

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Csontos János, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Főszerkesztő: Oláh János
E-mail: foszerkeszto@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

Olvasószerkesztő, tanulmány: Rosonczy Ildikó
E-mail: tanulmany@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Vers: Szentmártoni János
E-mail: vers@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Próza: Bíró Gergely
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Nyitott Műhely: Ekler Andrea
E-mail: andrea.ekler@gmail.com

Európai Figyelő, Lapszemle: Falusi Márton
E-mail: europeanobservers@magyarnaplo.hu

Könyvszemle: Erős Kinga
E-mail: kritika@magyarnaplo.hu

Tördelőszerkesztő: Molnár Csenge-Hajna

Borító: Zách Eszter

Ügyműhely: Cech Vilmosné,
Nagyiné Nespó Gabriella, Nagyiné Paládi Judit

Terjesztés: Zsiga Kristóf
E-mail: elofizetes@magyarnaplo.hu

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Bp., Ferenc krt. 14.

Levelezési cím:

1450 Budapest, Pf. 77.

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672; 413-6673**

Szerkesztőségi mobil:

(70) 388-7034

Elektronikus levélcímünk:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

Kiadja az Írott Szó Alapítvány (1092 Bp., Ferenc krt. 14.) és a Magyar Napló Kiadó Kft. (1062 Bp., Bajza utca 18.). Terjeszti a Nemzeti Hírlap-kereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (1080 Bp., Orczy tér 1.) Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél, emailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon (303-3440) egy évre 7390 Ft, fél évre 3865 Ft. További információ: 06-80-444-444 Külföldi előfizetés: a szerkesztőség címén. Az előfizetési díj egy évre postaköltséggel együtt 60 USD vagy 50 EURO, mely átutalható a HVB-Bank Hungary Rt. (1065 Bp., Nagymező utca 44.) 10918001-00000421-10290001 számú számlára, vagy bankcsekken elküldhető a szerkesztőség címére. Nyomda: Mackensen Kft. 1139 Bp., Frangepán utca 12-14.

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Muta-tópéldány kérhető, megrendelés leadható a szerkesztőségben.

Átírás, ráírás, felülírás

Kétféle író van, az egyik mindig ugyanazt a könyvet írja, a másik éppen ellenkezőleg.

Írók naplójegyzeteit forgatom, mik az első bejegyzéseik egy új év kezdetén. A várakozással ellentétben nem a fogadkozás vagy a számvetés a központi gondolatuk, hanem a folytatás. Ami feltűnik, hogy a januári bejegyzések rendre hosszabbak a többinél. Szerintem azért, mert ez az év leghosszabb és legunalmasabb hónapja. Jellemző példa Szerb Antalnak ez a mondata: „A varázsló visszatért a jéghegyre, kialudta magát, disszertációt írt, és várta a tavaszt.” Nem véletlenül idéztem éppen őt. Ki tudhatná megmagyarázni, miért tesz félre egy fontos munkát az *Utas és holdvilágért*, és miért írja bele a regénybe azt a novellát, amelyet tizennyolc évesen vetett papírra. És ha már át-, rá- vagy felülír valamit az író, akkor értelemeszerűen nem a *másolás* és *beillesztés* billentyűit használja, hanem szövegműhelybe szerkeszt. Ettől még maradnak azonos bekezdések, mondatok. Olyanok, mint egy mozaik részei, és biztosan csak az író tudhatja, miért éppen ezek, és miért éppen oda kerültek. Palimpszesztnek nevezzük azt is, amikor az írónak egyik korábbi szövege átsejlik egy másikon.

A felülírással új szöveg jön létre, a *Drávaszögi keresztteken* húsz év után annyit változtattam, hogy kő kövön nem maradt, mégis második kiadásnak tekintik. Hogy miért mozdul meg az ember fejében újra egy régebbi szövege, arra nekem az volt a válaszom, hogy a további három regényem olyan szöveghelyekre mutatott, melyek a *Drávaszögi keresztteken* gyökereztek.

Ki tudná megmondani, hogy mikor minek jön el az ideje? Márai Sándornak fél évszázad kellett ahhoz, hogy elővegye a *Zendülőket*, legyalulja az egész szöveget, hogy *A Garrenek műve* egységes felületet alkosson. A *Zendülők* más nyelveken már világsiker volt, amikor a regény új változata a magyar olvasók elé került.

Kétféle író van, az egyik koporsóba zárja a könyvét, és elengedi a vízen, a másik éppen ellenkezőleg.

Legutóbb a szabadkai főiskolán egy irodalmi délután keretében találkoztam nagyobb számú közönséggel, és feltették a kérdést, ha megjelenik egy új könyvem, elolvasom-e, és átírnék-e valamit benne. Azt válaszoltam, hogy mindig. Legszívesebben visszarohannék az utcasarokról, hogy zúzzák be. Mondanék egy példát, hogy miért? Hogyne: a *Wien a sinen túl* fülszövegében elszúrták a főhős nevét. De ezt más nem veszi észre, hangzott kórusban. Lehet, de én nem tudom kivenni a fejemből.

Eszembe jutott erről Csáth Géza, akinek hagyatékában hosszan nézegettem két novellájának kötetből kitépott lapjait. Ha egyszer elkészül műveinek kritikai kiadása, akkor ráírásait figyelembe kell venni. Ahogy olvastam őket, az volt a benyomásom, hogy a szöveg nem ment előbbre, se hátra. Úgy gondolta mégis, hogy pl. a szóismétlés komoly szakmai hibának számít. Nem sokat változtatott, mégis jóval többet egy sima korrektúrázásnál: részletező, kifejtő mondatokat rótt hangyabetűvel a margóra, amivel kétségkívül gazdagította a történet színrevitelét. Ennek ellenére *A varázsló kertje* és az *Egyiptomi József* úgy rögződött az emlékezetemben, ahogyan a Nyugat által a magyar irodalom legjobb novellái közé került. Pedig azokban még hosszú í sem volt.

Az sem lehet véletlen, hogy éppen az *Írott és olvasott identitás* címmel, *Az ön-életrajzi műfajok kontextusai* alcímmel megjelent, tanulmányokat tartalmazó kötetben akadtam rá annak a „definíciójára”, amire fenti töprengéseimben néhány személyes példát hoztam fel. Zsélyi Ferenc azt írja, hogy „minden író életművének az alapján felállítható a *jellemeknek az a konkordanciája*, amelyben az egyes elbeszélések karakterei megfeleltethetők az életmű többi elbeszélésében »szereplő« karaktereknek, és imígyen rekonstruálható az az egyetlen sztori, amit az író minden elbeszélésében próbál elmondani, de mindig csak részben vagy hiányosan sikerül neki. Így az író életműve amolyan kirakós játékká válik”.

Kontra Ferenc

Kontra Ferenc: <i>Átírás, ráírás, felülírás</i>	1
---	---

LÁTHATÁR

Ágh István: <i>Az idő tengelyében; Szüret után</i>	3
Végh Attila: <i>A sárkány szíve; A szobában; A folyosó</i>	4
Baán Tibor: <i>Újsággyűjtő; Kéziratgyűjtő</i>	6
Dobai Péter: <i>Hajnal, ha reád riad</i>	7
Zelnik József: <i>Az alkímia, a mágia és a bor</i>	8
Szikra János: <i>Róma bronzfejében; Utolsó történelemóra a pátkai iskolában; Légy terrorista</i>	14
Fecske Csaba: <i>Féltálm; Kora reggel</i>	16
Király Farkas: <i>Harmatpont</i>	17
Csernák András: <i>Szilveszter</i>	18
Ughy Szabina: <i>Beteljesedett; De szabadíts meg magamtól</i>	25
Czegő Zoltán: <i>Kövek (A kavics magánya; Árbockosárban)</i>	26
Izsó Zita: <i>In memoriam; oltalom, elmaradt vasárnap</i>	27
Ébert Tibor: <i>Csöndre feszülés; Keresés</i>	28

NYITOTT MŰHELY

Jánosi Antal: <i>Látogatás egy égitesten (Csokits János költőnél, Andorrában)</i>	29
---	----

NÉZŐPONT

Miklóssy Endre: <i>Vannak változások!</i>	36
---	----

KÖNYVSZEMLE

Zsávolya Zoltán: <i>A szomorúság analitikája (Palkó Tibor – L. Simon László: Háromlábú lovat etető lány)</i>	39
Vincze Ferenc: <i>Sűrűsödési pontok (Borcsa János: Merítés)</i>	42
Kovács István: <i>Közlegény, nemzetörtiszt, honvédőrnagy (Kedves Gyula – Ratzky Rita: Csataterek Petőfije)</i>	44
Szakály Sándor: <i>Péter Gábor és társai (A politikai rendészeti osztályok 1945–1946. Szerk. Krahlucsán Zsolt, Müller Rolf)</i>	46

VILÁGIRODALMI FIGYELŐ

Osváth Gábor: <i>A koreai prózáról – röviden</i>	48
Pak Csiwon: <i>Ho mester története (Ambrus Éva fordítása)</i>	52
Hvang Szunvon: <i>A daru (Yoo Jinil és Szüts Zoltán fordítása)</i>	56
<i>Durva szemcsés homok (Yoo Jinil és Szüts Zoltán fordítása)</i>	58
Ri Hocshol: <i>Egy hűvös este fülledtsége (Osváth Gábor fordítása)</i>	62
Ri Cshongdzsun: <i>A maszk álma (Szabó Orsolya fordítása)</i>	66
<i>Szerzőink</i>	70

Világirodalmi Figyelőnk megjelenését a KLTI támogatja (Korean Literary Translation Institute)

<http://www.klti.or.kr/eng/>

ÁGH ISTVÁN
Az idő tengelyében

*Nem házból, nem villamosból
 nézem, amit évről évre,
 úgy állok a Duna parton,
 mint az idő tengelyében,
 szemben a nagy áramlásnak,
 lélegző, eleven óra,
 tükröképem és az árnyam
 jelenlétem mutatója.*

*Hiába járunk egyszerre,
 mégsem ugyanazt jelenti
 az ahonnan, az amerre,
 árnyékom a sötét semmi
 földi játékába szédül,
 tükröképem báva torza
 úgy tekinget föl a mélyből,
 mintha a víz mosolyogna.*

*A folyó látványba fordul,
 s látszatának valósága
 mintha folyna, mégis arcom
 másán vibrál csillámlása,
 mintha állna, míg a tükrén
 véletlen mozdulatomra
 kerekedik olyan örvény,
 hogy a Dunát elragadja.*

*Egyik hullám az előbbi
 sírjába hull, míg a másik
 szétfroccsenve rávetődik,
 s azzá válik, ami már nincs,
 s mint percekre szakadt évek
 szivárvánnyá lobbant habja,
 egész életem emléke
 tódul rám a káprázatban.*

*Valami uszadék bukdos,
 mintha átszűrődni látnék
 az idegen maszkos arcon,
 az enyémen, egy diákét,
 s lehetetlen földéznem
 azt a tűnődést, a hangot,
 hogy mit érzett, kire nézett,
 s vajon én voltam-e akkor?*

*Olyan közeli a távol,
 amilyen messze a tegnap,
 lassan nem is marad másom,
 csak az, ami végleg elhagy,
 előbb, mint amilyen rég volt
 bárhol való jelenlétem,
 mire fordul az árnyékom,
 kiderül, ha tovább lépek.*

Szüret után

*Emitt mustszag bársonyában
 szöszmötölő muslicák,
 amott szarka húz az ágra
 szárnyából csörgősipkát,
 seregélyhad csap a kristály
 felhőből, mint őszi villám,
 tárva-nyitva áll a föld,
 ki a gazda? hol a csősz?*

*Benti falról ronggyá tépett
 szőlőlugas árnya int,
 kulcslyukon szökött kísértet
 válik éjjé odakint,
 tőkék karós őrezrede
 strázsál a sötét semmiben,
 le is szerelhetne bár,
 ha egy jómadár se jár!*

*Mintha nem is lenne isten,
 s nagyon messze, hogyha van,
 saját csöndjébe hull minden,
 lassú lapulásba hal,
 haltól ütötten a csónak
 koccan lenn az alvó tóban,
 vagy az utolsó pohár
 valakinek a fogán?*

VÉGH ATTILA
A sárkány szíve

*Elmesélném neked, ha eléggé unád,
 a szent hajnalt, amikor Ész, a sárkány,
 a reszkető orrcimpájú, fényevő vadállat
 savószürke ködben kibíjt barlangjából,
 hogy szokott, rémísztó sétáját megtegyve,
 vérfelhős legendákban fürdetve a tájat,
 ám most döbbenet torpant meg,
 mert a barlangból egy látomásba lépett:
 az ég, szétvágott koponya, középen elhasad,
 erre földszagú éj, amarra sápadt reggel,
 s a barlang szája jóslatot lehel:
 utolsó perced, a világ vége ez.*

*Áll a hulló hulló időben,
 utolsó szörny, halál kapuőre,
 és fél, és reszket, mert nincs semerre,
 az idő hívása a világ szívében megállt.*

*Ekkor Észbe villan, hogy mindez csak
 látomás, a meggyötört sárkánytest láza,
 de ha az is, talán jelent valamit,
 talán hogy őbenne szakadt meg valami,
 még az is lehet, gondolja, hogy
 ebben a jóslatban találtam otthonra,
 mert soha nem éreztem semmit,
 és most az van, amit érzek.
 De hiszen akkor, üvölt az állat, talán
 az én döngő sárkányszívem is barlang,
 ott lakik az én rémem, a szív-sárkány.*

*Ki volna hát, aki bennem él,
 dühöng az irdatlan száj, amulet
 tüzeit hányva a sercegő szürkületre, és
 barlangom miféle lény szíve lehet,
 jaj, átokfényben jutottam át
 múltom és jövőm, nem így képzeltem,
 bal szemem Hold, jobb szemem Nap,
 látod, vak jóssod lettem, Elmúlás,*

*fémpikkely-testem csillagvirág és harmat,
 én pedig, mesék üldözöttje,
 a jövőről nem tudok semmit.*

*Égre bámul az Ész, ordít félelmében,
 pedig nem nő veszély a tejszínű ködből,
 alusznak benne a lovagok mind,
 elaludtak a tanítványaik is, akik
 úgysem tévednének ide, a világ végére,
 mert bennük az élet nem torpan meg,
 űzi a Példa és a Cél, eszükben intelmek
 árnyjátéka, útjaik reménységügyi séták,
 és ha megéreznék, hogy a sárkány útja betelt,
 hát menten öngyilkos lenne mind,
 mert a szörnyeteg titkos szolgálói ők,
 képtelenek megunni a Tervet,
 és ha az a sárkánnyal füstbe menne,
 kiderülne: mindaz, amiben hittek, csak mese.*

*Látod, ezért nem mesélem el azt
 a reggelt. Még mindig nem unod
 eléggé az Ész meséit, pedig csak az
 unalomban bízhatunk, bennünket
 semmi más ki nem szabadít innen,
 csak az elkenődő sárkányséta képe,
 a nappal és éjszaka közt csalogató nemlét,
 az unalom örvénylő ezüstje,
 amely a legmélyebb barlangba csalogat,
 oda, ahová a szavak gyökerei nyúlnak,
 de te ezt úgysem értheted, hát jobb, ha
 lemondok rólad, járkaljon benned tovább
 a sárkány, a lovagkor folytatódjon,
 közben dűnnyögheted ezt a verset magadban,
 csak mintha dúdolnál: távolról, halványan,
 el ne érjenek koszorúerei,
 de ha végül mégis a szív barlangjához érnél,
 rázzon ki a hideg a szörnyű ordítástól.*

A szobában

Vikinek és Attilának

Mottó: „Szeretni a legkegyetlenebb.” (B. Cs.)

Idegen ország fővárosában
szállodai szobába költözni,
ki sem mozdulni többé,
nem szellőztetni,
az utcáról szűrődő,
ismeretlen szavakból
hosszú évek alatt
megszőni egy tökéletes,
indokolatlan nyelvet,
tiszta jövőt,
halálosan sejtve, hogy
egy este majd,
mintha a Hold énekelne,
a bomlás fonalát követve
belép az ajtón egy idegen,
köpenye alól előhúzza
színezüst törét, és
elmeséli, hogy évek alatt,

mióta egy idegen ország
fővárosában él, szállodai
szobában, az utcáról
szűrődő képekből tökéletes,
indokolatlan emlékezetet szőtt,
tiszta múltat,
halálosan sejtve, hogy
egy reggel majd,
mintha a Napba nézne,
a bomlás fonalát követve
belép szobája ajtaján, s
egy idegent talál ott, aki
köpenye alól előhúzza
színarany törét,
elmondja: végére ért a jóslat,
és a csoda fémes villogása
megnyitja a szeretet csatornáit.

A folyosó

Ajtó az árnyék. Aki fényérzékeny,
lehajtott fejjel belép. A körvonalakat
itt éjszaka mossa. Betölthetetlen
sorsok élnek lent, őszi lelkek:
begyűjteni nincs mit télire. Talán
csak ezt. A lusta rend a föld alatt
elterül, átjárják világító erek.
Állat nem él e tájon, ember nem
lakja, de a fák látva hálnak meg.
Őrzik az erőt. Végül saját
árnyukba fekszenek. Hallom,
valahol avart csörget a szél.
Sötét szobámban tükörbe nézek,
sötét szobámban tükörbe nézel,
megnyílt a titkos folyosó.
Gyökérerdőben sétálunk, két
árnyékkéz kúszik egymás felé
a földöntúli fasor porán.
A szerelem hosszú, néma mondat,
tündöklő zárójelek között.

BAÁN TIBOR
Újságyűjtő

*menekülnek az elmúlás elől
összegyűrt újságoldalakra
az országos szemétké
ahol az idő temérdek vétke
mind ugyanabba a térbe
aranyhalak és diktátorok
porosodnak összekötözve
várják hogy eljön értük
a nagy feldolgozó
ki osztályozza őket
férfiakat és nőket
helyi hírek hírességeit
sztárokat innen-onnan
hősöket diktátorokat
mocskolódik a korszak
megázik szaga van már*

*szárítgatja a nyár
alapanyag lesz minden
fércmű remekmű álom
ezen az állomáson
minden lap lapozatlan
vezércikk vers színes
már minden színtelen
papírpép lesz végül
ami épült leépül
darált hír molekulányi
marad a régi korból
csak emléke egy kornak
anyaga új papírnak
hogy a munkafolyamat
kezdődhessen előlről*

Kéziratgyűjtő

*Lelkesek.
Gyűjtik a híres emberek
kézirásait. Mindegyik más,
de mindegyiken ott a jel.
Sajátos vonás, betűformálás.
Az aláírás girlandja,
mintha mutatóujj utáni
meghajlás – tapsra várva.
Elszabadult ékezetek
a sors szelében, egyazon
irányba dőlve, a kifürkészhetetlen
jövő felé, hol a margó
határsávjában még egyszer,
utoljára fölragyog az ég.
Zászlócsattogású szoknyák.
Szabadság és ketrec.
Haldokló halhatatlanság.*

DOBAI PÉTER

Hajnal, ha reád riad

Ó! Ölelő, gyermekké visszaváltoztató éj.
 Éj, éjfél, régi, nürnbergi ingaóra nélkül.
 Csak egy Omega vekker van. Kvarc.
 A mutatók foszforeszkálnak,
 mint a boszorkányszemek, német erdők mélyén.
 Társad dobogó, lüktető teste,
 tiédől másnemű, kihívó meztelenségének
 tiszta tengerszintje,
 a mellkas, a mellbimbók, a sötétlő bimbóudvarok,
 a széttárt végtagok, az ellazult testvonalak,
 domborulatok, ívek, hajlatok feléd futó hullámai...
 mint egy álmában kivégzett hős, fekszik hanyatt – – –
 Szép, okos tudata: távol tőled, távol önmagától.

– – –
 Egyszer csak dinamikus jeladásba kezd a vekker.
 Elkezdődik a mindennapi omega...
 Szeretnél álmodni még,
 de álmod szabadulna tőled...
 Az álombéli képek, az álombéli személyek,
 az álombéli szavak (melyeknek nincs szótára...),
 az álombéli gyónások, fogadalmak, mintegy testet öltve:
 félnek, hogy másnap is, ébren is folytatod,
 netán be is tartod őket... s hogy terhére másoknak,
 ráadásul még el is meséled álmod,
 anélkül persze, hogy te is meghallgatnád az övékét...
 Freud és Jung már nem analizálnak, nem élnek...
 (főleg nem külön teérted) Álmod sorából
 egy második életet hoztak a privát káosz felszínére,
 hogy lássad, belássad és szerényen megértsed:
 magadon kívül nincsen mitől félned,
 mindhiába szeretnél érezni valamit..., „egyéni”, „extrát...”
 legalább szorongást, félelmet, egy távoli katasztrófát...
 miközben kínzóan kíváncsi vagy társad hajnali félelmére,
 ha ugyan pusztán gravitációs otlétedet túlélte...
 Ó, fel vidáman!
 Máris másnap van!
 Egy új holnap vak véletlenjei várnak!
 Ó, riadó! Ó, csatatrombita! (csak csata nincsen...)
 Előre, ó, omega!

ZELNIK JÓZSEF
Az alkímia, a mágia és a bor

„Mágia előfordult minden népnél minden időben.”

HEGEL

Először a nagy kérdés az, hogy mi is tulajdonképpen az alkímia és a mágia. A rejtőzködés évezredei után valójában szinte meghatározhatatlan. Rejtettsége miatt lényege talán meg sem nevezhető, például az alkímia felszínesen ismert eredeti célja az, hogy aranyat állítson elő valamiből. Ez a tétel számtalan módon magyarázható. Okkult technológiák titkos szövevényét, akár mátrixát jelentheti. Egy biztos, hogy az alkímia az átváltoztatás művészete. Innen akár azt is állíthatjuk, hogy Jézus Krisztus a legnagyobb alkímista, mivel neki sikerült két nagy átváltoztatás. A vizet borrá és a bort vérré, és nem akármilyen vérré, Isten vérévé, az emberi nemmel kötött új szövetség vérévé változtatta.

A modern tudományosság gögös mondata az alkímiáról az, hogy áltudomány. Példaértékű zavartságot fejez ki ez a tézis a mindent csak saját módszeréhez, saját rendszeréhez viszonyítani képes gondolkodásról. Ez olyan, mintha egy vallásos dominanciájú gondolkodás azt állítaná a tudományról, hogy álvallás. Nem más ez, mint részgazságok túlterjeszkedése.

Az alkímia (alchemy) szó Egyiptom ősi nevéből Khem-ből (Khám földje) ered, és jelentése *fekete föld*. Innen az alkímia annyit jelent, hogy a *fekete ország művészete*. Az alkímistákat „Hermész fiai”-nak is nevezték. Mikor ezzel a „művészettel” foglalkozunk, érdemes figyelembe venni Artephius 1741-ben Párizsban kiadott könyvének¹ kemény szavait: „*Nem köztudomású-e, hogy művészetünk kabbalista művészet? Vagyis csak szóbelileg közölhető, és tele van misztériumokkal? Szegény hülye! Olyan naiv volnál, hogy ezt hinnéd: nyíltan és világosan tanítjuk neked a legnagyobb és legfontosabb titkot? Biztosítlak róla: az, aki meg akarná magyarázni azt, amit a (hermetikus) filozófusok a szavak szokásos és betű szerinti értelmében írtak, egy olyan tekervényes útvesszőben találná magát, amelyből soha nem szabadulna ki,*

mivel nem volna birtokában Ariadné fonala, amelyet követhetne, hogy megtalálja a kivezető utat.”

Emiatt nehéz például az alkímia és a mágia között is különbséget tenni. A tudományos megismerés már kezdetektől, Arisztotelésztől kezdve gyanakodva kísérte a mágia és az alkímia jelenségét. Ez odáig fokozódott, hogy a XX. század elejére a tudományfilozófia logikai pozitívista ága (pl. Moritz Schlick, Hans Reichenbach, Rudolf Carnap és Karl Popper) nemcsak a hagyományos metafizikát száműzték a tudományos gondolkodás területéről, hanem áltudománynak tekintették például a marxi történelemfelfogást és a freudi pszichoanalízist is. Vélhetőleg ebben volt is némi igazuk. Bár ezen az alapon áltudománnyá minősíthették volna Newton gravitáció-elméletét, hogy a kvantum-elméletről ne is beszéljünk. Newton, az „utolsó mágus” például egész életében valójában inkább a mágiával, és kiemelten a biblia lehetséges kódjával foglalkozott – ezt a mai napig teljesen ki nem adott hatalmas jegyzetanyaga bizonyítja² –, mint a hagyományos tudománnyal. Tudományos eredményeit azok hordalékanyagának tekintette. Végül a XX. században az osztrák származású Paul Feyerabend tagadta bármilyen egységes tudományos módszer létezését, sőt magát a tudományos haladást is kétségbe vonta.

A mágiát a zsidó-keresztény vallás – valójában a mózesi elv alapján – üldözte, és ennek az egyoldalú üldözésnek az örököse a tudomány álláspontja is. Ez az álláspont az etnológiában teljessé vált ki, ahol a „primitív” népek egyszerű vallási gyakorlatának lett az elnevezése. Azonban a mágia és az alkímia lenyomott, lefojtott tudása állandóan fel-feltör. Jellemző erre a reneszánszban a hermetikus tradíció lefordítása és gyakorlása, de ez áll az okkult iránti érdeklődés XIX. századi újjászületése mögött is. Az igazsághoz hozzátartozik: a tudomány néha, ritkán kivívott szabadságára jellemző, hogy 1923-ban a Columbia University Press megjelentette Lynn Thorndike és kutatócsoportja hatalmas művét *A mágia és a kísérleti tudományok története* címmel.³ A nyolckötetes 6500 oldalas gigantikus jegyzetanyaggal ellátott mű átfogó képet ad a mágia és az alkímia történetéről a kezdetektől Newtonig, a XVII. századig, mikor már a naiv vegyészetté egy-

1 Julius Evola *A hermetikai tradíció* című kötetéből idézem.

2 Newton alkímista munkásságát Betty Teeter Dobbs *Foundations of Newton's Alchemy* című 1975-ben megjelent könyvében nagyon alaposan elemezte, és bizonyította, hogy Newton az alkímia segítségével szeretne volna felfedezni a mikrokozmosz struktúráit, mert ezekből kívánta megis-

memi a Makrokozmosz törvényeit, nem teljesen sikertelenül. Gondolhatunk itt a csillagászati körmozgás dinamikájáról szóló tételekre.

3 Lynn Thorndike: *History of Magic and Experimental Science*. New York, Columbia University Press, 1947–1958. Az alábbiakban többször erre a műre támaszkodom.

Ez az írás *A bor csodája* című, *A Nagy Szertartás a mitikus időkől Dionüszoszon keresztül az eucharisziáig* alcímű, egy éven belül megjelenő kötetből való.

szerűsödött alkímiából fokozatosan kialakul az úgynevezett modern kísérleti tudomány. Ez a könyv magában majdnem pótolja a leégett alexandriai könyvtárat, persze úgy, mintha annak a könyvtárnak az állományát a tudományos szemiózis szerint értelmeznénk, tehát féldalasan, de körültekintő teljességgel.

Jung, aki nagy fontosságot tulajdonított a hermetikus hagyománynak, rámutatott,⁴ hogy a keresztény vallás egy – a tudatosság kialakulásához szükséges – történelmi folyamat része, de úgy vélte, hogy a gnoszticizmussal kezdődő és az alkímiával végződő titkos (eretnek) tudományok mozgalmái olyan tudattalan archetipikus elemek megnyilvánulásai voltak, amelyek a kereszténység különböző formáiban nem fejeződtek ki megfelelő módon. Különösen mélyen érintette az a felfedezése, hogy az alkímiában használt szimbólumokhoz hasonlóak gyakran megjelentek kortársainak álmaiban és fantáziaképeiben, s ezt úgy értelmezte, hogy az alkímisták összeállították a kollektív tudattalan valamiféle kézikönyvét. Jungnak ez a meghatározása nagyon hasonlít az okkultizmusban használt Akasha krónika akasha-jel elképzeléséhez. Eszerint van egy virtuális, az asztrálfényben megőrződő „információ”-tömeg, amely őriz az idők kezdete óta minden gondolatot, cselekedetet, eseményt. Csak kiválasztott egyének férhetnek hozzá. Az akasha közvetíti a mindenkori emberi akaraterő, gondolat, érzelmek és képzelet hullámainak, ez az okkult erő gyűjtőhelye, a tudattalan óceánja, amellyel mindenki valamilyen formában kapcsolatban van, és ez teszi lehetővé a jövőmondást is.

Látható tehát, hogy világunk, a vallás, a tudomány, az ezotéria és az okkult egymást átlapoló területén mozog, szinte kibogozhatatlan kuszaságban.

Feltehetjük a kérdést, megfogható-e ebben a világban a borszimbolika, megjelenik-e a bor mint anyag, és jelen van-e mint szakrális maszk? Talán akkor kerülünk legközelebb a lényeghez, ha a hermetikai tradíciónak a tradicionalista iskola által kialakított kritikái álláspontja⁵ szerint vizsgálódunk. Ez a felfogás abban hasonlít a modern tudományos gondolkodásra, hogy ugyanúgy nevetségesnek tartja a naiv alkímistákat.⁶ Azokat, akik miután nem értették meg, miről van szó, kísérletezésbe kezdtek. Ezeket megvetően „fűjtatóknak” és „szénégetőknek” nevezték, akik manipulációik eredményeként „csak füstre szá-

míthatnak”. Az igazi alkímistáknak tudniuk kell, hogy a nagy mű elvégzésének etikai és spirituális feltételei vannak. Eszmeviláguk szorosan kapcsolódik a gnoszticizmus, az újplatonizmus, a kabbala és a teurgia elképzeléséhez. Már csak ezért is rejtőzködniük kellett a keresztény Európában. Talán ezért is alakítottak ki egy rendkívül képlékeny szimbólumnyelvet.⁷ Az alkímiai nyelvben a jelek egyben egymás kódolásai is lehetnek, valamint az egyik jel által jelölt tartalom a másik jel tartalmának oda-vissza forgatható metaforája. Ez hasonlít az óegyiptomiak képi szimbólumokra épülő metanyelvére, amiről Erik Hornung mutatta ki, hogy a kvantummechanikából ismert komplementer logika archaikus megnyilvánulásának tekinthető. A rejtőzködés másik oka az, hogy a hermetikai-alkímiai megismerés saját magát *ars regiának*, vagyis *királyi művészetnek* nevezte. Ez magában nem is lett volna baj, csak az, hogy szembeállította a *királyság* és a *papság* beavatási jelenségkörét. Szerinte a „királyi” beavatási tradíció a primordiális hagyomány egyetlen és hiteles örököse. A papi tradíció ezzel szemben valami szétesettet képvisel. Egyes kutatók szerint a templomosok ennek a két tradíciónak az összebékítésére, szintézisére törekedtek. Ezért ül címerükön két férfi (pap és katona) a lovon, nem pedig, ahogy a balga elképzelés tartja, hogy mert szegények voltak, vagy mint az alantas vád, hogy homoszexuálisok. Ezt erősíti, hogy Dante számára a „király-pap” egyesített szerepkörét az a Szent Bernát teremtette meg, aki a templomosok rendtartását megírta.

Nézzük meg először, hogy a hagyományos alkímia milyen értelemben használta a bort. Valahogy úgy állt hozzá, mint az aranycsináláshoz. Szeretett volna aranyat előállítani – talán némelyek tudtak is – és máskor csak spirituális aranykészítésre gondolt. Aki megmosolyogja az alkímisták aranykészítési lázát, az gondoljon arra, hogy az ún. modern tudományt is foglalkoztatja az aranykészítés, és meg is oldotta a feladatot. Például a darmstadti Nehézionkutató Társaság lineáris gyorsítójában az elektromosan töltött atommagok, például az 50-es rendszámú ón atommagjai a fénysebesség tíz százalékára gyorsíthatók. Ezután szüntethető csak meg más atommagok, például a 29-es rendszámú rézatom taszítóereje, és lehetővé válik a fúzió. Így az eredmény egy 79 protonszámú mag lehet, ami maga az arany.

4 A *Britannica Hungarica* jól összefoglalja ezt a tételt.

5 Julius Evola ezt *A hermetikai tradíció. Szimbólumai, doktrínája és „királyi művészete”* című könyvében fejti ki.

6 René Guénonnak pedig az a véleménye, hogy a mágia a tradicionális tudás egyik legalacsonyabb rendű alkalmazása.

7 Farkas Attila Márton ezt bővebben kifejti *Az alkímia eredete és misztériuma* című művében.

Égi mezőgazdaság

Fulcanelli *A katedrálisok misztériuma* című művében idéz egy következő formában lévő épületfeliratot:

Földművesként
Építettem
Érdek nélkül és lelkes ajándékból,
PIERRE BELLE⁸-nek neveztek

Arra a hagyományra utal ez a felirat, hogy az alkímiát sokszor égi Mezőgazdaságnak, beavatottjait Földműveseknek hívták. Egy igazi földművelés pedig nincsen szőlő és bor nélkül. Talán ezért is kapott az alkímiai praktikákban és szimbólumokban is jelentős szerepet a bor. Valamint annak is köszönhetően, hogy a bor alkoholtartalmának fertőtlenítő hatása van, így például a járványok idején a bor sokkal egészségesebb volt, mint a víz. Az sem mellékes adalék, hogy a bor főleg a vörösszőlő fajtájától, minőségétől, feldolgozásától függően 1800–3000 mg/l mennyiségben fenolos típusú vegyületeket tartalmaz. Ezek a vegyületek jól oldódnak a bor alkoholtartalmában, ami megkönnyíti felszívódásukat. A modern orvostudomány felfedezte, hogy a bor (főleg a vörös) rezveratrol tartalma kedvező hatással van a szív és érrendszeri betegségek gyógyítására, megelőzésére. Emellett a vörösbor nagy antioxidáns kapacitással rendelkezik.

Természetesen az alkímiai kísérletek nem ismerhetők ilyen tudományos pontossággal a bor valódi kémiai alkotóelemeit és hatásait, de amikor a panaceát, a minden betegséget gyógyító csodálatos gyógyszert keresték, nagyon sokszor használták a bort. Sokszor naivan és nevetséges formában, máskor meglepően mély ismeretekkel. Például Richelieu kardinálishoz halála napján a már mindent kipróbált orvosok egy öreg vajákos asszonyt hozattak, aki fehérborban oldott lótrágyát itatott vele.⁹ Így múlik el a világ dicsősége. De nem ez volt a legnagyobb kitolás Richelieu-vel, hanem a *Három testőr* című szeniális kalandregény. A szabadkőműves id. Alexander Dumas 1842-ben olyan rágalom-regényt szerkesztett Richelieu főszereplésével a római katolikus egyház ellen, amelynek sikeréhez

csak a XXI. század eleji rágalom-regény, a Dan Brown által írt *A da Vinci-kód* hasonlítható. A Dumas-regényben Richelieu – aki Franciaország egyik legnagyobb államférfija és aki az újabb kutatások által is igazoltan szeniális és morális ember volt – kisztíli cselszövővé, álságos pappá degradálódik. Ám a bor zavaros felhasználása és a történelem zavaros eszméi helyett térjünk vissza a bor emberi felhasználásához az alkímiában. Például egy Milánóban 1622-ben kiadott könyv szerint a szeder gyökere más csodálatos jó hatásai mellett arról is híres, hogy ha hamuvá égetjük és azt borban megfőzzük, elhajtja a követ a testből, enyhíti a hasmenést és a menstruációt, sebeket gyógyít és megállítja a könnyezést. A hasra tapasztként feltéve megszünteti a hányást és a vérzést is csillapítja.¹⁰

Egy XVII. századi alkímista, Du Hamel¹¹ az akkor még jóformán ismeretlen skorbutot a következő módon kívánta gyógyítani: „Vegyél három font jó vörösbort, fél uncia nagyon vörös rózsát, másfél uncia rózsamézet, egy marék zsályát, ciprusi vitriolt, fél uncia sárkányvért és tíz lóherét. Új agyagedényben főzd meg, szűrd át vásznon, adj hozzá nyolc csepp sóesszenciát. Naponta kétszer, reggel és este vegyél be egy keveset, fogyaszd félig főtt gyógynövények levét, harapj nyers galamb- vagy csirkehúst, amikor még forró...” nem csoda, hogy Du Hamel ennyi munka és ötlet után másokra hagyja, hogy feltárják a mágnes csodálatos hatásainak okait.

Többen azt is vizsgálták, gyógyítható-e a himlő vörösborral? Erről többek között Levinus Lemnius a természet okkult csodáiról szóló rendkívül szórakoztató könyvében olvashatunk.¹² Tárgyalt témái közé tartozott még az élet vize, az aqua vitae, az égetett bor, az emberi nyál hatásai, vagy az, hogy nyitott vagy csukott szájjal jobb-e aludni? Ezekben a művekben megérkezett az alkímia a megismerés mélypontjára, kuruzslássá vált. Érdekes, vagy nem is annyira érdekes módon, a társadalom elfogadta úgy, mint a mi társadalmunk a ma divatos szellemi zagyalékokat.

A magyar borlegenda a tokaji aszúróról, miszerint az évszázados tartás után a hordóban úgy összesűrűsödik, hogy késsel lehet vágni, valószínűleg a középkori zavaros alkímista elméletekből alakult ki. Marini Mersenni ferences tudós levelezéseiből¹³ kiderül, hogy ő egy roueni

8 Pierre Belle = Szép Kő.

9 *Lettres de Gui Patin*, ed. Paul Triaire, Paris, 1907. p. 515. *Lettres de feu Monsieur Guy Patin*, 1645–1672.

10 *Admiranda naturalia ad renum calculos curandos*, Milan, 1622.

11 J. B. Du Hamel: *De corporum affectionibus cum manifestis tum occultis libri duo senu Promotae per experimenta philosophiae specimen*. Paris, 1670.

12 Levinus Lemnius: *Occulta naturae miracula ac varia rerum documenta probabili ratione atque artificii coniectura duobus libris explicata*. Antwerpiae apud G. Simonem, 1559.

13 *Correspondance du P. Marin Mersenne religieux minime*, publié par Mme. Paul Tannery éditée et annotée par Cornelis de Waard avec la collaboration de René Pintard, I. 1932.

(al)kémikusnál, Lefebvre-nél arról kérdezősködött, hogyan lehet a higanyt ezüstté változtatni? Hogyan lehet az aqua vitae-t olyan keménnyé tenni, mint egy kristály. Lefebvre nem árulta el az arany titkát, azt viszont elárulta, hogy akik azt gondolják, hogy a bor nyálkája mérgező, azok sohasem bontották a bort úgy alkotóira, ahogy kellene. Szerinte semmi sem előzi meg jobban a részegséget, mint a fixált bor-só. Ő állította azt is, hogy ha egyszer desztillált jó borecetből készített sötét újradesztillálunk olyan terpentinnel, amelyben gyöngyöket oldottak, majd június, július és augusztus hónapokban hűvös pincében tömény szeszből édesítjük, ennek a likőrnek néhány cseppje a többszörösen lepárolt borszeszenciát vajjá sűríti, amit késsel lehet vágni.

Az alkímisták is bibelődtek a maguk módján a bor és a kehely kapcsolatával. Egy Saint-Romain nevű alkímista azt javasolja,¹⁴ hogy önts bort este antimonkehelybe, és reggel izzad meg: alaposan kipurgál „fenn és lenn”. Az eljárást naponta megismételhetjük; a kehely nem fog láthatóan kisebbedni és hatását sem veszti el, de a hatás az antimonrészecskék kioldódásának köszönhető, és Saint Romain meg van győződve arról, hogy az éveken át így használt kehely végül is elkopik.

A már többször idézett Thorndike-mű utal Olans Borrichus (Ole Borch) 1668-ban megjelent könyvére,¹⁵ amelyben annak a véleményének ad hangot, hogy a bor desztillációjával és sörerjesztéssel élvezetesebbé tehetjük a lengyelek, litvánok, oroszok, svédek, lappok és izlandiak életét. Hogy a többi népet miért nem, azt nem fejt ki a szerző. Viszont mélyen hitt abban, hogy egyetlen profán tudomány sem jutott olyan közel ahhoz, hogy az istenit a természetben szemlélje, mint a kémia, amelybe véleménye szerint az alkímia is beletartozik. Állítása szerint egyik sem vizsgálja olyan mélyen Isten kezeművét, egyik sem áll nagyobb összhangban a Szentírással. Ezt illusztrálja is Péter második levele, Mózes második könyve, Izajás, Jób, a Zsoltárok, a Jelenések Könyve és a négy apostol idézésével. Ennek a tudásnak alapítójaként Tubal Caint, Káin leszármazottját nevezi meg.

Bormisztikai vizsgálódásunk számára az orvoslás és a kuruzslás bor-alkímiájánál izgalmasabb a hermetikus hagyomány bor szimbolizmusa. Az, hogy a bor milyen szerepet kap abban a képletben, amelyet az „örök fia-

Mercurius a kémcsőben feltüzeli a „primateriális” sárkányt és szárnyat ad neki, vagyis az elkezd párologni. A vér, amellyel táplálja, az univerzális szellem, minden dolgok lelke.

talság iható aranya” képletben fogalmaztak meg, és abban, amelyet rejtélyesen „Borszellemlen” neveztek.

Joachim Tanckius filozófus és orvosprofesszor a lipcsei egyetemen 1605-ben megjelent művében¹⁶ – főleg Morrienus, Geber, Hortulanus és Paracelsus munkásságára támaszkodva a következő kijelentést teszi: „Az égitesetek legnemesebbike a Nap, a növényi termékek legnemesebbike a bor, az állatok legnemesebbike az ember, az ásványok legnemesebbike az arany”. A Nap, a bor, az ember és az arany varázsos négyességével jelöli világunk nemességét. És még valamit kinyilatkoztat: „Múmia a csodaszerek és a mikrokozmosz titka”. Ez a kijelentés nem az egyiptomi múmiára¹⁷ utal, hanem ez a múmia kifejezés az alkímiai szótárban egyfajta aurát, az „asztrálest” aurájához hasonlót, valójában „életszellemet” jelent.

Ezt az életszellemet befolyásolni lehetett (véltetleg!) a borszellemlen, aminek duplafedelűen rejtett

14 *La science naturelle degagée des chicanes de l'école: ouvrage nouveau enrichi de plusieurs experiences curieuses tirées de la Médecine et de la Chymie; et de quelques observations utiles à la santé du corps.* Paris, 1679.

15 *De ortu et progressu chemiae.* Copenhagen, 1668.

16 *Succincta et brevis artis chemiae Instrukcio, Das ist Volkommer*

grundlicher Bericht der rechten und waren Alchemey... durch Joachim Tanckium..., Leipzig bey Johan Rosen, 1605.

17 Az egyiptomi múmia elnevezés az arab múmija, „bitumen” szóból ered. Elterjedt hiedelem szerint az egyiptomi múmiákat bitumennel kezelték, mert ennek az anyagnak gyógyító erőt tulajdonítottak.

szimbolizmusa volt. Erről Janus Lacinius¹⁸ 1546-ban Velencében azt írja: „Először is vedd a pompás életvizet, tisztítsd meg azt, és emeld fel gondosan. De ne hidd, hogy ez a nedű nem a Bacchus tiszta és világos nedve volna (Borszellem).” Tizennégy képpel van ábrázolva a király megölése és feltámadása. Ebben a „megváltástörténetben” kiemelt szerepe van a „Borszellem”-nek. Sőt Alexander v. Bernus¹⁹ azt állítja, hogy az alkímistáknak volt egy másik borszellemük is, a tanítványok titkos borszelleme, amelyet az alkohollal közös tulajdonságai miatt, ködösítésből szintén borszellemnek neveztek. Kémiái képlete ismert, azonban a jatrokémikusok több csillapítási és emésztési eljárással fokozatosan intenzifikálták és átalakították a készítményt, végül savakkal és ásványi sókkal megélesítve kapták meg Menstrua mineráliájukat, mely révén a fémeket kívánták folyékonyra változtatni. Amint látjuk, a „Borszellem” szóban elrejtett fogalom, tudás, titok, gyakorlati eljárás kibogozhatatlanul keveredik az alkímia történetében. Rejtettsége lehetővé teszi, hogy ez a

tudás a kereszténységgel ugyanúgy kereszteződjön, mint a szabadkőművességgel. Itt érdemes utalni arra, hogy a „szent” (sacratum) és a „titok” (secretum) szavak közötti egybeesés talán nem véletlen, mindkettő valami olyasmire utal, ami a profán világtól „félretett” (secernere).²⁰

A „szent” elrejtésére a Biblia is felszólít: „Ne adjátok azt, ami szent, az ebeknek, se gyöngyeiteket ne hányjátok a disznók elé, hogy meg ne tapossák azokat lábaikkal, és néktek fordulván, meg ne szaggassanak titeket”. (Máté 7:6)

Természetesen itt fel kell hívni a figyelmet, hogy az ilyen magas fokra emelt titkosítás nagy csapdát rejt magában és állandó lehetőséget biztosít a visszaélésre.

18 Janus Lacinius, Pretiosa Margarita, Venedig 1546, 1714-ben Lipcsében adták ki. Az alábbi tételekben, mint itt is, Alexander Raab: *Das hermetische Museum, Alchemie und Mystik* című művére támaszkodom.

Elkerülhetetlen volt, hogy a hermetikai misztérium és a krisztusi misztérium találkozzon egymással. Michael Maier hivatkozik a Krisztus-történet és a kő legendája közötti kapcsolatra. Ő hívja fel a figyelmet egy Melchior Cibinens (szebeni Melchior Miklós) nevű magyar alkímistára, aki egy olyan alkímista rítus szerzője, mely a mise graduáléjára alapszik:

„Melchior ... mint vallásos és a papi rendbe beavatott ember, mint igaz művész, ennek a nagyon titkos tudományak titkos eljárásait szent formában fogta fel és írta le: ez volt a mise”.

Maier szerint a magyar alkímista ténylegesen megértette, hogy a bölcsek követ születés, élet, szublimáció és a tűzben való gyötretés jellemzik, majd halál a fekete és sötét színben – végül pedig feltámadás és élet a legtökéletesebb piros színben. Innen kiindulva kapcsolatot állít fel a kővel, és megállapítja az emberek üdvözülésének beteljesedését, belefoglalva Krisztus születését, életét, szenvedését, halálát és feltámadását, melyek mind felidéződnek a misében.

A római katolikus egyház természetesen gyanakvással figyelte és tiltotta ezeket az elképzeléseket. Érthető is, hogy miért, elég, ha csak a mindenféle szinkretizmus szimbólum- és misztériumromboló hatására utalunk. Főleg ha arra gondolunk, hogy az alkímia legmagasabb művelői egy új kinyilatkoztatásra törekedtek, aminek lényegét Georg von Welling *Opus mago-cabbalisticum* című művének bevezetőjében így fogalmazza meg: „...nem az a szándékunk, hogy arra oktassunk, hogyan kell aranyat előállítani, hanem ennél valami sokkal magasabb: megtudni, hogyan láthatjuk és mutathatjuk be a Természetet, mint Isten eredőjét, és Istent a természetben”.²¹ Ebben a képletben aggodalom-

Az első udvarban: Sulfur és Mercurius, a matéria két alapkomponense. A három fal a mű három szakaszát ábrázolja, amely tavasszal a Kos állattal kezdődik és az oszlasban lévő halott testtel kezdődik. Nyáron, az Oroszlán jegyében történik meg a szellem és a lélek egyesülése, és decemberben, a Nyilas jegyében jön létre az elpusztíthatatlan, vörös szellemtest, az elixír; avagy az „örök fiatalság iható aranya”.

19 Alexander v. Bernus, *Alchymie und Heilkunst*. Nürnberg 1669.

20 René Guénon mutatott erre rá.

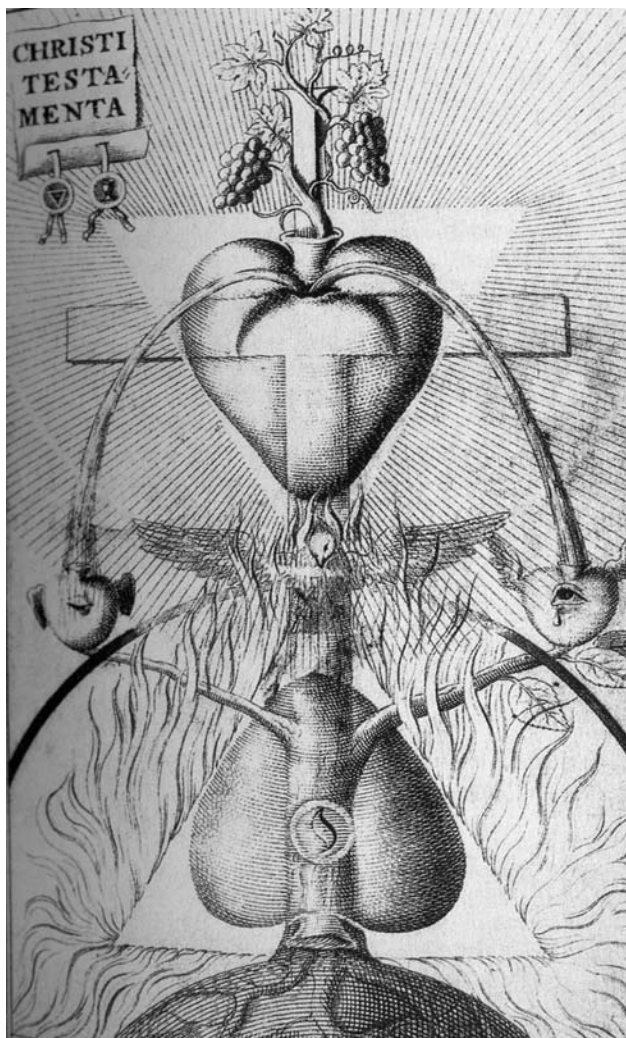
21 Ezek az adatok J. van Lennep művében találhatóak, *Art & Alchimie*. Bruxelles, Meddens, 1966.

mal fedték fel a krisztusi kinyilatkoztatás őrzői az őseretnesség tételét, a Természet Isten-szintre emelését, vagy annak lehetőségét. Ezen a határvonalon létrejöhét a váltás, ami az ehnatonai vallásreformban mutatta meg magát legleplezetlenebbül, mikor az Isten fényéből kialakult, „felvilágosult” a Fény Istenének az imádása.

Ennél a tételnél már messze kerültünk az alkímia és a bor viszonyától, így összegzésképpen visszatérünk az eredeti kérdésfeltevéshez, mi a szerepe a bornak a fentiekben általunk értelmezett alkímiában, van-e egyáltalán olyan szakrális szerepe, mint az Eucharisziában? Az adatok azt mutatják, hogy bár sűrűn alkalmazták a bort különböző gyógyszerek, elixírek készítésénél, ők, akiknek az átváltozás, átváltoztatás volt a központi ideájuk, nem tudták, nem akarták értelmezni a Nagy Szertartás bor és vér átváltozásának Isten és ember szövetségét kifejező lényegét. Pedig a hermetikai világértelmezés egyik legjelentősebb ága kifejezetten törekedett a hermetikai hagyomány és a keresztény dogma egybeolvasztására. Például Basilius

Valentinus arról beszél, hogy „a Szentháromság briliáns és csodálatos módon hozta létre a bölcsek követ, mivel Isten, az atya lélek, ugyanakkor emberi formában jelenik meg... hasonlóképp úgy kell tekintenünk a higanyt, mint szellemi testet...” Dom Pernety arról ír, hogy az elixír „eredetileg a világ univerzális szellemének egy része, ez szűz földben testesül meg, amelyből ki kell vonni azt, hogy átmehessen minden kívánatos műveleten, mielőtt elérné dicsőségének és mozdíthatatlan tökéletességének végpontját. Az első előkészítésben addig gyötrik, míg vérét ontják, elpusztul a bomlásban, amikor a fehér szín követi a feketét, kijön a sötétségből és a sírból, majd diadalmasan feltámad, felmegy az égbe, teljesen kifinomultan, és onnan ítélkezik élők és holtak felett”.

A hermetikai hagyomány alkímiában fennmaradt része, valamint a keresztény dogmatikával egybefonódó része sem vette át a bor Eucharisziában megjelenő hieratikus maszk voltát, nem értette meg, nem akarta megérteni, vagy tagadta annak szakrális jelentőségét.

Krisztus mint misztikus szőlőtőke (hermetikus ábrázolás)

SZIKRA JÁNOS
Róma bronzfejében

*Műélvezőktől nyüzsgő romokat,
utcákat, gazvert diadalíveket hagysz el
s közben az életedet.*

Először barangolsz itt utoljára.

*Átvilágítás után
belépsz a vatikáni múzeumgyár utolsó termébe,
a legutolsó szobor üres bronzfejébe,
ahol a teremtés kezdete óta magadra hagyva élsz.*

*Rokokó álomban tűnődsz majd
másnap egy római kertben pár mimózaág alatt,
háttal egy butácska gipszmáriának.*

*Zsebedből előhúzod
s a vörösfenyőkre dobálod a hazuról hozott zörgő kabócákat,
két-három örökzöld apácát,
s utánuk hajítod végül a szerelmet is.*

*Sóvárogon át minden sejteden újra elérhetetlen jussod,
a nő,
vonjon magába végleg a mindenség –
semmi se,
emlék se maradj.*

Utolsó történelemóra a pátkai iskolában

*Nézzetek ki az ablakon,
a néhai Óreg utcán,
őseitek portái előtt,
ezen az úton vonult dobszóval,
zászlókkal Zámoly felől Pákozdra felé a fölmentő sereg,
a Lesvölgyi dűlőből rontottak rá Jellasicsra a magyarok,
és másnap a krónika szerint Pátka
a horvát bán vert csőcseléke által
„kirabolgatik és lángba borítatik”,
két templom lángolt,
ház épen nem maradt,
csizmák taposták elődeitek anyakönyveit,
a parasztok és kismesek
élő maradéka hetekig a berkekben bujdosott,
de a visszatérők emlékezete egy híján
százhatvan esztendeje őrzi azt a végtelennek tűnő vonulást,
amikor itt,
ahol holnap véget ér az utolsó tanév,
iskolátok és későbbi házaitek előtt dobpergésben
masírozott el ezernyolcszáznegyvennyolc őszén a győztes honvédsereg.*

Légy terrorista

*Mentségedre közhelyeket szajkózol
és évek óta vársz a nemtudodmire,
beteljesül rajtad minden szorongásod,
jóslatod,
a múltra vársz,
összerezzensz már a maiaktól,
sosem mertél kamasz lenni,
megszédülten harsogják a blöfföket
a céltudatos némberecskék ravasz fülkagylóiba,
s jó, ha csupán gondolatban rúgnak félre –
százévesnek születted,
de megfúrták a nyugdijkasszát,
úgyhogy ezt is fújhatod,
és rossz duma,
hogy alszanak a többiek,
te is csak a horkolástól tértél észre,
de egyet sem mersz fölrángatni közülük,
cinikusan bámulod a kába csőcseléket –
lehetnél még terrorista,
ne legyints,
a nyomor, a képmutatás, a dinamit kortalan,
elbocsátott közlegényből lesz a legjobb partizán.*

FECSKE CSABA

Félálom

*az éjszakai hangok zátonyát
a csönd szelíden körbefolyja
az álom gázlóin most lábol át
ki minden fényedet kioltja*

*akit vendégül lát az álmodó
ez az emlékezés-szerű lét
mint tó vizén körre kört rovó
hattyú tollán holdfény szűrt ködét*

*csillantja meg egy más tér fényeit
ahonnét az üzenet érkezik
de nem tudod mi az üzenet*

*nem tudhatod kiért nyúl kezed
talán belőled ő egy kis darab
amit melegével most visszaad*

Kora reggel

*fölsebzik szemem a kockaházak
elnézem a vékonyka fűszálat
amint a rideg rend ellen lázad
kevéske zöldjével a ház előtt*

*kutyák üzekednek a fák alatt
kopott nénikre gondol most a pad
mely unalmában még tovább hasad
szaván fogva a céltalan időt*

*szinte fellöki magát úgy siet
valahová egy szöszke kisgyerek
talán első csatáját vívni meg
s látom őt akit minden nap a nőt*

*barna szeméből kicsüng a lélek
sóhajnyi fuvallat és föléd
alvó parazsa régi tüzének
de csak magamban kísértem meg őt*

*reklámújságot lapozgat a szél
motyog magában mignem elalél
álmában rezzen a juharlevél
még zöld ugyan de már a széle rőt*

KIRÁLY FARKAS
Harmatpont

*Mennyi ideig élsz, kérdezem.
Hiába teljesen. A válasz,
ha az egyáltalán, és nem csupán
természetéhez tartozó tevékenység,
létének lassú liturgiája,
a válasz csak gomolygás, áramlás,
sűrűsödés és ritkulás
nem túl tág határok között.
Meddig él szerintetek, kérdem,
de a válasz sokféle, bizonytalan,
mi több: megalapozatlan,
s ezért meg sem fogalmazható,
hangszálat meg nem rezgetető,
dobhártyát meg nem remegtető,
mondhatni: nincs.
Az atlaszokban és enciklopédiákban
fel van sorolva, meddig él a
tiszavirág
boglárkalepke
futómuskátli
macska
ember
teknőc
tölgyfa
és mamutfenyő.
De a gomolygó-hömpölygő
nem szerepel a listán,
fantáziaszegény, ötlet-nem-dús
tudósok tömkelege hiába írt, hiába mind.*

*Tudni akarom, hogy meddig él
a köd. Egy köd.
Mondjuk e mostani,
melyben grafit színű autóban
grafitszerű költők keresik
a biztosat, még ha csak átmenetet is.
E köd, mely kiválóan alkalmas elrejteni
aknákat és telepítőiket és felszedőiket,
láncaltapasokat és láncingeseket,
felfedezőket és felderítőket,
káposzta- és ágyútöteléket,
törpét és óriást és mindenki mást,
parittyát, íjat, géppuskát,
poros- és boroshordót számosat,
törött zászlót, törött kopját,
anyák és gyermekek sírását,
apák torkában a szorítást, szorítást –
köd, melyben kiválóan lehet
céltalanul is célozni egyre,
lőni és ejakulálni egyre,
egyre többre akár.
Grafit hintóban grafit költők, ti,
feltámadt ország fogyó népe
szívének dobbanásait behajtották,
idegen kupák idegen nedűit felhajtók,
mondjátok: meddig él a köd?

Fellegekben, fellegekben járnunk megadatott.
Bolond, ki ezek után földre hull.*

CSERNÁK ANDRÁS
Szilveszter

Minden a legnagyobb rendben volt. Fölmérték a fölmérendőket, anyagi helyzetüket, a társadalomban betöltött szerepüket, lehetőségeiket és várakozásaikat, és mind-ebből arra a következtetésre jutottak, hogy eljött az ideje a fényes partiknak, a mesebeli mulatságnak, világra szóló szilveszterestnek az év utolsó napján. Elvégre harmincévesen mégsem ülhetnek odahaza kettesben, karba tett kézzel, a kék plazmaszínekben villogó televíziókészülék előtt, mint két reszketeg vénember! Persze mindez Judit fejből pattant ki, de miután Bálint nem ellenkezett, hamarosan többes számban tették teendőiket az apró konyhában, ahol minduntalan egymásnak ütköztek.

- Menj már arrébb!
- Menj arrébb te!

Judit a majonézes krumplival bibelődött, Bálint zsíros kenyeret kent, lila hagymát vágott. Lesütöttek egy kis csirkemájat, felbontottak egy üveg vörösbort. A salátás tálak a nagyszoba asztalára kerültek, egy pokróc hanyagul a földre, rá nyolc darab pohár (a teljes készlet), meg különböző, innen-onnan összeszedett süteményes tányérok a nagy gyümölcstortához.

- Legyenek gyertyák mindenütt!
- Még felgyújtanád a lakást!
- Ezt a lampiont pedig tedd a bejárati ajtó fölé!

A fiú felmászott a létrára, és a lány utasításainak megfelelően felakasztotta a lampiont. Színes szalagok lógtak mindenütt, és az előszobában kiömlött egy nagy csomag konfetti.

- Jöttök?

Judit a telefonnál állt, már fél órája hívta Misiéket, amikor a sokadik csengetésre végre felvették.

- Kata csak most bújt ki a fürdőszobából.
- Jaj ne, az még legalább háromnegyed óra, mire megszáritja a haját!
- Tizenegy előtt biztosan nem érünk oda.

Bálint kiosont a gangra elszívni egy cigit. A negyedikken laktak, néhány hete költöztek át: Bálint egy újpesti szuterénből, Judit egy józsefvárosi bérházból, próbaképp.

Tompán surrogva emelkedett a lift odalentről az aknában, majd nagyot nyögve megállt, mintha görcsbe rándult volna. Csak a harmadikig járt, valószínűleg már hónapok óta nem működött rendesen, de amikor szóvá tették a házkezelőségen, azt a feleletet kapták, hogy türelemmel kell lenniük, rajtuk kívül úgysem akar senki felmenni a negyedikre. Ez igaz volt: a természetes

asszonyosság, aki a ház dolgait intézte, a földszinten lakott. Néha összesöpört ugyan tessék-lássék az udvaron, de leginkább a folyosóra nyíló ablaktalan szobában üldögélt, és elemi erővel bömböltette a televíziót.

Bálint nem is használta a liftet, hanem mindig megállás nélkül, egyenesen a földszintről a negyedikig szaladt. Nem mintha különösebben rajongott volna a spon-tán testmozgásért, de megrögzöten hitt abban, hogy a szerkezet épp akkor fogja felmondani a szolgálatot, amikor benne áll, védtelenül és kiszolgáltatottan két vagy három emelet magasan, a nagy semmivel a talpa alatt. Az, hogy eddig ez a szerencsétlen esemény a házat elkerülte, csak megerősítette abbéli hitében, hogy ami régóta esedékes, annak hamarosan be *kell* következnie.

Judit kiment utána. Mindketten rágyújtottak.

- Fáradt vagy?
- Gyűrött vagyok.
- Dehogy vagy gyűrött, gyönyörű vagy.

Átkarolta a lány vállát. Nézték a szemben levő lakásokat, a harmadikon a nyitott konyhaablakot. Egy asszony állt köntösben a tűzhely előtt, krumplit aprított a fazékba. Máshonnan zene szűrődött ki, de nem lehetett megállapítani, hogy a házból, vagy az utca hozza a zajt. Csak a papírdudák túlkölése jelezte, hogy közeleg az éjfél. Vörösen rezgett a csillagtalán ég, sápadtan a város neongyűrűjében.

- Gondolj valamire.
- Fázom – húzta össze magát a lány. – Bemegyek.
- De gondolj valamire!
- Most nem szeretnék játszani, Bálintka.
- De igen – erősködött a fiú. – Kérlek!
- Jó, gondoltam.
- Rákérdezhetek?
- Rákérdezhetsz, Bálintka.
- Antennakarom.
- Micsoda?
- Antenna. Antenna-karom.
- Hát nem. Nem találtad el, Bálintka.
- Fogadjunk, hogy legközelebb eltalálok!

Odabent csörgött a telefon. A lány bement. Bálint még egy darabig álldogált a folyosón. A negyedikken kivétel nélkül mindegyik ablak sötét volt. Talán sosem lakott itt senki, gondolta Bálint. Talán túl öregek ahhoz, hogy kilépjenek az ajtón, és ahhoz is, hogy szilveszter éjjelén virrasszanak.

Bálint nem szeretett virrasztani. Utoljára a laktanyában kellett néhány alkalommal hajnalig ülnie a bejárat melletti asztalnál. De az teljesen más volt. Egészen más. Amikor az ajtóban megjelent az ügyeletes tiszt, vigyázz-állásba vágta magát, tisztelgett, elmondta az előírásos szöveget, és már túl is volt az egészen.

De most... Ki tudja, meddig kell ma virrasztani.

Bentről hallatszott, ahogy a lány telefonál.

– Mikor? De elindultatok már, ugye? Nem. Igen. De. Ne hozzatok. – Rövid szünet, azután: – Gyertek már, dögre unom magam.

Bálint elnyomott egy ásítást. Nem mintha fáradt lett volna, ellenkezőleg. Inkább feszültnek érezte magát. Amikor egy olyan helyzettel kellett szembenéznie, amelyre nem készült fel lelkiileg, mindig így reagált. Én még a lövészárokból is csak ásítózni, gondolta rosszkedvűen.

Visszament a lakásba, megivott egy pohár vizet a csapból. Nem akart bort inni, pedig volt egy felbontott üveg a hűtőben, de tartott tőle, hogy már az első kortytól leküzdhetetlen álmoság törne rá. Szeretett volna szórakoztató és felszabadult lenni, ehelyett unalom és közöny költözött belé, unalom az előtte álló éjszakától, felesége barátaitól, akiket nem ismert, és nem is akart megismerni. Egyszerűen nem értette, hogyan juthatott eszébe Jutkához az a badarság, hogy vendégeket hív az utolsó pillanatban, ráadásul vadidegeneket.

Mérgesen letelepedett a fotelbe. A lakásban most síri csend honolt, csak a konyha felől hallatszott valami szöszmötölés, ami bármi lehetett egyébként, valószínűleg Jutka rakta rendbe a konyharuhákat, vagy szalvétát hajtogatott.

– Bekapcsolhatom a tévét?

Semmi válasz.

– Hallgatás, beleegyezés – jelentette ki fennhangon. Megnyomott egy gombot a távirányítón, majd a nyomaték kedvéért jó hangosra állította a készüléket.

A következő öt perccel töltötte, hogy végigszánt valamennyi csatornán, végül egy olyan adón állapodott meg, ahol egy magas, szakállas, ősz férfi ékes angolsággal magyarázott valamit, miközben gumicsizmában állt egy patakban. Bálint egy kukkot sem értett az egészből, de kitartott, hátha történik valami.

– Téged nem zavar a zajártalom?

A lány csípőre tett kézzel állt az ajtóban.

– Lehalkítsam? Csak egy szavadba kerül.

– Inkább kapcsold ki. Egyébként pedig csöngettek. Légy szíves, szedd össze magad, és engedd fel a vendégeket.

Judit fenyegetően udvarias volt. Bálint feltápászkodott, begyűrte ingét a nadrágjába, és ment ajtót nyitni.

– Itt nincs senki!

Kínézett a folyosóra. A lift a harmadikon vesztegelt, a lámpa halványan világított a lépcsőházban. Egy alak ácsorgott a harmadikon.

– Te hány embert hívtál, Jutka?

– Misiéket és Mártit.

– Ki a csuda az a Márti?

– Ő hozza a társasjátékot.

– Úgy!

Lecammogott a harmadikra. Idősebb nő állt a lift előtt.

– Azt hittem, ez a negyedik – mondta. – Nem ez a negyedik? A négyes gombot nyomtam meg a liften.

– Nem, a harmadik.

– Te vagy Jutka férje? Érdekes, teljesen másmilyennek képzeltelek.

– Milyennek?

– Nem jöttök fel? – kiabált Jutka az ajtóból. – Mindjárt megfagyok!

– Szóval, milyennek? – ismételte meg a kérdést Bálint.

– Nem is tudom. Én Jutka mellé valahogy sokkal... sokkal *excentrikusabb* férfit képzeltem el.

Eközben felértek a lakásba. A nő csontos volt, ötven körüli, karjai vékonyak, de arca telt, álla határozott. Bálint előékenyen lesegítette a kabátját, és bekísérte a nagyszobába. Judit kiment a konyhába, és bekapcsolta a vízfórallót.

– Milyen teát kérsz, Márta? – kiabált a konyhából. – Van „Téli álom” és „Vidám ébredés” meg egy kis „Mézes csók”.

– Teljesen mindegy, drágám – válaszolta a nő. – Rád bízom. Neked olyan remek az ízlésed! Bár lehet, hogy most inkább egy csésze kávé innék.

Bálint zavartan és kissé sértődötten hallgatott. *Excentrikus*? Hogy jön ez a nő ahhoz, hogy első ránézésre véleményt alkosson róla? Rögvest, a második mondat után nekiszegte az ítéletét. A legalapvetőbb társasági normákat sem ismeri? Bezzeg, ha ő tett volna valami megjegyzést a ruházatára vagy a modorára, a nő faragatlannak gondolhatta volna, teljes joggal.

Vannak emberek, akik már első megnyilvánulásukkal ellenszenvet ébresztenek másokban. Bálint azonban még akkor sem juttatta volna kifejezésre érzéseit, ha az élete függött volna tőle. Igyekezett udvarias és tartózkodó maradni. Felszínes beszélgetésbe kezdett ezzel a nővel az időről, meg arról, hogy jutott el hozzájuk. Végül a társasjátékra terelődött a szó, de ekkor a nő meglepően zárkózottá vált, és kijelentette, hogy a játékról csak akkor hajlandó többet elárulni, ha már valamennyi vendég megérkezett. Bálint nem faggatta, a foglalkozásáról kérdezte. Klinikai pszichológiával foglalkozik, mondta a nő, ezen belül a „*sorsfordító*” emberi viselkedést tanulmányozza.

– A játék is része valami tudományos kísérletnek?

– Lehetséges – válaszolta a nő. – Azzal a különbséggel, hogy a kísérleti alanyok ebben az esetben nem tudják, hogy megfigyelés alatt állnak.

– Nem tartod ezt kissé erkölcsellenek?
 – Nézőpont kérdése. Statisztikai tény, hogy az emberek hetvenöt százaléka naponta legalább egyszer hazudik. Miért pont a tudósok lennének kivételek?
 – Te őszintének tartod magad? – kérdezte Bálint.
 – Úgy érted, hogy én is abba a hetvenöt százalékba tartozom-e, amelyik képtelen igazat mondani? Ennek nincs semmiféle jelentősége. Egy tudóson az erkölcsöt számon kérni épp olyan badarság, mint egy katonát erkölcsileg hibáztatni azért, mert parancsra végzett valakivel.
 – Tehát a cél szentesíti az eszközt – állapította meg Bálint.
 – Mindaddig, amíg biztosak lehetünk benne, hogy melyik a cél és melyik az eszköz – bólintott Márta.
 Eközben Judit szervírozta a kávé és némi aprósüteményt.
 Bálint elnézést kért, és kiment a mosdóba. Kezet mosott, magára zárta az ajtót, és kényelmesen elhelyezkedett az ülökén. Zsebéből elővette telefonját, és feltárta azt a számot, amellyel bekapcsolta a szobában elhelyezett, közönséges mobiltelefonnak tűnő készüléket. Ettől kezdve olyan tisztán hallhatta a szobában folyó beszélgetést, mintha maga is odabent ült volna, a másik kettő társaságában.
 Ezt az apró holmit néhány nappal azelőtt vette, különösebb utánjárás nélkül. Nem is került sokba. Úgy nézett ki, mint egy olcsó, használt mobiltelefon. Jutkának azt mondta, a munkája miatt lesz rá szüksége. Maga sem tudta, miért kellett rá szert tennie. Nem volt különösebb oka rá, hogy eljuttassa a féltékeny férj szerepét azután, hogy Jutka hivatalosan már nem volt a felesége. A válást egy évvel korábban mondták ki, Bálint félrelépése után. Ezt követően mindketten megpróbáltak külön utakon járni. A lány rövid ideig együtt élt valakivel, akit Bálint csak látásból ismert. A fiú alkalmi viszonyba bonyolódott egy kollégája feleségével, de nem tudta átengedni magát a románcnak, annak ellenére, hogy a nő odaadó, érzéki szerető volt. Mindvégig Judit járt az eszébe, Judit bőre illatát kutatta mindenütt, ezt az erős, kissé fűszeres testillatot, mely hosszú évekig csak neki tárta fel rejtett értékeit, és ő örömmel időzött ebben az illatban, magába szívva az áhítatot, míg a nő fülebe kétségbeesett, bűnös titkokat gyónt.
 – Nagyon kedves ez a rengeteg gyertya, drágám – hallotta a telefonban Márta hangját. – Nagyon hangulatos.
 – Köszönöm – mondta Judit. – Ízlik a kávé?
 – Ez a kávé egyszerűen kitűnő – mondta Márta. – Azonnal felébredtem tőle. Pedig délután még azt hittem, drágám, le kell mondjam a mai estét. Pokoli fejfájás gyötört.

– Örülök, hogy végül mégis el tudtál jönni. Rosszkedvű lettem volna nélküled. Ráadásul Misiéknek is beigérem a játékot.

– No és, mi a helyzet veled meg az exeddel? – tért a lényegre Márta. – Jó ötletnek tartod, hogy újra összejöttetek?

– Nem tudom, Márta. Esküszöm, hogy fogalmam sincs róla. Az egyik pillanatban legszívesebben a képére másznék, annyira idegesít a bárgyúsága, de utána rögtön megsajnálom. Szegény fiú, úgy igyekszik.

– Kicsit halvérűnek tűnik.

– Bálint? – mondta Jutka. – Másfél évvel ezelőtt még azt is nekem kellett a szemébe mondanom, hogy megcsal. Ő meg csak állt, és hebegett-habogott. Nem tudom, meddig bírom ezt, Márta – folytatta. – Egyfolytában veszekszem vele. De ő mindenre rábólint, és úgy tesz, mintha minden a legnagyobb rendben lenne.

– Ne haragudj a kérdésért, de – hallani lehetett a nő hangján, hogy habozik –, milyen rendszeresen vagytok együtt?

– Hát éppen ez az – mondta Judit. – Olyan gyakran csináljuk, mint még soha annak előtte. Mintha ezzel is az összetartozásunkat akarnánk bizonyítani. Talán éppen ez a baj... Annyira görcsösen akarjuk, hogy néha már alig bírom elviselni az érintését. És tudod, mi a legfurcsább, Márta? Egy erkölcsi hullával éppúgy lehet dugni, mint egy normális emberrel.

Bálint felállt az ülökéről, megszakította a vonalat. Visszatette a telefont a zsebébe, lehúzta a vécét, majd a tükör előtt állva alaposan megmosta a kezét és az arcát. A víz zubogásán keresztül hallotta, hogy csöngettek.

– Maradj csak, drágám, megyek – kiáltotta a szoba irányába. Kilépett a fürdőszobából, és kinyitotta a bejárati ajtót.

Fiatal pár állt a folyosón.

Miután elhelyezkedtek a pokrócon, Bálint körbejárt, poharat nyomott mindenki kezébe, és kitöltötte a bort. Koccintottak.

– Szekszárdi – mondta. – Egészségetekre!

Egy hajtásra megitta. Misi hosszan ízlelgette, forgatta a szájában, szagolgatta, a poharat az asztali lámpa felé tartva vízszintesen körkörös mozdulatokat végzett.

– Kékfrankos? – kérdezte. – Elsőrangú a tapadása. A szárazanyag-tartalom miatt. Olyan sűrű, akár a szirup.

– Értesz hozzá? – kérdezte Bálint.

– Misi minden pincét, minden borfajtát ismer – jegyezte meg Kata. – Pedig csak könyvelő.

– Ez a hobbim – mondta Misi. – Az embernek kell, hogy legyen valami hobbija, nem? Neked mi a hobbid? – kérdezte Bálinttól.

– Bálint írni szokott – mondta Jutka.
 – Az jó – bólított Misi. – És mit írsz?
 – Kértelek, hogy ne beszélj erről – mondta Bálint szemrehányóan Jutkának.
 – Bálint szégyelli, hogy írni szokott – magyarázta Jutka. – Bálint a foglalkozását is szégyelli.
 – Miért, mi a foglalkozásod? – kérdezte Kata.
 – A Főkertnél vagyok – mondta Bálint. Elvörösödött.
 – Területi ellenőr. De nem szégyellem, nem tudom, Jutka miért... – megvonta a vállát. Nem szeretett a figyelem középpontjába kerülni.
 – Szóval kertész vagy? – kérdezte Kata.
 – Dehogy kertész – vetette közbe Jutka. – Miért nem mondod el nekik, Bálint? Miért nem mondod el, hogy te vagy a feljelentő-ember? Te vagy az, aki beköpi azokat, akik nem dolgoznak.
 – Hallgass – szólt rá Jutkára. – Te máris sokat ittál. Nem kapsz többet – mondta nevetve.
 – Hány embernek kellett megválnia a cégtől a múlt héten miattad, drágám? Hány ember nem tudja eltartani a családját a jövő hónapban miattad, édesem?
 – Most már tényleg hagyd abba – mondta Bálint.
 – Könyvelőnek lenni nem túl érdekes – mondta Kata.
 – Mi mindketten ugyanannál a cégnél dolgozunk, de másik osztályon.
 – Én a *controlling*-en vagyok, Kata a *back office*-nél – mondta Misi.
 – És ez mit jelent? – kérdezte Bálint.
 – A *controlling* a vezetői tanácsadói csoport – mondta Misi.
 – A *back office* a behajtásért felel – mondta Kata. – Misi hatszáz ezret keres egy hónapban. Te mennyit keresel? – kérdezte.
 – Százhuszat – mondta Bálint.
 – Misit nagyon megbecsülik a cégnél. Vezetői pótlékot is kap. Százhusz az elég kevés, nem?
 – Nem régóta dolgozom a cégnél – mondta Bálint.
 – Nem az a lényeg, hogy mennyit keres, hanem az, hogy mennyire elégedett a helyzetével – mondta Márti.
 – Elégedett vagy a helyzetteddel, Bálint?
 – Játsszunk inkább! – mondta Jutka. – Kit érdekel Bálint fizetése? Hogy lenne kifizetődő más embereket tönkretenni?
 – Nem erről van szó – mondta Bálint. – Én csak segítetek, hogy jobban menjen a munka. Én csak eltávolítottam a gyomot.
 – Felfordul a gyomrom ettől a szövegtől – mondta Jutka. – Adj inkább innom, ahhoz értesz.
 Bálint újra teletöltötte a poharakat.
 Márti kicsomagolta a játékot. Hosszas fejtegetésbe kezdett a játék lényegéről, amelyben nagy szerep jutott

különbféle kártyáknak, két darab dobókockának, és számos olyan feladatnak, melyeken keresztül „a játékosok jobban megismerhetik önmagukat és játékosársukat”. Éjjel egy óra volt. Először karaktert kellett választaniuk. Valamennyiüknek volt egy-egy titkos segítője a többiek között, de azt, hogy ki az illető, nem lehetett tudni egészen a játék végéig. Bálint lemaradt a szabályok ismertetésénél, ezért a többiekre hagyatkozott, és igyekezett utánzással magától rájönni a lényegre. A játék azonban bonyolult volt, két óra keserves próbálkozás után feladta a reményt, hogy valaha is megérti, mi folyik a táblán, így inkább ösztönszerűen játszott, és feleletgett zúgó fejjel azokra a kérdésekre, amelyeket Márta intézett hozzájuk.

– Dobj már! – Misi volt soron.

Két hatos sikerült.

– Misinek mindig szerencséje van – jelentette ki Kata. – Amikor felvették a céghez, akkor is szerencséje volt. Harminc jelentkező közül választottak ki, igaz, édesem?

– Igen, de ha egy másik bizottsághoz kerülök, csúnyán ráfázhattam volna.

– Ugyanis Misi általános iskolai osztálytársának apja pont abban a bizottságban ült – magyarázta Kata. – És emlékezett arra, hogy annak idején egy csapatban fociztál a fiával.

– Ferivel nem voltunk valami nagy barátok – mondta Misi –, ami azt illeti, ki nem állhattuk egymást. De akkor jól jött az ismeretség, életet mentett.

– Ilyen vékonydongájú gyerek volt – folytatta. – Mindig az iskola hátsó udvarán püföltük a haverokkal. Persze az apja erről semmit sem tudhatott. Azután a srác külföldre ment, és huszonegy évesen kiugrott egy bérház ablakából Berlinben.

– És túlélte? – kérdezte Bálint.

– Persze nem élte túl – mondta Misi fejcsoválva. – Az apja utána odajött gratulálni, hogy felvettek. Azt hiszem, elég jól kezeltem a helyzetet.

– Nagyon jól kezelted, Misikém – nyugtatta meg Kata.

– Kértek még bort? – kérdezte Bálint.

– Pont ilyen kocsit vett magának a főnököm a múlt héten – mondta Misi a képernyőre bökve. – Pont ilyen kocsit. – A tévé az éjféle Himnusz óta bekapcsolva maradt.

Egy országúton ezüstszürke sportautó húzott végig, úgy simult az útra, akár egy láthatatlan öltönyvarrás.

– Maserati Quattroporte – mondta Misi. – Olasz – tette hozzá.

– Folytassuk a játékot – mondta Márti. – Te jössz, Bálint.

Hajnali négyig még két üveg bor elfogyott, remekül érezték magukat. Bálint kétszer kért elnézést, mindkét alkalommal eltűnt egy időre a mosdóban. Egyszer valóban könnyítenie kellett magán. Mindkétszer kihasználta a lehetőséget, hogy megtudja, miről folyik távollétében a szó. Kiderült, hogy Kata kifejezetten szimpatikusnak találja, Misi viszont kevésbé. Abban mind a ketten megegyeztek, hogy Bálint keveset árul el magáról, és ez a rejtőzködés, ez a titokzatosság személyiségének egyfajta védjegye is. Szükszavú, szégyellős, lényegében ez a két jellemvonás ragadt meg a vendégekben, bár az is felvetődött, hogy nem mindenben őszinte hozzájuk. Amikor rá terelődött a szó, egyikük sem rejtette véka alá a véleményét. Márta, aki a játékot irányította, és kérdéseivel mindvégig ébren tartotta a figyelmet, ahhoz is jól értett, hogy a többiekkel nyíltan és közérthetően mondassa ki Bálint távollétében saját maguk számára azt, amit Bálintról gondolnak. Végül hosszas rábeszélésre Katát is sikerült meggyőzni arról, hogy Bálint értéktelen személyiség, aki a többieknek inkább terhére, mint hasznára van.

– Mondj négy olyan negatív tulajdonságot, amit elfogadhatatlannak tartasz a párodban – ezt a kérdést Márti olvasta fel negyed öt felé az egyik kártyáról Jutkának, aki harmadszorra is egyest dobott. – Milyen nehezítéssel? – fordult a többiek felé.

– Igaznak kell lennie, és nem lehet gonosz – mondta Kata.

– Ez hülyeség – csattant fel Jutka –, hogy mondhatnék róla rosszat, ha közben meg sem bánthatom!

– Ez a feladat – mondta Márti. – Nagyon jó, Kata.

Bálint némán, törökülésben ült a szőnyegen.

– Nem érdekel ez a hülye játék – mondta Jutka. – Úgyis vesztesre állok.

– Jutka – szólt rá Márti. – Tudod, hogy nem szállhatsz ki. A többiek miatt.

– Rendben van – egyezett bele Jutka hirtelen. – Bálint, utálom, hogy mindig úgy ülsz, mint valami Buddha. Utálom ezt a bárgyú tekintetedet. Utálom, hogy azt hiszed, különb vagy másoknál, pedig reménytelenül elveszett vagy.

– Ez eddig három – mondta Márti –, vagy négy? Mit szólsz hozzá, Bálint? Úgy érzed, Jutka igazságtalanul bántott meg? Jutkával vgyázni kell...

Bálint érezte, hogy az aprósütemény a gyomrában kőkemény masszává sűrűsödik össze. Már jó ideje kábának érezte magát. Nem csupán az eseményeket volt képtelen követni a továbbiakban, de azt is kétségesnek találta, hogy jelen van-e egyáltalán. Bár hallotta a körülötte ülőket beszélni, tudta, hogy e beszélgetésekbe nem kapcsolódhat be, s egy idő után úgy tűnt, mint-

ha odakint, a hidegben rekedt volna, miközben a többiek idebent vannak, a meleg szobában. A kábulattól először félkönyékre ereszkedett, majd teljesen elfeküdt a szoba közepén. A csillár a feje felett forgott szakadatlan, képtelen lett volna akár egy pillanatra is megállítani. Amikor behunyta a szemét, mintha egy nagy mélység szippantotta volna magába, és ő ebben az űrben hanyatlott alá zsibbadtan, lassan, pihekönnyedén.

Tudta, hogy az este visszavonhatatlanul szétesett, s ő egy, legfeljebb két hónapig bírja még Jutka mellett, de az is lehet, hogy már a jövő héten összepakol, elmegy, elköltözik ehhez a nőhöz, Mártihoz, és megkéri, hogy játssza vele végig a játékot, analizálja ki a végletekig, míg semmi sem marad belőle, csak egy marék homok, amely azután kiszóratik az ablakon át a szélbe. Maga elé képzelte a nő lakását, az apró, egérszagú konyhát; ezek a társtalan, magányos ötvenesek nem merik kinyitni az ablakot, ott élnek abban a bűzben, az örök szellőzetlenségben, a kis, nyolcadik kerületi bérlakásokban, amely sosem volt – és sosem lesz – az övék, gyermektelenül, oda kell mennie, ott a helye, már akkor tudta, hogy fölösleges Jutkával újratekdeni, amikor beköltöztek ebbe a lakásba, próbaképp, újpesti szuterénből, józsefvárosi bérházból, a magány volt az ő igazi lételeme, az őseleme, amelytől rettegett, mert félt, hogy feloldódik benne, de most, hogy megismerte Mártit, nem félt, mert pontosan ez az, amire vágyik, egy egérszagú konyha, egy dohos kamra, egy öreg kávékészlet, amelyből vasárnaponként oly jó kávéit iddogálni, ahonnan nem kell továbblépni, továbbállni, de mindezt nem tudta kimondani, félt kinyitni a száját, attól tartva, hogy a csillár, amely véstesen forgott a feje fölött, saját súlyánál fogva kiszakad a plafonból és lezuhan, egyenest bele az arcába.

Felállt, elnézést kért, kibotorkált a folyosóra elszívni egy cigit, fülére tapasztott telefonnal hallgatta a bentieket, szemben a háztetőt nézte. A folyosó koszos volt, senki sem takarította, hetente egyszer nekik kellett volna felsöpörni, felmosni, de nem tudtak egymással megegyezni, hogy melyikük feladata legyen: Bálint szerint női munka, Jutka megalázónak vélte. Pedig a lakást rendben tartotta, minden munkát elvégzett, főzés után elmosogatott, megvárta, míg az edények lecsöpögnek, s elrakta a tisztát a konyhaszekrénybe, de a gangra nem akarózott kimenni neki, ne lássák őt ott hajladozni. Hiába mondta Bálint, hogy ez csak átmeneti állapot, hamarosan elköltöznek innen, és akkor soha, de soha többé nem kell ezekkel az emberekkel találkozni, nem állt kötélnek. Miért kellene innen elköltöznünk, kérdezte Jutka nevetve. Talán nem vagyunk itt boldogok? Nem vagy boldog a harminc

négyszétméteres albérletedben, ebben a koszos, gangos házban, ahol folyton a szemben lakó pofáját bámulod? Ahol a legnagyobb szám, hogy a szomszédasszony csöese kilóg a fazék fölött, miközben a nyitott ablak mellett állva a krumplit hámozza?

– Szerintetek most telefonál? – kérdezte Jutka. – Jól látok? Szerintetek is telefonál, miközben mi itt ülünk, szilveszteréjjel, hajnalban... kivel tud ez ennyit beszélni ilyenkor?

– Nem tom – mondta Misi. – Hallod? Nem tom. Lehet, hogy nem is beszél senkivel. Még a száját sem láttam mozogni.

– Kivel – mondta Jutka –, kivel tud ez ennyit beszélni ilyenkor? De tudod mit? Tudod mit?

– Na mit? – kérdezte Misi.

– Nem is érdekel – mondta Jutka. – Tudod, ez az egész engem egyáltalán nem is érdekel.

– Na ne mondd – mondta Misi.

– De igen – bizonygatta Jutka. – Ez az egész engem egyáltalán nem érdekel. És ezt meg is mondom neki abban a pillanatban, ahogy bejön.

Bálint belépett a lakásba, kikapcsolta és zsebre vágta a mobiltelefont. Kicsit kijózanodott a hidegtől, a szája íze keserű volt, az olcsó cigaretta papírja rátapadt a szájpaddására. Megszagolta a mutató- és hüvelykujját, és kezet mosott.

Hat hónapja egyetlen sort sem írt le, *alkotói válság*-nak hívta, ezzel is megbarátkozott, pedig csak arról volt szó, hogy nem mert leülni a papír elé. Ha elmegy Mártihoz, gondolta, ez is másképp lesz. Nyit egy új füzetet, és annak minden egyes lapját teleírja. Minden nap írni fog, szigorú napirend szerint, nem úgy, mint itt, Jutka mellett, ahol reggel alig bír kikeveredni az ágyból. Nyolctól négyig fog dolgozni, de nyolc órakor már ott kell ülnie az íróasztal mellett, miközben Márta kávéját és péksüteményt szolgál fel neki reggelire. És otthagyni a munkahelyét is, ez már biztos, mert a *munka helye* ettől a naptól kezdve az íróasztal lesz. Azt, hogy eddig területi ellenőrként dolgozott, bizonyára be tudja majd építeni valahová, ahol ennek feltétlenül jó helye lesz, nem úgy, mint az ő életében, úgyhogy egyáltalán nem baj, hogy ilyen munkát végzett, de ez csak tapasztalatszerzés volt, semmi több.

Hét óra lett, mire szedelőzködni kezdtek, odakint fehéren világított az ég, tompán, mint a tejüveg búra az alagsori helyiségekben, amolyan tessék-lássék módra. A pára nedvesen-csúszósan tapadt a lépcsőfokokra a harmadik és a negyedik emelet között. Odakint nem volt hideg, melegfrontot mondanak hétvégére, mondta Bálint a többieknek, melegfront-betörést észak felől,

egy kavargó áramlatot, esővel, magas nyomású levegővel, psssss, olyan hangja lesz, mintha egy óriási szelepet engednének ki a Kárpát-medencében.

Jutka már egy órával korábban kidőlt. Hatkor Bálint is úgy érezte, nincs tovább, nem volt olyan testhelyzet, amelyet kényelmesnek talált volna, kivéve a hanyatt fekvést, de ezt Misiékre és Mártira tekintettel nem engedte meg magának. Tíz másodpercenként tört rá a zúgás, dübörögve, mint valami nomád lovasroham, szeméből csurgott a könny, mintha apró tűkkel szurkálták volna. Egyszer még hallucinált is, azt hitte, egyedül maradt, körbenézett a szobában, a többiek sehol, Jutka is eltűnt, minden, a bútorok, az ágy, a szőnyegek, csak az ablakhoz tolt könyvespolc maradt a könyvekkel, és ő, egy üres lakás kellős közepén. Elfogta a rémület, most mi lesz, Mártival mindenképpen beszélni akart, lehetőleg négyszemközt, megtudni, számíthat-e rá. Az egész nem tartott tovább egy másodpercnél, s mire felésmélt, újra ott ült a többiek között, a pokróc szélén, teljesen feloldódva, jókedvűen, kezében egy pohár vörösbor, és valamilyen történetet adott elő, amelyen mindannyian remekül mulattak.

Kifelé menet megfogta Márta kezét, amint mondta, hogy el ne csússzon a nedves lépcsőn. Ez viccesre sikerült, mert nem lehetett tudni, saját magát vagy Mártit félti-e jobban a hanyatt eséstől. A kapuban sikerült rábeszélnie Misit, hogy hívjon egy taxit, „csak rá kell nézni Katára, alig áll a lábán”, Misi húzta a száját, felesleges kiadásnak tartotta, de végül ráállt, azzal, hogy a számlát ügyis a cégre kéri. A taxi elment, és ők ott maradtak kettesben, a kapualjban. A Damjanich utca néptelen volt, eltekintve egy krónikus álmatlanságban szenvedő férfitől, aki a kutyája mellett ácsorgott egy szemközti kapualjban, a borszíjat a vállára vetve, tapintatosan hátat fordítva a kuporgó ebnek, mindvégig őket fixírozta.

Most a végére járok, gondolta Bálint, bal kezével magához húzta a nőt, jobbával a combja közé nyúlt.

– Eressz el – zihálta Márta –, vagy segítségért kiáltok.

Az ital megtette a magát, Bálintot nem érdekelte a nő könyörgése. A kapu részébe nyúlt, hogy benyomja, s a nőt visszakényszerítse a sötét lépcsőházba, miközben Márta tolt el magától, olyan erősen, ahogy csak bírta.

– Ne hülyéskedj, Bálint – sziszegte –, hiszen a gyerekem lehetnél, esküszöm, nem értem, miért... Jutka miatt?

Bálintnak sikerült egyik lábát a kapunak vetve kitémasztania, s most minden igyekezetével azon volt, hogy a nőt is kibillentse egyensúlyából. Márta szívós ellenfélnek bizonyult. Bálint mindvégig némán küzdött, csak a fejében kavargtak vadul a gondolatok. Maga sem értette, mi megy végbe itt, kettejük között,

de úgy érezte, ha nem sikerül legyűrnie ennek a nőnek az ellenállását, az utolsó kapcsolatot is elveszíti, amely férfiúi mivoltához köti. *Excentrikus...*, gondolta, nesze neked *excent...* Ekkor a nő, az utolsó pillanatban, mielőtt a kapualj végérvényesen elnyelte volna, hangosan és kétségbeesetten üvöltöni kezdett, mire a férfi átkiáltott a túloldalról, hogy minden rendben van-e odaát. Bálint lazított a szorításon, tartva attól, hogy a nő fellármázza a házat, erre Márta kitépte magát, és futva elindult felfelé, a tér irányába.

– Fuss csak, te – kiáltotta Bálint utána –, kurva!

Nem futott utána, hanem visszament a lépcsőházba, amikor meglátta, hogy a szemközti férfi egy lépést tesz felé.

A földszinten lakó nő a lármára kilépett a folyosóra, de már csak Bálint hátát láthatta. A fiú a negyedikig szaladt. Megállás nélkül futott, a negyedikben kifulladásra támaszkodott a korlátnak, összegörnyedve, mint aki nem akarja, hogy odalentről meglássák az arcát.

A lakásban elfújta a még pislákoló gyertyákat – csaknem valamennyi leégett már. Judit ruhástul feküdt a fal felé fordulva a kanapén. Bálint összeszedte a piszkos edényeket, poharakat – a saláta jó része megmaradt, a bor az utolsó cseppig elfogyott –, mindent kivitt a konyhába, a pokrócra a gangon rázta le a szemetet. Kikapcsolta a televíziót. A legtöbb adón zenés ünnepi műsorok, sorozatok, végtelenített reklámfilmek mentek.

Főzött két kávét, egyet erősen, tejjel, cukor nélkül, ahogy a lány szereti, egyet sok tejjel, cukorral, magának. Felébresztette a lányt, kezébe nyomta a kávécsészét.

– Nagyon aludtál – mondta Bálint.

– Akármédig tudnék aludni – mondta Jutka.

– Hát aludj – hagyta rá Bálint.

Jutka kinyújtózta a lábait, dörzsölgette a szemét.

– A többiek? – kérdezte.

– Mindenki hazament – mondta Bálint.

– Köszönöm a kávét – mondta Jutka. – Ez most nagyon jólesik.

– Képzeld – mondta Bálint felélénkülve –, ez a barátnőd, Márta... kicsit rám mozdult a végén, miután kidőltél. Fogdosott, meg minden.

– Márta? – húzta el a száját Jutka. – Hiszen megvan már ötven. A gyereke lehetnél.

– Mégis így volt – mondta Bálint. – Megfogta a kezem, a kapuban még le is smárolt volna, ha hagyom.

– Aha – mondta a lány.

– Komolyan mondom – mondta Bálint. – Nagyon be volt indulva a csaj.

Jutka áthurcolkodott a kisebbik szobába. Bálint megállt a két szoba közti ajtóban, onnan nézte, ahogy a lány

megágyaz: feltornyozza a párnákat a sarokban, kifeszíti a lepedőt, mint valami vitorlát, majd a paplan habjával elborítja az ágyat.

– Gondolsz valamire? – kérdezte Bálint.

– Mire gondoljak, Bálintka? – kérdezte Jutka. Elindult Bálint felé, majd olyan közel állt meg hozzá, hogy a testük szinte összeért. – Mire gondoljak? – kérdezte újra.

– Amire akarsz – mondta Bálint.

– Semmire sem akarok gondolni – mondta Jutka.

– Mindig gondolunk valamire – mondta Bálint –, még amikor azt hisszük, hogy nem gondolunk semmire, akkor is gondolunk valamire: a semmire.

Letette a kávécsészét, átölelte és az ágy felé vonta a lányt. Jutka melle puha volt, teste meleg. Bálint megint ugyanazt az illatot érezte, ahogy a haj és az ágyék illata összekeveredik, nehéz, párás, füstös illatot, amelyről hosszú vonatutak, restik jutottak eszébe, padok, ahol hajdanán a lány ölébe hajtotta fejét. Háta mögé állva kigombolta Jutka ruháját, a megszokott sorrendben levetkőztette, először a felsőrész, majd a nadrág, végül a zokni került sorra. Azután ő is levetkőzött, és befeküdt a lány mellé az ágyba. Ismét átölelte, érezte, hogy a lány teste megmerevedik, fölé hajolt, Jutka kelletlenül odanyúlt, a mozdulatból hiányzott a lágyág, talán kissé eltűzöttan, szándékolt durvasággal, legyünk már rajta túl, gondolta Bálint is, de teste erőtlen maradt, talán az éjszakázás gyötrelmei miatt, így hosszú ideig csak feküdtek, mozdulatlanul, mint két görbe lécs, amelyek valami kifürkészhetetlen véletlen folytán egymásra hányódtak, azután Bálint lekászálódott. A lány összekuporodott, és a fal felé fordult.

– Ne haragudj – mondta Bálint. – Pokolian fáradt vagyok.

A lány bólintott.

Bálint leült a fotelbe, a televízió elé, lábát oldalvást felrakta a kanapéra. Csak egy pillanatra hunyta be a szemét, mély álomba zuhant. Összefüggéstelen dolgokat látott felvillanni, majd hirtelen rájött, hogy még nem szerelt le: a laktanyában van, egy tizenkét ágyas körletben tizenketted magával, hajnalodik, hamarosan ébresztő, azután reggeli, majd délelőtt lögyakorlat teljes menetfelszerelésben, odakint, a végtelen hómezőkön. Elfogadta a tényt, hogy nem önmaga ura. Mások mondják meg, mit tegyen, gondoljon, érezzen, az élete szűkös keretek között játszódik. A menetfelszerelés bakancsból, alsó- és felsőruházatból, mikádó-felsőből, töltött gépkarabélyból, két tárból és egy málhából áll. Valaki nézi, szemléli odafentről, kérlelhetetlenül, közönnyel, semmit sem számít neki, hogy él-e vagy halott.

Azután már csak aludt, és nem álmodott többet.

UGHY SZABINA

Beteljesedett

Cseresznyét ettem a folyosón, neked hoztam,
de mondták, hogy ezt már nem ehetsz.
Fehérre rágtam a magot míg vártam,
a halál is így rág le a csontokig.
Most magánál van, pár percre bejöhetsz,
szólt anyám. Csak most tűnt föl,
egész gyerekszeme lett a sírástól.
Mondani akartam neked valamit, tudtam utoljára,
hang a torkomon mégsem jött ki.
Nem bírtalak így látni, lekötözve, mint egy állat.
A pupillád körüli szürke gyűrű,
sötét kútjából néztél a tér mögötti térbe.
Csak a hatalmas öklöd, két makacs kő,
őrzött még belőled valamit,
ahogy a rácsok közül kilógott.
Hirtelen fölültél és visszaestél,
olyan szomjas vagyok – sóhajtottál.
Ketten tartottak már, mikor inni adtak.

Haza is küldtek, ne legyek útban.
Mert minden szenvedés lassú sodrású folyó,
benne a test kényszerű engedelmisség,
hánykódó műanyag flakon.
Ahogy kifelé rúgja magát a lélek,
a test mégis miért lesz egyre nehezebb?
Zavaros, sűrű vízben úsztam egész éjjel,
lábamhoz szűrős hínár, nehéz iszap tapadt,
föl-le úsztam, nem tudtam hova és miért,
mint a fájdalom egy másik testben.
Elalvás előtt imádkoztam, halj meg,
legyen könnyű az érzés,
de Istenhez ésszel, szavakkal szólni
nem lehet.
Azt hittem, megérezem majd,
de nem oldódott szét bennem a szó: vége,
csak a kutya nyüszített fel,
kora délután volt, sokadik péntek.

De szabadíts meg magamtól

Ha nem tudok aludni, imádkozni szoktam.
Mormolom, rágom a Miatyánkot,
ízét vesztett rágó.
Olyankor az arcomba hajol és a szemembe néz,
– egyszerre mindkettőbe tud –;
a haja talán száraz kukoricalevél illatú.
Hogy hiszek-e vagy sem, neki olyan,
mint minden élet:
üvegphárba fújt füst.
Az idő, még ha nincs is,
neki dolgozik. Velem jön, felé.
A köztünk lévő tér; bár ugye az sincs,
nem nő és nem csökken,
örökegyforma gránátalmamag.
Esténként magam mégis lemérem:
a mérleg jobb felén, ami volt,
a másikon, ami lehet.
A kettő közt ingó nyelv: én vagyok,
lehunyva szemem a nullánál egy-egy pillanatra.

CZEGŐ ZOLTÁN

Kövek*A kavics magánya*

Valamiből
 valamiért
 csak összeállnak az utak.
 És szertefutnak valami kényre.

Rejtély, kinek a kénye,
 igénye.

Homokszem keresi helyét fenn, lenn.

Én tudtam Tudtad
 Te tudod Nem tudtad

A birtoklás vágya.
 A kavics magánya.
 Megéget.
 És a teljes hiúság,

hogy túléled
 a teremtést, ha már
 nem lett több véled.

Sziklatemplomok porladoznak.
 Mikor már senki és semmi nem tudhatja,
 lesz-e út, idő s mit hozhat –
 nyomod hiányába gördül egy kavics.
 És akkor a végső ok belereszket.

Ami félelem, hiábalevőség, künnvalóság,
 az fölajdul,
 hogy kezdhethük előlről az egészet.
 Mert már a kavicsra hallgat az enyészet.
 Mert már a halál reménye sincs,
 és csupán a teremtés bűne éget.

Árbockosárban

Fűszál hegyén,
 reménnyel teli magasságban
 katibogár várja, mikor röptet
 az eleven ihlet.
 Szél lenget
 csöppnyi életbőséget, beteljesülést.

Fönn, árbockosárban,
 ég és víz között
 ember ing, leng együtt a hajóval.
 Messzire lát, messzébb,
 mint bárki a bárkán, fenéktől fedélzetig.

Mivel ő meglátásra született,
 küldetett, föl, szolgálai magasba, ég felé,
 hogy üvölthessen belé
 a vízi semmibe,
 ha fölpislákol a félájult remény:
 – Föld!!! Föld!!!

Alatta a víztömegeből egy hang:
 – És akkor mi van?!
 Földről kerültünk ide
 kavicsként mindannyian

IZSÓ ZITA

In memoriam

*a fiaitól kapta meg a világot
egy tévé dobozába zárva,
abban látta, hogy a sivatagban
szomjan halt egy asszony
magzatvízzel a hasában
ekkor gondolt először a benne lévő tengerre,
hogy szemein keresztül milyen rég nem szivárgott már fájdalom,
és ki sem mozdult otthonról három éve,
most is úgy keveri alumínium-kanállal a forró levest,
mint hogyha evezne
ekkor indult el. hogy a tenger közepén
egy mindenki által elhagyott,
üres földre
vigye magában az életet
de a felmosott padló vizére hullva
teste már csak lakatlan sziget.*

oltalom

*a bevándorló olvasni próbál. még nem érti, de halad
mint valami varázsigt mormolja az angol szavakat
de nem baj, én úgyis analfabétáknak írok, mert az az egyetlen üzenet
hogy füstjelekké gyűjtöm fel a szöveget
mert mint a szegény gyerek aki öröklött ruhát kapott
a látszat amibe öltözünk magunknál mindig nagyobb
a körtéri kocsmában sem mi verekszünk
csak mint borral teli poharakkal
koccint velünk az ördög,
vagy mint néha még ahogy hozzád megyek
feltépek az ajtód, mint egy sebet
te meg ahogy kispriccelsz rajta, végleg
elvéreznek az emlékek
és ahogy letüdözi a felhőket az égről az,
akinek lélegzete a szél, s aki elhagyott
te cigarettád végén tartasz egy csillagot
és ne félj, hogy lezuhansz,
vagy hogy fentre nem jöhetsz
mert az a föld hazád ahol a hegyek
az égbe vert szögek.*

elmaradt vasárnap

*a polcra nézve látod,
hogy üvegeid még nem egészen üresek.
nyugtázod, rossz szokásaid
ritkábban térnek vissza már, mint az ünnepek
és hogy megint túlélő vagy. körülötted a sok sír
lemaradt, mint a lábnyom.
már amire gondolsz az sem emlék
csak kihullott haj húsége ruhákon*

ÉBERT TIBOR
Csöndre feszülés

hideg szögek fénye folyik
 árnyak faló kígyótorkában
 tűnik lassan a vergődés vége
 hét óra múlt
 kiáltanék
 de ez
 mint gallyáról elszakadt
 nesztelen hulló levél
 annyi sem lehet
 önnön súlyától tehetetlen
 s ez volt az utolsó dalom
 többet nem kiálthatok
 e hangtalan és kimondatlan
 requiem után
 a csöndre feszítették
 arc szem száj
 izom ideg gondolat
 szögek elcsorgott alvadt vére
 én
 s még ez sem elég
 hemzsegő csatornák
 kanálisszájrostélya mozdul
 hogy nyolc órára felfalja végleg
 a csöndet és időt

Keresés

kötözzétek rám
 az irgalmat
 csempeszájak
 gumiabroncsok
 zongorák
 megbocsátását
 mert kibillenve
 a vonzásokból
 elveszett dorombolások
 jutalmát keresem
 és nem kísérek el
 a tízparancsolat szemei
 távolról vak ló
 vigasztal
 benne kiolvadt
 szivárványokkal

Látogatás egy égitesten Csokits János költőnél, Andorrában

1998-ban a Duna Televízió segítségével felkerestem (Wonke Rezső operatőrrel) Csokits János költőt Andorrában. A nyugati magyar irodalmi folyóiratokban megismert versei, később 1991-ben Magyarországon is megjelent válogatott versei alapján tudtam, hogy a „pireneusi remete” a XX. század második felének egyik legrangosabb magyar költője.

Két napi út után a francia Perpignan várost elhagyva feltűntek a Pireneus júliusban is hóföldte hegycsúcsai. Több száz szerpentin után végre beléptünk az egyik európai törpeállamba, Andorrába. A kőből épült parasztházak, a kora-román templomok, a jellegzetes, magukban álló harangtoronyok, a „szamárhátú” hidak a középkor hangulatát idézték.

Itt élt a költő Escàs-ban, egy hegyi faluban. Az ekkor forgatott portré-filmben elhangzott vallomás szerkesztett változatát közöljük.

Érdeklődésem gyermekkorom óta az eredethez, a Föld, az élővilág eredetével foglalkozó tudományokhoz vonzott. Édesapám, akinek a Holdról tettem fel kérdéseket, megmutatta nekem James Janes *A csillagos ég titkai* című könyvét. Amikor látta, mennyire érdekel a téma, heteken keresztül minden vasárnap este felolvasott belőle pár oldalt. A felolvasások nyomán a szó szoros értelmében kitágult a látóköröm. Több mint fél évszázada kísér az a mindent átható érzés, hogy égitesten élek, csillagok, naprendszerek, tejutak között. És a csillagászati távlatok gondolatával belém költözött a kozmikus távlatok tudata is.

„Érkezésem óta
húszezerszer fordult meg a Föld,
ötvenötször kerülte meg a Napot,
ki tudja, hányszor változott az ég,
nem is számítva a Hold
hideg és véres játékeit.

Húszezer nap egy idegen bolygón...
egyedül a lélek őserdejében...
rabság a bűzös csontbarlang mélyén...
Micsoda kaland!
Filléres regény hőse lehetnék –
ha lenne szabadulás.
(...)

Éjszaka felriadok –
sehol egy fény,
nem tudom hol és mikor
fekszik ez a test,
semmi vesz körül, feketé csönd,
csontomig ér a vakság iszonyata –

érezem az ürességben
valahol valami van,
valaki érzi ő vagyok én,
valahogy érzem én vagyok ő –
hirtelen összeáll az itt és most,
nézek a semmibe: nincs ebből kiút?

Keresték a kiutat innen
költők, álmodók, szentek,
az Éden látnokai, keresték
Bábel és Gomora földjén,
Ararát iszapjában,
keresték mindenütt

az utat az iszapon át
az Édenkertbe vissza,
a szerpentin ki a szívből,
az ösvényt a puszta szívből,
a délibáb útját
hazafelé...”
(Egy hajótörött naplójából – részlet)

Budapesti vagyok, ott is születtem, ott nőttem fel, ott jártam elemi iskolába, gimnáziumba, és ott kezdtem az egyetemem. Ami aztán megszakadt a végén, amikor külföldre

kellett távoznom. Élményeim természetesen, mint mindenkinek, a gyerekkoriak a legerősebbek, amelyekből az ember sokáig, még felnőtt és öreg korában is él, főleg a költők, legalábbis ezt olvasom mindenütt. 1945 februárjáig Budapesten tartózkodtam. Amikor az oroszok bevonultak és befejeződtek a harcok, majd lezajlott a hatalomátvétel, akkor jelentkeztem a budapesti őrzászlóaljba. Önként jelentkeztem a németek ellen. De először nem hívtak be, mert túl fiatal voltam, még a tizenhetedik évemet sem töltöttem be. De a nyakukra jártam, miért nem hívnak, és végül is behívtak. Kiképzést gyakorlatilag nem kaptam. Jászberénybe vittek, pár napig tartózkodtunk ott, aztán bevagoníroztak, és vittek Ausztria felé. De ez már április végén volt, és május első napjaiban, úgyhogy mikor megérkeztünk Bécsújhelyre, ott ért minket a hír, hogy a németek letették a fegyvert. Így aztán az egész jelentkezés csak gesztus maradt, mert gyakorlatilag sehol nem találkoztunk német katonákkal. És ha találkoztunk volna, bizonyára már nem ülnék itt. Verseket tizennyolc éves koromban, '46-ban kezdtem írni. De valamiből meg kell élni, és engem amúgy is érde-

kelt a jog, a jogi szövegnek az elemzése, bizonyos értelemben filológiai munka is, és úgy gondoltam, talán ügyvéd lehetek. Ez volt az egyetlen oka, hogy a jogi egyetemet választottam.

*„Ez a táj végig üres.
Nincsen Isten.
Kiáltottam, hogy egy lélek
keres
valakit, aki segítsen.
Nem jött válasz.
A köd
minden érthetőt benyálaz.
(...)
Az emberek
tülekednek,
undorodnak
felbomlóban.
Ebben már egyek.
Már csalódtak
minden szóban.
(...)
Valahonnan elindultam:
ezt nem kértem!
Valahogyan
felindultam:
ide értem.*

*Önmagamból
kifordultam,
egyedül és
Isten nélkül
önmagamba
befordultam:
tájjá lettem.*

*Így kell lennem.
Te is nézhetsz:
járjál bennem!
Nincsen vissza.
A vándor a
halált issza.”*

(Tájkép, részlet)

1946–47–48-ban diákkoromban esténként lejártam az Andrássy út és Nagymező utca környékén különböző eszpresszókba. Korombeliekkel találkoztam, jórészt színiakadé-

miásokkal, az egyetemen pedig a joghallgatók segítő és tudományos egyesületében is működtem. Szóval úgy is mondhatjuk, hogy szerveztem, de nem politikailag, hanem egyszerűen az egyesületben dolgoztam, a választmányban is benne voltam. Régi rossz szokásomhoz híven soha nem tudtam befogni a számat, politikai kijelentéseket is tettem, abban a hitben, hogy szabad országban élek. Ugyanez történt, ha barátaimmal este összeültem, és megbeszéltük az eseményeket. Ha jól emlékszem, '49 januárjában, amikor a Mindszenty-per zajlott, egy alkalommal éjfél után jöttem haza. Becsöngettem, a házmesterné beengedett, az udvarban nem volt világítás. Mentem a lépcsőház felé, és a házmesterné közben már visszament a lakásába. Egyszer csak a sötétből előlépett valaki, megszólított. A házbizalmi, aki egyben tömbbizalmi is volt. Természetesen ez a cím nem azt jelentette, hogy bírja a ház lakóinak bizalmát, hanem azt, hogy a Kommunista Párt bizalmát bírja, elsősorban pedig az államvédelmi hatóságokét. Be is rendelték őt az Andrássy út 60. alá, és megkérdezték tőle, hogy miféle ember vagyok, mert hét feljelentés fekszik ellenem ott, részben az eszpresszókából, ahova jártam, részben pedig az egyetemről. Hogy ezekben a feljelentésekben pontosan mi volt, azt én nem kérdeztem, de sejthetjük, bizonyos megjegyzéseim alapján a beépített férfiú följelentett. A házbizalmi azt tanácsolta, hogy tűnjek el az egyetemről, és tűnjek el az eszpresszókából, mert előbb-utóbb rossz vége lesz. Akkor ezt még nem értettem, mert nem tudtam, hogy mit jelent a rossz vég, bár utóbb megtudtam, hogy elvittek jogászhallgatókat is, akik rendszerint aztán munkatáborba kerültek: előzőleg az ÁVÓ pincéjében megdolgolták őket, és aztán Recskre

vagy máshova vitték őket. És akkor a szüleim úgy döntöttek, hogy ezt nem kockáztathatom meg. Úgy döntöttek, hogy el kell mennem. Édesanyám egy ismerőse ajánlott egy csempészt. Ausztria felé nem lehetett átmenni a határon, mert a határzár már állt. Aknamező, szögesdrót, megfigyelőtornyok. Körbe kellett menni, mert a csehek akkor építették az ő határzárukat Ausztria felé, de még nyitva volt a határ. A Szovjetunió felé indultam, Debrecenen, Nyíregyházán át Dögénél értük el a határt, ott már várt egy ember, akit a csempész ismert. Királyhelmece, Kassa. Kassán szálltunk vonatra, addig szekéren vittek, ránk rakták a szénát, úgyhogy széna alatt kellett utazni. Kassától Pozsonyig volt a legveszélyesebb, mert akkor már a cseh hatóságok razziázták a vonatokat, igazoltatták azokat, akiket gyanúsak találtak, és szerencsének tekinthetem, hogy nem történt igazolás, mert akkor megint csak azt mondom, hogy nem ülhetnék itt. Valahogy nem voltam tudatában a veszélynek, amit a mai napig sem értek, inkább csak nagy izgalom vett erőt rajtam. Semmi olyan érzésem nem volt, hogy elfoghatnak, és akkor mi lesz. Azt tudtuk, hogy vigyázni kell, figyelni kell. Az osztrák terület egy része szovjet megszállási övezet volt, és a szovjet csapatok őrzései elfoghatták az embert, de úgy látszik, nagyon kevés őrzéskor volt, mert sehhol sem láttunk orosz katonát. Én az amerikai övezetben laktam, összesen fél évet töltöttem Bécsben. Családi ismerősök révén a francia hatóságokhoz fordultam, volt összeköttetésük a bécsi rendőrfőnökségen. A bécsi rendőrfőnökség adott egy hamis személyazonossági igazolványt az én fényképpemmel, rajta a hivatalos rendőrségi pecséttel, amelyen Johann Kolmann néven szerepeltem. Azért Johann

Kolmann, mert a nevem János és Csokits, a két kezdőbetű J. C., volt olyan ingem, amin rajta volt a monogram. A francia tisztek magyarálták el, hogy ilyen apróságokra vigyázni kell. Ezzel a hamis személyazonossági igazolvánnyal sikerült átutaznom az orosz megszállási övezeten Bécsből Salzburgig. Ott dolgoztam hat hónapig. Salzburgban találkoztam egy barátommal, aki illegálisan továbbment Svájcra, ő elküldte nekem egy levelében a térképet, felrajzolta, hol kell átmenni a határon, hogy ne fogják meg az embert. Sikerült fölkerülnöm a vonatra, az elvitt Zürichig, Zürichből Baselig. Basel a francia határon van, kettős város, csak összeépült. Rendőrrel nem találkoztam, eljutottam a pályaudvarra, felültem a vonatra, és reggelre már Párizsban voltam. A barátom, egy pap bekísért rendőrfőnökségre, az ő ajánlására kaptam ideiglenes tartózkodási engedélyt.

„Lélek, lélek,
messze még?
Csöndes órád
lesz-e még?”

Csillan-e még női ajk
szilvaizű őszi alkony?

Lélek álma
el ne hagyj,
létem pille-
szárnya vagy!

Gyermekóhaj férfiszájon
nyári szellő téli tájon.

Lélek, lélek,
el ne hagyj,
fagyos úrben
meg ne fagyj!

Csillagokkal pirkadó tél,
hány halottnak tündököltél?”

(Animula...)

A legkülönbözőbb alkalmi munkákból éltem, gyűjtöttem ócska papírt, dolgoztam az UNESCO nyomdájában, voltam az UNESCO-nál küldönc, egy évig műanyagok gyártását tanultam egy állami műhelyben. A tanonképző augusztusban szünetet tartott, és azt mondták, hogy a szünet végén lesz a vizsga, amin majd eltanácsolnak. Kijártam a Luxemburg-kertbe, olvasgattam Rilke verseit, és a *Levelek egy ifjú költőhöz* című művét, amelyben tanácsokat ad egy fiatal költőnek az élet és főleg a költészet kérdéseiben. Ott érlelődött meg bennem az az elhatározás, hogy folytatom azt, amit Magyarországon '46-ban megkezdtem, a versírást, és hogy komolyan veszem, hogy nem csak úgy firkálok, hanem megpróbálom magamat kiképezni. Az önképzésen kívül más módomban Párizsban nem kínálkozott.

A Szabad Európa Rádióknak volt egy verspályázata, arra beküldtem egy versciklust, *A pusztulás könyvét*. Szerencsém volt, megnyertem az első díjat. Meghívtak Münchenbe. Szóba került, hogy esetleg kaphatnék ott állást, bár nagyon nehéz volt akkor, mert igen sokan pályáztak. Nyolc hónapig ott maradtam mint szerkesztőségi gyakornok, de olyan rossz volt a légkör, és olyan dolgok történtek, amelyeket nem tudtam elfogadni, hogy '54 májusában visszamentem Párizsba.

Itt ért a magyar forradalom híre. Néhány napig nem is lehetett világosan látni Párizsban, hogy mi történik otthon, illetve mi lesz belőle. Csak azt lehetett olvasni az újságokban, hogy harcok folynak Budapesten. Amikor az orosz csapatokat kivonták Pestről, és úgy tűnt, hogy a forradalom győzött, mindenáron haza akartam menni. El is indultam, de nem volt pénzem. Vonaton kellett utaznom Németországon keresztül. Münchenbe érve kiderült, hogy az

osztrákok nem fognak beengedni, mert Nyugatról érkező magyarokat nem engedtek átutazni Magyarország felé, attól való félelmükben, hogy azokat Magyarországon az oroszok elfogják, és ha megtudják, hogy azok Ausztrián át érkeztek, akkor azt fogják mondani, hogy ez valami provokáció. Még azt a kifejezést is hallottam, hogy azt fogják mondani, fasiszta szabadcsapatok vonulnak át. Az osztrákok akkor nagyon aggódtak, mert egy éve vonultak ki az orosz csapatok tőlük, és féltek, hogy visszajönnek. Ismerőseim mégis kijárták az osztrák konzulátuson Münchenben, hogy beutazhassak. Kaptam vízumot. Mire Bécsbe értem, addigra megkezdődött az úgynevezett második szovjet beavatkozás november 2-a és 4-e között. Lementem a határig, özönlöttek ki az emberek, és mondták, hogy itt ebből már nem lesz semmi, mert az orosz csapatok ott vannak Budapesten és az egész országban. Nem fogok tudni visszajutni Pestre. Soha nem tudtam megbocsátani magamnak, hogy amikor kitört a forradalom, nem voltam Magyarországon. Mert életkoromnál fogva is ott lett volna a helyem.

„Még a Földön nincs egy Holdam,
a Holdon se legyen földem,
akik lábam is lenyesnék,
ne mondják, hogy elrepültem.

Amíg embert öl az erkölcs
és a törvény félreléphet,
a tudomány bármit ígér:
koporsószőg minden képlet.

Ahol pöffeteg rakétát
hízlat százezer bére,
ember nem lehet kíváncsi
a vámpírok ünnepére.

Döglött kutyák és remények,
úrhajók és hazugságok
csészealjas logikája
kormányozza a világot.

*Ideértünk. A hatalom
hencegget, hogy el tud szállni.
Olyan világot neveljen,
hogy ne kelljen emigrálni.”*
(Veretes migrate coloni...)

'63-ban a Szabad Európához vissza kellett mennem, kellett, mondom, mert anyám kért rá. Ő akkor már Amerikában élt, Seattle-ben dolgozott, az egyetemi kórház laboratóriumában, a Szövettani Intézetben. Szaladt egyszer egy autóbusz után, elesett, eltört a medencecsontja. A kórházból írta, hogy az én tengő-lengő nomád életemet, hogy soha nincs állandó állásom, munkám, létbizonytalanságban élek, nem bírja már. Elég baj az, hogy kórházba került, legalább azt tegyem meg, hogy vállaljak állást, ne kelljen értem aggódnia. Az ok, amiért nem vállaltam állandó állást sokáig, igen egyszerű volt: írni akartam magyarul, és ha az ember külföldön él, ez nem olyan könnyű. Ha az ember valamilyen állandó állást vállal egy idegen országban, akkor ott más nyelven kell beszélni, szóval olyan állásra lett volna szükségem, ahol magyarul beszél mindenki. Egész különös véletlen folytán éppen Münchenben ért anyám levele. Volt kollégáim közölték, hogy megüresedett egy fordítói állás a monitoring osztályon. Utána átkerültem a hírosztályra, és ott dolgoztam még nyolc évet.

A Szabad Európa Rádiónál éreztem magam a lehető legrosszabbul. Ha nem anyám az, aki kéri, hogy vállaljak állást azonnal, nem léptem volna oda vissza. Nagyon furcsa volt a helyzet ott, az amerikaiak úgy bántak velünk, mint a fehér négerekkel. A vezetőséget ők választották ki. A vezetők nem voltak alkalmasak a feladatok ellátására főleg személyzeti kérdésekben, de politikailag sem. A forradalom alatt is, ez közismert, furcsa dolgok történtek. Nagyon jól láthatták, hogy mi lesz a vége, ellenállásra biztatták az embereket mégis, és azt sejtették, hogy Nyugatról támogatást várhatnak, pedig tudták, hogy ez nem igaz. Volt előzetes cenzúra, és volt utólagos cenzúra. Főleg a forradalom után, akkor már nagyon, mert a Szabad Európát némileg joggal azzal vádolták, hogy hozzájárult a forradalomhoz. Az, hogy a Szabad Európa szította a forradalmat, természetesen ostobaság. De az, hogy volt szerepe a forradalom alatt vagy talán a forradalom előtti évben, amikor léggömbökön küldtek röplapokat, és a Dunántúl fölött ledobták, nem vitás. A forradalom után átszervezték az egészet, felelősebb vezetőket helyeztek oda, és vigyáztak arra, hogy mi hangzik el. Bár ismétlem, nem annyira a magyarok, a Szabad Európa Rádió magyar osztályának a munkatársai voltak felelősek, hanem a főnökeik, vagyis az amerikaiak, leginkább az úgynevezett politikai tanácsadó, egy bizonyos Mr. Griffith.

*„Azt mondják, felejtsem el
anyámat, aki szült. Apámat, aki nemzett,
mert él az ember, s a népek kihalnak
felejtsem el a forradalmat,
a súlyt, mitől guggolva él a nemzet,*

*felejtsem, mi történt Budapesten,
Pécsen, Miskolcon, Magyaróváron,
hogy négykézláb hoztuk az országhatáron
a bevezert drága elvet,
mit most a Nyugat elvet,
és azt kéri tőlem, legyek már végre józan,
felejtsem el a nyelvet,
beszéljek más nyelven, beszéljek másról:
hindukról, Holdról, haladásról,
békéről és a készülő
nagy összefogásról,
mert minden jobb lesz már holnap,
mondják a nagyhatalmak,
csak én beszéljek másról,
ne hősokról, árulásról,
Tarcsáról, Reeskről, Vácról,
Molotov-koktélos srácról,
mert úgy mondják, senkinek se használ,
ha elmondom, mi történt velünk
Győrött, Kanizsán, Kiskunhalasnál,
mi fáj minálunk mindenkinek,
Nagy Imrénének és Mindszentynek,
ne esküdjek földre, égre,
megtisztult nemzedékre,
milyen új rendet
teremthet
a hűség,
mikor észnek, szívnek, karnak
szabad az egyszerűség,
de mondjak már búcsút végre
minden magyarnak,
bölcsoének, ravatalnak –
hogy hallgassak:
ezt kéri tőlem szépen,
a történelem nevében,
a nagyhatalmak!*

*Hiszen minden jobb lesz majd holnap –
csak felejtennem kell, mit reméltem,
hogy élhessek bizánci nyugalommal,
bölcse és kiherélten.*

(...)

*Beszélnek hozzám, biztatnak gyakran,
feledni nem tudok,
de élve maradtam –
ha kérdeznék, nincs mit felelni,
torkon ragad az iszony:
hazug jövőbe nézek,
holtak borából iszom.”*

(Ha elmondom, mi történt
velünk... – részlet)

A rádiónál az üzemi bizottságban is dolgoztam, ahol sok mindent megtudtam, amit különben nem terjesztettek. Nagyon elegendem lett a rádióból. Amerikában a szenátust felháborította, hogy az amerikai kormány nem közölte a nyilvánossággal és főleg a szenátussal, hogy a Szabad Európát a CIA pénzeli, tehát valójában a CIA szócsöve. Amikor ez kiderült, be akarták szüntetni a rádiót. Fullbright szenátor, aki a szenátus külügyi bizottságának volt az elnöke, nem engedte, hogy a minden évben szokásos költségvetési tervezet a szenátus elé kerüljön. Sokáig úgy tűnt, hogy meg is szűnik a rádió. Emlékszem, volt egy nap, amikor vasárnap dolgoztam délelőtt ..., bejött a hírosztály vezetője, és azt mondta: „Gyerekek, lehet, hogy holnap már nincs munkánk, nincs pénz, holnaptól kezdve nincs pénz. Bezárják a rádiót.” Elbocsátottak sok embert, és felajánlották, hogy aki önként felmond, önként elhagyja a rádiót, annak egy évi térítést adnak. Éltem a lehetőséggel, vissza akartam menni Párizsba. Fél évig ideoda ment a huzavona, hogy elfogadják-e a felmondásomat vagy sem, aztán elfogadták, és ez alatt az idő alatt hallottam egyik párizsi barátomtól, hogy a BBC-nél Londonban, a magyar osztályon megürült egy szerkesztői állás, és azt megpályázhatom. Ezt tettem. Nincs mese.

*„Tudni szeretnétek, mi a mese vége?
Piroska bizony a farkas felesége,
boszorkány neveli Jancsit és Juliskát,
Csipkerózsának a herceg főz puliszkát,
óriás már nincsen, elkopott a lába,
albérletben lakik a vasorrú bába,
János vitéz ávós, Iluskát akasztják,*

*Aladdin lámpáját zsidvászaron osztják,
a szovjet Münchhausen a Holdból integet
s millió Robinson szolgálja Pénteket.”
(Dióhéjban – Nincs mese)*

A BBC-nél nincs annyi ember, akkor se és később se volt, mint a Szabad Európánál, ahol a rádió

fénykorában százhusz magyar dolgozott a magyar osztályon, később már csak száz meg kilencven, de a BBC-n összesen tán ha húsz ember volt, úgyhogy mindenkinek mindent kellett csinálni. Híreket kellett fordítani és felolvasni, kommentárokat fordítani, mikrofonba olvasni, voltak saját műsorai az egyes szerkesztőknek. Otthon megírtam a műsoromat, aztán mentem csak be a stúdióba felvenni, később már rendeztem is. És időnként, az utolsó néhány évben, ha a magyar osztály főnöke és helyettese távol voltak, akkor osztályvezető voltam ideiglenesen. Néha csak egy-egy napra, előfordult, hogy két-három hétre is, ez volt a lényege az ottani munkámnak. Voltak különböző műsoraim, úgy próbáltam alakítani őket, hogy időszerű kérdésekhez szatirikus glosszákat vagy széljegyzeteket

fűzhessek, így kicsit elmondhatam, hogy valóban mit gondolok. Édesanyámat említettem a Szabad Európa Rádióval kapcsolatban. Ő volt az egyetlen rokonom, öhozá ragaszkodtam a legerősebben. Ő hiányzott a legjobban, amikor el voltunk szakítva egymástól.

Ő odahaza, én külföldön éltem, és a levelezés is nehéz volt. Bár azt is meg kell említenem, hogy otthon hagyott verseimet ő küldte utánam, éspedig úgy, a Rákosi-korszakban, hogy a Szabad Néphe becsavarta őket szépen, papírszalaggal átkötötte, és elküldte Párizsba, mert a Szabad Népet nem vizsgálták meg. Amikor kijött, akkor már tudtunk levelezni. Párizsba jött először, '57 nyarán, mikor kiengették. Mindene otthon maradt, csak meghatározott mennyiségű poggyással utazhatott. Egy hónapot töltöttünk együtt, az nagyon szép volt, de tovább kellett utaznia, mert énnekem akkor még nem volt állásom, úgy értem, olyan állásom, amelyből őt el tudtam volna tartani. Továbbutazott a húgához, először Brazíliába, aztán amikor a húga az Egyesült Államokba visszatért, akkor követte, először Californiába, azután Arizonába. Akkoriban derült ki, hogy súlyos beteg. A rákműtét után meglátogattam. Aztán kiújult a betegség, és még egyszer meglátogattam Seattle környékén. Különös amerikai intézmény ez az aggod települése, ahol csak ötven fölötti emberek lakhatnak. Éjszaka egészen kísérteties, mert a sok öregember közül mindig beteg valaki. Egész éjszaka lehetett hallani a mentőautók szirénázását. Nagyon furcsa érzés. Az is furcsa volt, hogy amikor az ember kiment abba

a gyönyörű parkba, csupa öregemberrel találkozott. Mintha lett volna egy harmadik világháború, amelyben minden fiatalember meghalt, és csak az öregek maradtak meg. Ilyen science fiction-szerű természetellenes légkör volt. Ő ott élte utolsó éveit a mostohaapámmal. Mikor már nagyon beteg volt, nem engedte meg, hogy újból, utoljára meglátogassam. Azt akarta, hogy tartsam meg úgy az emlékezetemben, amilyen mindig volt. Mert azt kell mondanom, anyám szép asszony volt, és erre büszke is voltam.

„Anyám a végén megvakult.

*Istene úgy kapcsolta ki lelkében a fényt,
mint háziúr a villanyt, de ő
a sötétben tovább imádkozott...*

*Utolsó szavát hozzám,
gyógyszerek ködéből suttogó foszlányokat
szinte sehonnan hozta egy huzal
Szilveszter éjszakáján.*

*Méhéből ismerős beszéd zenéje
nem volt annál ősibb muzsika nekem,
csak szívének dobverése hajdan
kilenc hónapon át.*

*El-el halt, elhalkult a hang,
mintha a Holdról kiáltana vissza,
és mikor végképp elhallgatott,
a kagylóból hosszan sziszegett a csönd...*

*Füstje elszállt, hamvvedre az ég,
csillámok közt a névtelen homály,
világa néma jelekkel üzen,
vakon sugárzik, mint a szív.”*

(Magánbeszéd)

Külföldön élni huzamosabb ideig, különösen írónak, költőnek természetellenes állapot. Forgathatja az ember, ahogy akarja, végül is ha valakinek, akkor a költőnek otthon volna a helye a természetes nyelvközegben. Ez attól fogva vált komoly problémává, amikor megértettem, hogy nagyon-nagyon sokáig nem fogok hazakerül-

ni, hacsak be nem adom a derekam, és nem kéredzkedem haza, mint azt egyesek tették. És egyrészt meg kellett tartanom a lehetőségekhez mérten a szókincsemet, a nyelvtudásomat, de meg kellett próbálnom fejlődni is, fejleszteni azt, amit csinállok.

Akárcsak a testi fejlődésnek, a szellemi fejlődésnek is vannak fokozatai, és szerintem a nyelvi érettség elég kései. De ez egyedi. Hiszen Petőfi már huszonhat éves korában meghalt, és fiatalon tökéletes, érett verseket írt. Külföldön tovább tart ez a fejlődés, elkerülhetetlenül többet kell foglalkozni a versformákkal, a stílussal, a mondanivalóval, mint annak, aki otthon él a nyelvközegben.

*„Szíjardon csupa íz a szó,
szavadban kenyérillat,
szemed holdjának udvarán
nincs, aki könnyet hullat.*

*Mosolyod izmos, biztató
akác a nyári hőben,
egész világod tiszta tó,
hajnal a levegőben...*

*Otthon és család kellene?
Akácbeszédű asszony?*

*Kemény az akác jelleme:
»A költő álmódjon!«*

*Azt mondd, álmodom, midőn
téli tűzhelyre vágyom?*

*Ábrándra sosem volt időm.
Ébren van minden álmom.*

*Jegével von be minden év:
húsz éve idegenben
magyar Robinson ez a szív.
Hova számúzólsz engem?”*

(Legszebb a tél... – részlet)

A magyar költőnek, de mint minden más nyelvű költőnek is egyetlen felelete lehet, hogy ír, tollat ragad, mert az kétségtelen, hogy ez a tendencia, a lelki, a nyelvi, az irodalmi kultúra rombolása sajnos valóban

létezik. Van egyfajta kozmopolita irányzat, amely tagadja a nemzeti kultúra jelentőségét, és szerepét minimalizálja, bagatelizálja, ha lehet, el is távolítja a figyelem központjából. Én most már keveset publikálok, de tanulmányal is lehet felelni, ha van hozzá megfelelő fórum, folyóirat, és gondolom, hogy azok, akik nem külföldön élnek, mint én, hanem a hazájukban élnek, azoknak más fórumok is rendelkezésükre állnak, elmehetnek találkozókra, szerepelhetnek rádióban, televízióban, ha meghívják őket, és ott elmondhatják, mit éreznek, mit gondolnak. Meg kell vallanom, engem személy szerint különösen bántott odahaza azoknak a magatartása, akik minden módon arra törekedtek, hogy ne beszéljünk Erdélyről, a Felvidéken, Délvidéken, Kárpátalján, az ausztriai Örségben élő magyarokról. Mert ez nacionalizmus. Holott azoknak az összefogása, akik magyarul beszélnek, magyarul írnak, gondolkodnak, éreznek, természetes dolog, és nem nacionalizmus.

Ezt a verset 1994. május 30-án írtam.

*„Végromlásunk színhelyén
csírázik az írmag,
hírmondóban nincs hiány,
erkölcsről is írnak.*

*Darwin rendje megy tovább,
szükkölhet a kétség:
ahol rabolni erény,
gyilkolni se vétség.*

*Gyorsan elévül a bűn,
felejteni érdek:
Ábel emlékünnepe
Káin mond beszédet.*

*Intézményes délibáb,
tótágast áll minden –
ha szabad vagy: éhezél,
ha rab: meghalsz ingyen.”*

(A felejtés korából)

1987-ben Andorrában telepedtem le. Mint annyi minden az életben, ez is véletlen volt. Eredetileg nyugdíjaztatásom után nem ide készültem. De másik tervem, a Kanári-szigetekre szerettem volna költözni, különböző, részben anyagi okokból, csődött mondott. Olvastam az itteni lehetőségekről, és idejöttem körülnézni. Hihetetlenül jó és egészséges a klíma, bár a tél nagyon hosszú, novembertől májusig tart, a közbiztonság jó, nincs betörés, nem támadják meg az utcán az embereket, mint nagy nyugati városokban. Adómentesség volt, bár ezen a téren most már vannak változások. Természetemnél fogva én nem vagyok hegyi lakó, jobban érzem magam a síkságon, de az kétségtelen, hogy itt nagyon szép ez a hegykoszorú, amely körülzár, és meg is lehet szokni. Valójában az vonzott ide, ha a vonzás szót akarjuk használni, hogy reméltem, zavartalanul és mindenféle befolyásoktól mentesen tudok dolgozni. Hátralévő időmet, éveimet írással tölthetem, megírhatom azt, amit korábban munkahelyeimen az elfoglaltságom és azzal járó kifacsartság állapota miatt nem tudtam megírni.

„Legvégül néhány szó marad:

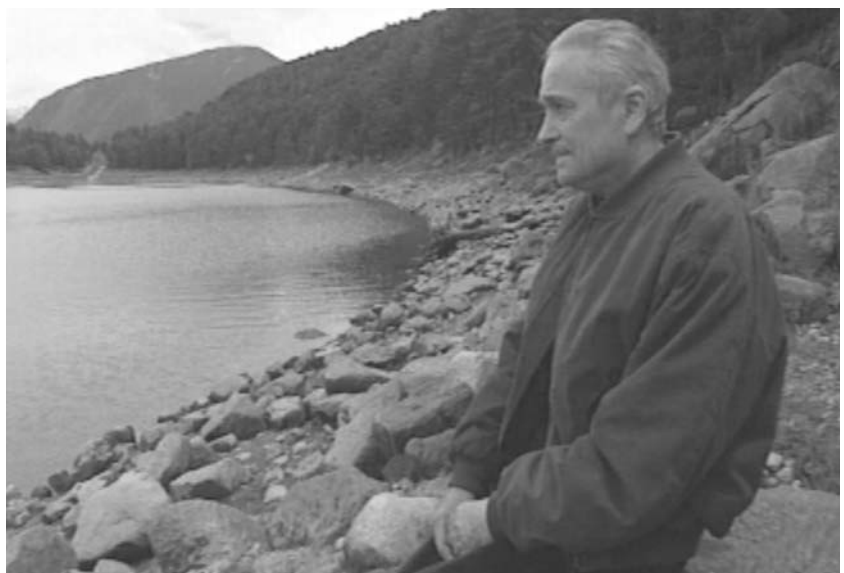
fekete, fehér,
só és homok.

Fekete só
és fehér homok.

Sakktábla. Kősvivatag.

Szürkén kering a Hold,
hamvába fül a Nap,
a tűz, a víz régen kiholt,
itt nem lesz többé, ami volt,
a Föld sötét marad.

Se én, se te, se ő,
se fény, se levegő,
ahol már semmi nincs,
csak homály és pusztaság:
a lét elmállott morzsái közt

fesziül a tér,
lúktet az idő.”

(Armageddon – részlet)

Volt is, van is honvágyam, de már a kezdetben megtanultam, hogy ezt nagyon fegyelmelni kell, mert veszélyessé válhat. Főleg, mikor az ember még csak néhány évet töltött külföldön. Az első évek a legnehezebbek. Amikor látja az ember, hogy körülötte hogyan süllyednek el honfitársak. Párizsban, tehát az emigráció második évétől kezdve figyeltem ezt: emberek elzüllöttek, öngyilkosságot követtek el, olyanok is, akik verset írtak, novellát, szóval íróknak, költőnek készültek, és nem bírták el az otthon, a haza hiányát, és nem tudták megszokni az új országot, ahol laktak.

Számomra az írás terápia. Segít az életben maradáshoz. Nekem főleg ezekben a kezdeti években rendkívüli módon segített. Részben ezért is kezdtem el újra írni, mert miután Magyarországot elhagytam, tizennyolc hónapig semmit sem írtam, csak Párizsban kezdtem el újra írni. Ösztönösen is, tudatosan is, hogy magyarul gondolkozzam, érzek, és hogy ezt ki tudjam fejezni, és hogy segítsék magamon.

„Vagyok, ami voltam,
mielőtt meglettem,

s oda térek holtnak,
ahol születtem.

Teremtőm a minden,
a semmit nem hiszem,
nem voltam, nem leszek
magamban semmi sem.

Volnék tiszta tenger
tükre a tudatban,
vagyok iszapos csöpp:
zavaros, tudatlan.

Volnék eleven tűz,
csillag a sötétben:
holott minden fénycsöpp
ellobban az égen.

Volnék a végtelen,
önmagát szemlélvén:
s beléolvad létem,
amidőn átelném.

Vagyok, ami minden
időben időtlen:
létezés, amelyből
meghalni kinőttem.

Voltom, ami lettem,
létem: ami vagyok,
leszek, ami holtom
homályán túlragyog.”

(Leendő voltomról)

Jánosi Antal

MIKLÓSSY ENDRE
Vannak változások!

Böngészgetés közben találtam minap ezt a figyelemre méltó dokumentumot.

„Napjainkra a politikai-uralkodó viszonyok látványosan megváltoztak, a kényszerű kompromisszumokon nyugvó korábbi társadalmi közmegegyezés felbomlott. (a) Mindez a felszínen úgy jelentkezik, hogy az egyre mélyülő gazdasági válság közepette a külső és belső erőforrások kimerítését követően a hatalom nem képes biztosítani a társadalom számára a tisztességes megélhetés feltételeit, süllyed az életszínvonal, nő a munkanélküliség (b) – másrészt a társadalom belezárulást követel sorsának alakításába (c).

Ma már mindenki tudja, hogy a kikényszerített „társadalmi béke” alkalmatlan terepe a fejlődésnek. (d) Nincs olyan tudományos módszer, amellyel biztos választ lehet adni a felmerülő kérdésekre, nem létezik olyan csoport, amely az igazság letéteményese, egyetlen politikai vezetés sem lehet meg aktív társadalmi támogatás és ellenőrzés nélkül. És ami a legfontosabb, nem vezethet eredményre olyan kísérlet, amely a gazdaságot és az egész társadalmat mintegy kívülről próbálja igazgatni (e).

A ma már tarthatatlan politikai berendezkedés törvényszerűen vezetett a jogszabályok inflációjához és devalválódásához, (f) ami mellel elsődleges oka a jogászság társadalmi szerepe leértékelődésének is. A jelenség két irányban mutatkozott meg. Egyrészt mértéktelenül elszaporodtak a sokszor ellentmondó részletszabályok, amelyeket a különböző szintű vezetés eszközként használt az élet minden területét behálózó szabályozási igénye kielégítésére. Másrészt az elvileg legfontosabb törvényt, az alkotmányt, a politikai vezetés a ténylegesen kialakított uralkodó viszonyokkal és saját valóságos törekvéseivel az ellentétes, de általánosan pozitívnak elfogadott értékek (néphatalom, demokrácia, állampolgári alapjogok) propagandisztikus deklarálására használta. (g)

Az elmúlt húsz év kudarca nem egy adott vezetés alkalmatlanságát, hanem a vállalkozás lehetetlenségét bizonyítja. (h) A feltételek adva voltak. A társadalom teljes egészében átengedte a játékteret a gazdasági-politikai vezetésnek, a nyugat nem fukarkodott a hitelekkel. Az eredmény ismert: az adósságunk összege meghaladja azt a kárt, ami – mai értéken számítva – Magyarországot a II. világháború során érte, (i) miközben országunk a harmadik világbeli államok szintjére süllyedt vissza. Napról napra nő a

távolság, amely hazánkat a fejlett országoktól elválasztja. Történelmi zsákutcában haladunk. Végzetes lehet a egész nemzet számára, ha ezt a folyamatot nem sikerül megállítani, ez pedig csak gyökeres politikai változással lehetséges.

A változás megkezdődött: a végveszélyben megmozdult a társadalom. (j) Egyszerre vagyunk valaminek a végén és valaminek a kezdetén. A helyzet kritikus. Ilyenkor különösen fontos a tisztánlátás, a világos beszéd és a pontos fogalmazás.

A huszonegyedik órában vagyunk. Az igazi változás elkerülhetetlen és halaszthatatlan. A változás neve: demokrácia. A demokrácia a mindenki számára lehetséges teljes emberi élet egyik feltétele, és ezért önmagában érték. Korszakunkban ezen kívül a demokrácia a technikai és anyagi fejlődés, a szellemi és kulturális haladás egyetlen lehetséges kerete is. További halogatása és félmegoldások keresése kettős tragédiához vezethet: egyrészt a nemzet végképp elszakadhat a fejlődés vonulatától, másrészt az elégedetlenség beláthatatlan kimenetelű, véres erőszakba csaphat át. (k) Nincs fontosabb feladat, mint e kettős tragédia megelőzése. A feladat megvalósításában részt kell vállalnia a társadalom minden rétegének, de a jogászságra – hagyományos politikai kultúrájánál és hivatása természeténél fogva – különös felelősség hárul.” (l)

Tudja-e valaki, hogy mi ez? Nem más, mint szó szerinti idézet a Független Jogász Fórum 1989. január 14-én kelt nyilatkozatából. Egy évünk volt akkoriban arra, hogy immár szabadon a változás új útját válasszuk.

„Húsz esztendő – az idő hogy lejár...
Cserebogár, sárga cserebogár.”

– juthat eszünkbe itt Petőfi Sándor verse, azzal a további gondolattal, hogy vajon ezzel a csere bogárral mit is cseréltünk mire? Mert könnyű azt mondani, hogy nem volt rendszerváltozás – hiszen íme a dokumentuma annak, hogy minden maradt ugyanolyan, mint húsz esztendeje. De ne hamarkodjunk el a választ. Nézzük végig részletesebben, vajon tényleg nincsenek-e változások? Ezt a vizsgáldást könnyítik meg a szövegben elhelyezett betűjelzések.

„Az elmúlt húsz év kudarca a vállalkozás lehetetlenségét bizonyítja.” (h) Hogy úgy van! De azért van itt változás is. A régi vállalkozást, ami lehetetlennek bizonyult, a „népi demokráciának” nevezett bürokratikus diktatúra csődjével határozhatjuk meg, a mait meg a „nép nélküli demokráciával” foglalhatjuk össze. Valóban lehetetlen vállalkozás a szabadrablás és a jogállam egyidejű meghirdetése, ezzel egyet kell

értenünk, de kétségkívül az újabb húsz esztendőnek volt a sajátossága.

Érdekes fényt vet ez alkotmányos rendünk állására is. Az EU 2006-ban jött csak rá arra a képtelenségre, amire másfél évtized óta minálunk senki, beleértve jogászságunkat és alkotmányosságunk őreit is (l, g), hogy ugyan is a kormány minden alkotmányos ellenőrzés nélkül annyi hitelt vehet fel, amennyit csak akar.

Ez persze így volt annak előtte is, hiszen a Nemzeti Bank teljes jogkörrel felruházott általános elnökhelyettese is ekképpen vett fel/tüntetett el jelentékeny milliárdokat. De hát az EU-ban kialakított pénzügyi rendszer még akkor se viseli el az effélet, hogyha nem vagyunk tagjai az euróövezetnek, ezért léptek közbe és kényszerítették rá kis hazánkra szuverenitásunk súlyos megsértésével, hogy eztán legalább az éves költségvetésnek legyen része a hitelfelvétel. (Tünődhetünk rajta, kinek a szuverenitása sérült meg ezáltal.)

Ez tehát valóban arra mutat, hogy nem volt változás. De a gazdaságban nem minőségi, hanem mennyiségi szempontok uralkodnak. Így hát például csupán az itt is említett adósság 20-ról 150-re nőtt, milliárd dollárban kifejezve.(i) Az annak előtte állami tulajdonban lévő ipar meg szőrén-szálán eltűnt. Hun vald, hun nem vald, amint a népmesékben szokták mondani. Termeli persze a profitot cefet módon, nem úgy, mint hajdanában. Jóval kevésbé termeli a munkabért vagy a jövedelemadót. A profit pedig ballag elfelé. Mintegy négy évente veszítjük el a teljes éves GDP-nket, úgy hogy hagyjuk csak azt a fránya világháborút, amit még húsz évvel ezelőtt emlegetni tetszettünk, mint elretentő példát. Hol vagyunk már azóta !

Vagy ott a termőföld. Könnyű mondani, hogy most is éppoly kevésbé a paraszté, mint akkor. De ez nagyon felszínes ítélet volna. Hiszen akkor a föld szövetkezeti tulajdonban volt, most meg hamarosan részvénytársasági tulajdonban lesz. Aki nem látja a különbséget a kettő közt, annak megemlítem, hogy a szövetkezetben a döntést a természetes személyek hozzák, darab-darab, ahogyan azt a demokráciában, sőt eszerint még a népi demokráciában is mondani szokás, a részvénytársaságban meg a kutya ugat és a vagyon beszél. 51 % – mutatom fel a táblát, és azt csinálom eztán, amit akarok. „Magyarország – részvénytársaság lett!” mondta minap diadalmasan nagyhatalmú pártvezérünk.(g) No ugye, hogy ebben is van különbség!

Nincsen hiány ma sem, csakúgy mint hajdan, „a tisztességes megélhetés feltételeinek a fogyatkozásában, süllyed az életszínvonal, nő a munkanélküliség”, ami a felszínes szemlélő számára ismét a változatlanságot mutatná. (b) De ne hamarkodjunk el az ítéletünket, minden a számokon múlik. Azok meg azt mutatják,

hogy például a népességnek legalább a háromnegyede rosszabb körülmények között él, mint húsz évvel ezelőtt, az országnak harmada meg éhen gebed immár, ahogyan a régi mozgalmi nótában olyannyira felháborodva szoktuk volt énekelni. Igaz, hogy akkor ez a gaz kapitalisták ellen szólt. Most, hogy a kapitalisták imádni valóak lettek, a dolognak valószínűleg ez az oldala is rendben van. Ez ám a változás!

Hej, devalválódnak a jogszabályaink is, csakúgy mint egykor! (f) A „mértéktelenül elszaporodó jogszabályok” még mértéktelenebbek azóta, viszont kétségtelen változás az, hogy mind kevésbé vesszük őket komolyan. Beleértve mindenekelőtt államunk hatalmának a képviselőit. Ámbár igaz, mirajtunk viszont megpróbálja érvényesíteni ezeket a szabályokat. Súlyos vétségévé vált például az, ha ingyen segíték fát vágni az öreg szomszédoknak anélkül, hogy számlára fizetne érte.

Alkotmányunkról is elmondhatjuk, hogy alapjában véve „propagandisztikus deklarációja a pozitívnak elfogadott értékeknek”, csakúgy mint hajdan.(g) Persze ismét jól látható a különbség is. Az idő tájt a jogászság, a „hagyományos politikai kultúrájára való tekintettel” (l) úgy gondolta, lényeges javulás érhető el a jogrend alapvető módosításával. Ma viszont úgy gondolja, hogy nincs mit tenni, bárminő legyen is a helyzet. Lehetőségei, mint a példából is láttuk, csak az EU-nak vannak itten – ez is lényeges változás – viszont ezeket nem feltétlenül a mi érdekünkben használja fel.

Megmozdult a társadalom éppúgy, ez is a változatlanságot sugallja. (j) „Beleszólást követel sorsának alakításába”. (c) Csak hát akkoriban népgyűlések voltak, szakmai-társadalmi viták voltak, abban a reménységben, hogy ezt majd figyelembe is veszik azok, akiknek ez a dolguk. Ma ellenben már kioktatnak minket, hogy „politizálni a Parlamentben kell”, egyébként meg az állam dolga, hogy mit csinál, hiszen ő tudja. (e) Ez szintén a változatlanságra utalhatna, de akkor legalábbis nem mondtak ilyet, habár a gyakorlat kétségkívül hasonló volt. Az emberek meg éppen eme gyakorlat ellenében mozdultak meg.

A társadalom ma már a Kossuth térig sem jut el, és az sem elhanyagolható különbség, hogy azóta a nemzeti ünnepeinken fölös számban jelennek meg a rendőrök, sőt esetenként lovas felvonulást és víziparádét is rendeznek, a bőséges szálami-osztásról, valamint a fogócska nevű vidám játékról nem is beszélve. Bizonyára ők is ünnepelnek a maguk sajátos módján. Kár, hogy a hétköznapiakra, vagyis a betörések, bankrablások, rablógyilkosságok elhárítására már oly kevés energiájuk marad. Nos, ez is különbség a régi helyzethez képest.

Így azután „az elégedetlenség beláthatatlan kimenetelű, véres erőszakba csaphat át”.(k) A húsz évvel ezelőtti prognózis, íme, beteljesedett. Megostromolják a televízió székházát, a hajdani SA-ra emlékeztető paramilitáris egyenruhások garázdálkodnak a fővárosban, szervezett rablógyilkos bandák országszerte, és egyre gyakrabban esik szó az olyannyira kívánatos polgárháborúról is. Ez is lényeges változás, hiszen annak idején éppen ezt kívántuk volna elkerülni.

Van egy olyan megállapítása a húsz évvel ezelőtti helyzetképeknek, amivel maradéktalanul egyet lehet érteni. (a) „A kényszerű kompromisszumokon nyugvó korábbi társadalmi közmegegyezés felbomlott.” A különbség azonban ebben is látható. Annak idején az emberek vélelmeztek politikai-hatalmi szerveződéseket, amelyek képesek a nehézségek megoldására. Ma ilyesfélét nemigen vélelmeznek.

Az igazi végkifejlet az lesz, amikor arra a most felvett hitelre, amit még nem is számoltam bele az eddigiekbe, érvényesíteni kezdik majd a jelzalogot. Aki még nem tudná, ez magyarul kilakoltatást jelent, s mivel a zálogtárgyat ebben az esetben Magyarországnak mondják, tehát el innen! A XXI. században, amely az űrutazások korszakának ígérkezik, talán mi leszünk az első marslakók a Földön, ahogyan már Karinthy Frigyes is megjövendölte: „mars, lakó!” Viszont állítólag maga Sztálin elvtárs is elmélkedett már ilyesmin, midőn azt mondta, hogy „magyar kérdés – vagonkérdés.” Szóval tényleg nincsen ebben sem változás?

Pedig mégiscsak van, és vele együtt egy jó hírem is. Van Kínában egy népcsoport, kik ezredévek óta tartják

velünk a rokonságot, és figyelemmel kísérik sanyargatott sorsunkat is. Ezek az ujugrok, pontosabban az egyik elszakadt csoportjuk, amely Szecsuan tartományban él, körülbelül akkora területen, mint a mi maradék-országunk. Igaz, hogy a nagy része hegyvidék. Ám a lényeg az, hogy biztatnak minket : ha végleg elűznek a szabad népek Európai Uniójából, akkor ott önáluk, a történelmi Kína és az ő tibeti tartománya határán új hazát találhatunk majd.

Ámde addig meg kellene oldanunk alapvető problémánkat. Azt, amiről Karácsony Sándor 1947-ben ekképpen elmélkedett:

„Vezető rétegeink egyre alkalmatlanabbá váltak a vezetésre, s valójában is egyre fogytak a tömegek, amelyek jóhiszeműen a vezetésükre bízták volna magukat. Így aztán megszűnt a vezetés és vezetetés egészséges kettőssége, s helyébe a drill, idomítás, terror, diktatúra lépett. Az értelmes élet leszorult a közéletből az illegális alakulások vagy fedőszervek katakombáiba.”

Ezt az „értelmes életet” kellene mindenképp visszahoznunk a közéletbe. Talán a jelenlegi „illegális alakulásoknak vagy fedőszerveknek” kellene kijutni ehhez a „katakombákból” oda, ahol ma a látszólag nem is létező társadalomnak az élete zajlik. Sejtjük persze azt, hogy efféle illegális alakulások a vezetés köreiben is működnek, és ezek talán kevésbé kívánatosnak látszanak, mint az a négy-öt magyar, akik Ady Endre szava szerint itt valahol, ott valahol összehajolnak. De még az ő nyilvánosságuk is nagyon jót tenne az itt emlegetett közéletnek. Efféle változások nélkül még az ujugrok közé is hiába megyünk majd.

A szomorúság analitikája

Palkó Tibor – L. Simon
László:
Háromlábú lovat etető lány
Magyar Műhely Kiadó,
Bp., 2009.

A borító önmeghatározása elegánsan pontatlan: „Huszzonegy rajz huszonegy rövid szöveg kíséretében – állítja –, ezt rejti Palkó Tibor és L. Simon László közös kötete. Egy képzőművész ceruzanyomainak lehetséges olvasatát, egy történeté összeálló mozaikot. Vagy éppen egy darabjaira széteső történetet. Az elbeszélés helyét kitöltő képeket.” Akár olvasat azonban, mondjuk hogy tényleg „ceruzanyomoké”, azaz grafikáké, akár maga kínál olvasmányt, ösztönöz tehát „olvasat” kialakítására: mindenképpen az írás, a szövegek összessége kerül itt elsődleges üzeneti pozícióba, tekintsük bár sztorivá összeálló, tehát óhatatlanul szintetizálódó mivoltában, vagy észleljük éppenséggel mint *puzzle*-szerűen széthulló együttes darabjait. Amely két lehetőség lényegében persze ugyanazt jelenti, vagyis a nyelviség, az irodalmiság meghatározóvá emelkedését az *eidosz* kreativitása felett, hiszen a felbukkanó képek – azután, hogy a hatodik lapon szöveges résszel kezd a befogadó a könyv feldolgozását – valóban csupán *kitöltik* mintegy a finom, vázlatosan takarékos momentumközlésekre alapozódó, azokból diszkréten, tehát nem éppen vaskosan „cselekményes” alakulási elkötelezések által szerveződő prózaverses történetmondás (szándékosan kialakított) hiatusait. Ebből következően pedig az értelmezhetőség, az anyag minden talányossága, felszakadozottsága ellenére megkísérelhető értelmezés, a befogadói jelentés-tulajdonítás szempontjából egyaránt szövegesül: nyelviesül, átfogalmiasul, *verbo-szemantikálódik* az elénk kerülő kettős (két eltérő művészeti ágból származó) kifejezés-állomány, mely különben önmagán belül nivellálódóan, képi és lexikális összetevőinek oldalát kiegyensúlyozóan, legalábbis egymáshoz közelítő módon egységesülő tendenciával vizuális jellegű annyiban, hogy igen redukált eszközkészlet használata nyomán keletkezik, s ez az egyszerű-intenzív eszközkészlet homogénül járja át nyomdai meghatározottsága révén mind a rajzok (grafikák), mind pedig a prózaverses sorokba-nyomtatottsági manifesztációit. Vagyis kizárólag a fehér lap-bázis és a szürke-fekete vonalak figuralitása meg tónus-gesztusai építik fel a mindenkor, valamennyi oldalpár esetében szintetikus képiséget, látványiságot ebben a kötetben előrehaladva, lévén egy-egy lap-kettősön mindig egy-egy kép/szöveg-együttes helyezkedik el a maga megbonthatatlan összetettségében (eredendően kép is, szöveg is csak egy oldalra kiterjedően, mégis ennél kicsivel többször a

grafika háromnegyed részét foglalja el a szöveggel együtt birtokolt két oldal területének), ahol is a szövegek nyomtatási „hasábjai” egyúttal téglalapoknak (néha bekezdésekkel feltagolt, négyzetesített „kocka”-füzérnek) számíthatók geometrikusan, melyeknek felső sarkához szintén látvány-helyiértékre szert tevő oldalszám-jelzések rendelődnek – a maguk vonalteltségében és aránylag nagy méretében szintén vizuális építőelemmé válva az észlel(he)t(ő)ségek rendszerén belül. Utóbbiak kizárólag szöveges oldalon szerepelnek természetesen, amolyan kvázi-címet adva a könyv verbális rétegének, irodalmi műalkotás-felének (annak ilyen tekintetben kitüntetett pontjain), de a huszonegy rajz és pontosan ugyanennyi szöveg együttesének, elvileg deklarált, ám igazából csak átlagban kiadódó, egyik vagy másik irányban (egyik vagy másik művészeti ág javára) történő szellemi-művészeti lényeg-kilengések matematikai közepeként megvalósuló *fifty-fiftyjének* úgyszintén, hiszen más felirat nem szolgál a versek esetleges pontosítására, megjelölésére, s így (gyakran) azoknak a képhez kapcsolódásával kialakuló műalkotás-kettősökére sem. (A rajzoknak néha van címük, amely azonban inkább vizuális részüket alkotja, mintsem hogy önállósuló, információ-hordozó feliratuk lenne.)

Az értelmezés tehát a szövegiségnek, nyelviségnek adja itt az „elsőbbséget” – nem utolsósorban azért, mert a megértéshez, a lehetséges történet-rekonstrukció(k)hoz maga is fogalmilag jut el (és pedig végső soron a grafikákat szintén *ilyen*, vagyis dekódoló, valamiképpen verbálisan jelentéssé alakító eljárásokkal „olvasva”) –, ez azonban nem jelenti azt, hogy a művek generálódása vagy a mű-együttesek *felkettősítése* során véleménye szerint ugyanez lett volna a helyzet. Inkább, s aligha mellékesen a borítószöveg megvilágító értékű vallomásának értelmében is, az irodalmi (költői) szövegalkotás rugalmas-kreatív hozzáillesztéséről van alapvetően szó errefele egy már előzetesen létező ceruzarajz-anyaghoz; és pedig hol a leírás konkrétabb-áttételesebb, tapadó/elrugaszkodó kapcsolódásgeztusával, hol az emocionális ráhangolódás általános-homályos alapján állva. A nyitás, az expozíció a 6–7. oldalpáron inkább az érzelmi bázis közösségének észlelésére, kialakítására utal képzőművészet és irodalom között, hiszen Palkó Tibor rajza, *A könnyű könnyei* (szürrealisztikusan kocsonyás [?] gélpálcikákat fúrva a síró szemgolyókba, s csak ezek alsó végén megjelenítve a szokásosan felaprózódó könnycseppeket) bizonyára nem véletlenül és az emblematicusságot, jelképeséget aligha nélkülözve került a teljes anyaghosszon keresztül szomorúságot sugalló és elemző könyv-„történet” élén szereplő szöveg (6) mellé, amelynek viszont nincsen (még) utalása a mellette szereplő

grafika jellegzetes motívumára. Nem úgy a 8–9. oldalpár esetében, ahol a prózavers (8) meglehetősen támaszkodik (már) megfogalmazásaiban a szomszédságában szereplő grafikára, igaz, saját interpretációjában visszaveszi, „light-osítja” annak önmagában félreérthetetlen, markáns erotikus tartalmát. *A félelem szíve* címet viseli különben ez a sorrendben második L. Simon-szöveggel viszonyba léptetett Palkó-rajz, némiképp talányosan, mindenesetre jóval talányosabban annál, ami a 10–11. és 12–13. oldalpárokon történik a művészeti ágbeli „kölcsonhatás” szintjén. A (10)-es ugyanis olyasmire tesz kísérletet, ami ritka az albumban: a képi „elmondás” majdnem közvetlen pontosságú nyelvív fordítására, illetve elő- vagy utó-történetének auratikusan logikus megalkotására. Mindeközben a képiség meghatározó felbukkanásának is példáját látjuk ebben az esetben, hiszen a grafika címe (*Talpalatnyi föld*) most verbális elemként köszön vissza a relációs vers fogalmazásközegében. Ami korántsem egyedi eset, ha nem is túlzottan gyakori (például a 18-as és a 20-as szöveg hangsúlyosan ismétlődő indítása, „kivirágzik a test”, egyszer képi [19. oldal], egyszer pedig kép-cími megfelelésben áll a hozzá rendelt ceruzanyomattal: *Könny-virág* [21. oldal]). Ám még akkor sincsen százszázalékos deskripció megfelelés a szöveg kép-követése és maga a kép között, amikor első pillantásra mintha megvalósulni látszana ilyesmi: a kötetcímet adó „ló-etetés” a szövegben „láthatatlan köldökzsinór” segítségével valósul meg, miközben az ezúttal felirat nélküli rajzon pályvára emlékeztetően elnyúló tömlő vezet az akt emlőiből a „táltos” felé, amelyet az a szájával igyekszik elérni, nem pedig a hasához kapcsolódik (vö. a már jelzett 12–13. oldallal).

Folytathatnánk a vizualításra irányuló, leíró, szövegi „befogó” követés/elrugaszkodás példáinak egyenkénti elemzését az egymásra következő oldalpárokon, ám nemcsak elvileg kívánunk tartózkodni az ilyesfajta mechanikától értelmezésünkben, hanem mintha maga a szövegi-képi folyamat hozna elénk hirtelen, mindjárt a következő, a 14–15. oldalpáron elhelyezkedő kettősével egy cezúrát. (Ön)reflexiók cezúra ez, de racionális reagálása lényeges momentum lehet annak lényegi felfogásában, hogy mivel is szembesülünk befogadóként ennek az összeállításnak a forgatásakor: „A narráció hiánya maga a narráció, a test hiánya maga a megtestesülés. Hogy ne tudnánk történet nélkül élni?”, mondja és kérdi a (14)-es. Vagyis: a mesélés előrehaladásában meghagyott „lyukak” (amelyeknek csak részben lehet itt-ott pótlása a kiindulásként használt képanyag) alkotják a lényegét, a lényegi mondandót. Ez a mondandó pedig az emberi mulandóság, esetleg a beszélő gyász munkájának változatos kifejeződése, amelyet azonban most önmagá-

ra, önmaga testére, létezésére vonatkoztat vissza „fejedelmi” (azaz értekezői) T/1-ben: „Hogy az önfeláldozásunk, fejünk hátrafesztése, ütőerünk óvatos kitapintása, a kéz, a nyak és az ajak utolsó találkozása lenne a legszébb történet, amit elmesélhetünk hosszú utazásunk során önmagunknak?” (14) – A 13. oldal ide tartozó grafikáján mintha egy kiterített halott fejét, azon belül nyitott, még lezáratlan szemét látnánk, s egy, a száj fölé nyúló tenyér talán a lélegzését ellenőrzi valakinek; a rajz címe (*Nyussz*) a lélek-kiszállás naturalisztikus jellegű hangfestését jelentheti. *Narrative* pedig, vagyis az egész könyv képi-szövegi együttesére, amolyan filmi előtekeredésére vonatkozóan amúgy „tematikusan” tevődik le a garas ezen a fontos helyen, nagyjából a kötet egyharmadánál járva, arra nézve, hogy mi is a fő téma Palkó Tibor és L. Simon László közös könyvében. A „narráció hiánya” annyi mint: *lehellet megszegik*, ám nem (kizárólag) a csodálkozástól! Ilyen körülmények között ügyes, kettős hatású eljárás a könyv első felében előforduló motívumok negáló felidézése az „arany metszés” tájékánál, hiszen szerkezetileg éppenhogy összetartó erőnek mutatkozik a műben az, ami annak üzenete szerint immáron elveszett, szétszóródott: „Hol van már a vasárnap reggeli szőlő, az ökörnyal, a templom felé haladó csónak, s a háromlábú lovat etető lány? S hol van az örök nyár ígérete, a tisztás, a talpalatnyi föld a csodaszarvassal, és a kereszt alakú kar? Hova tűnt a történet, az az elbeszélésnek hitt pár foszlány, ami egy élhető folyamattá szervezte a ránk szabott időt?” (37) Ami ezek után marad, az szomorú, rezignált felismerés, de „program” is egyúttal. S mint minden művészet, valahol, eredendően deskripció: „Könnyeimmel írom le életemet, könnyeimmel rajzolom le sorsom egyediségét. Könnyeimmel rajzolom le könnyeimet...” (25) A könyv felénél. És onnan aztán így tovább, következetesen!

Az akadémiakusan elvont, egyszersmind konyhanyelvien közvetlen kérdés így hangozhat a vizsgált művel kapcsolatban: L. Simon László egy újabb verseskönyve „csak” a *Háromlábú lovat etető lány*, vagy inkább Palkó Tibor kisebb méretű (képző)művészeti albumát tartjuk a kezünkben költőien analitikus, racionális, kiegyensúlyozott kísérőszövegekkel ellátva? Ha a második felfogásra hajlunk, úgy a prózaversek által tagolt, azok fogalmi amalgámjával interpretatívan sorba rendezett, intellektuálisan, stílusosan egyéni nyelvi mintázattal körített grafika-vonulatnak kell látnunk ezt a könyv-művet, egyfajta igényes „képregénynek” a keményítáblás, frappáns-fesztes rajzfűzetet. Ha ellenben L. Simon korábbi, főként legutóbbi verseskötetei felől közelítünk a produktumhoz, akkor nehezen kerüli el figyelmünket a szövegvilág rokonsága a 2008-as *Japán hajtaséval*, mondjuk a föld

egyszerű és nehézségével együtt is vállalt kipárolgását, „lélegzetét” érezve, ennek az örökségnek a szerzői érzékeltetését hangsúlyosan átélve. De gondolhatunk éppen-séggel a *nem lokalizálható* (2004) világára is, ahol keveseknek (de neki igen!) sikerülő – részben mert célirányos ambíció és invenció híján kevesek által is megpróbált –, exkluzívan érdekes-érdemleges kísérletet tesz a költő a művészeti diskurzusnak a literátusba való integrálására, felmutatására: működtetésére. Szomorú, emblematikusan „könnyes” mostani könyvében itteni alaptémájának szcientikus kidolgozása mármint így tud hangozni: „Visszafecskendezük az elvesztett könnyeket. Kipótoljuk savas esővel, százszázalékos alkohollal, desztillált vízzel. Vagy kerozinnal. Ennyit ér az ember ajándékba kapott szabadsága. Ez a tudomány válasza a csendre, amit az elmenők követelnek ki maguknak, egyre rövidebb időre, mert egyre kevesebbet élünk.” (37) Mintegy a legelső Palkó-grafikán, majd aztán egyéb nyomatok mellett a 24. oldal *A könnyrajzoló* című ceruzametszetén

is látható pálcika(merev) „könny-rudak” létezetésének, a zselé-plajbász kialakulásának vegytani magyarázatát is megkapjuk ezzel, természetesen csak akkor, ha a szerzővel együtt elfogadjuk azt a kémiai-természettudományos vonatkoztatási rendszert, amelyet ő – mint most, meglehetősen az anyag vége felé kalandozva egyszerre kiderül – kezdettől fogva nemcsak elfogadott a maga részéről, hanem ahová kreatív interpretációi, szövegi kiegészítései, egzisztenciális súlyúnak érzett *hozzátételei* megalkotása révén szinte effektíve be is lépett... S rácsodálkozva a szereplő prózaversek szóalkazati kidolgozottságára, retorikus cizelláltságára és hatásosságára, gondolatrítmusai megragadóságára magunk is racionális tétel kimondásáig jutunk el a(z olvaás) végére: akár L. Simon László kezén, akár másén vizsgáljuk, az avantgárd költészet egyik legkomolyabb hozadéka a tudományos gondolkodás és beszédmód irodalmi „pacifikálása”, szerveztése.

Zsávolya Zoltán

Elhunyt Tüskés Tibor szerkesztő, irodalomtörténész

Tüskés Tibor Balatonszántódon született 1930. június 30-án. 1952-ben az ELTE magyar-történelem szakán végzett, Dombóváron majd Pécsen tanított. Már tanári munkája mellett élénk kulturális szervezőmunkát folytatott, számtalan könyv, tanulmány, cikk szerzője volt. 1959 és 1964 között a Jelenkor főszerkesztője lett, s a szerkesztés során erőteljesen érvényesítette esztétikai értékítéletét a hivatalos irányzattal szemben. Az ellenzékinek számító írók közlése miatt (Kodolányi János, Weöres Sándor, Mészöly Miklós) leváltották. Azonban szerkesztői munkáját sosem adta fel, könyvsorozatokat gondozott, élete során kiterjedt irodalmi levelezést folytatott, amely fontos művelődéstörténeti forrás, a rendszerváltozás után pedig a Somogy című folyóirat

szerkesztőjeként dolgozott. Munkáját számos díjjal ismerték el, többek között József Attia- és Arany János-díjjal. Irodalom- és kultúrtörténeti írásai, tanulmányai és esszéi nagyfokú érzékenységről tanúskodnak, akár csak Pilinszky Jánosról, Nagy Lászlóról, Kodolányi Jánosról, Illyés Gyuláról, Veres Péterről vagy Rónay Györgyről írott monográfiái, amelyekben az alkotói szerep alakulását elemezte és értelmezte. Írásainak egzisztenciális értelme és súlya abban is megmutatkozik, hogy elfogulatlanul közelített a vizsgált művekhez, nemcsak az írárok gondolati és esztétikai tartalmát értelmezte, hanem a műben foglalt látomást is. Tüskés Tibor rendelkezett azzal a felkészültséggel, fogékonysággal és kifejezőképességgel, amely lehetővé tette, hogy a legkülönbözőbb alkotó egyéniségek megnyilatkozásaiba beleélje magát. A vizsgált szöveget nem kezelte tárgyként, érzelemmentesen, a tárgyilagosságba vetett hittel. Nem „értette előre”, hogy mit akar „mondani” a szöveg: hagyta, hogy mondja. Tanulmányain, monográfiáin felismerhető annak a szemléletnek a lenyomata, amely szerint a vizsgálandónak alázattal kell közelítenie bármilyen alkotáshoz. Ennek a szemléletnek a birtokában követte Tüskés Tibor az alkotót és az alkotást, hogy célja szerint ő maga is bejárja azt a szellemi utat, mely mind mélyebb rétegekbe hatol, s melynek végső célja a „benne-lét” megragadásának pillanata.

(E. K.)

Sűrűsödési pontok Borcsa János:
Merítés
(kritikák, tanulmányok,
jegyzetek, 2005–2008),
Kriterion, Kolozsvár, 2009.

„A magyarság huszadik századi sarkalatos kérdéseit a – teljesen vagy csak részben – letűnt történelmi korszakok »sűrűsödési pontjainak« (N. Pál József) körüljárása és értékelése nélkül igazán felvetni sem érdemes. Ezek közül a pontok közül az antológia több darabja 1956-ot és 1988–1990-et mutatja be azzal a kimondott vagy ki nem mondott céllal, hogy közelebb kerüljünk az ország és a magyarság jelenének megértéséhez.” Így fogalmaz Borcsa János *Merítés* című kritika- és tanulmánygyűjteményében *Az év esszéi 2007* című kötet kapcsán. N. Pál József a kifejezést elsősorban olyan jelentős időpontok, időszakok kijelölésére használta, melyek valamilyen értelemben „a magyar história értelmezésének – egymásra utaló – kilátói lehetnek ezért, még akkor is, ha – kivált az utóbbi időre vonatkozó – eseményeket lehetetlen pontosan leírni ma még.” (N. Pál József: „*Hát mi lesz ebből, tekintetes úr?*” in *Az év esszéi 2007*, 201.) Borcsa János szintén ebben az értelemben alkalmazza a kifejezést, amely a leginkább a *Tendenciák a romániai magyar irodalomban avagy a valóságirodalomtól a szövegirodalomig* című tanulmányban érhető tetten. E szöveg nemcsak terjedelme és áttekintő jellege miatt, hanem központi helyéből kifolyólag is a kötet jelentős írásaként tartható számon. Borcsa itt arra tesz kísérletet, hogy áttekintse a romániai magyar irodalom közel ötven évét, a második világháború utáni időszak alkotóitól kezdődően egészen az 1989–1990-es rendszerváltást követően fellépő Előretolt Helyőrség „nemzedékéig”. Az alapos és áttekintő tanulmány kiindulópontja az oly sokat emlegetett „megszakított folytonosság” (Kulcsár Szabó Ernő), mely a negyvenes évek második felében következett be a kommunista hatalomátvételnek és kultúrpolitikának köszönhetően. Ezen esemény korszakhatáráként való értelmezése meglehetősen kétséges, ahogy ezt Borcsa is írja, hiszen ez „nem igazi, természetes korszakváltást jelez, hanem egy irodalmon kívüli brutális beavatkozást.” (107) A szerző értően elemzi az ötvenes évek sematikus, dogmatikus irodalompolitikáját és az ekkor született műveket, majd második korszaként a „Forrás-nemzedékként” aposztrófált csoportosulást – elsősorban Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos fellépése – nevezi meg, az ezt követő alkotókról pedig így foglal-

maz: „A nagyvilág, illetve az egyetemesség és egyén viszonya a hangsúlyosabb a Forrás első nemzedékének költészetében, míg az új nemzedékek a szülőföld, illetve partikuláris közösség és egyén viszonya a sarkalatos pont.” (123) A hetvenes és nyolcvanas évek kapcsán tett megállapítások főként arra vonatkoznak, miszerint az erősödő román nemzet- és kisebbségpolitikának köszönhetően a magyar kulturális tér egyre szűkebb lesz, ugyanakkor már jelentkeznek azok az alkotók – többek között Kovács András Ferenc, Tompa Gábor, Visky András –, akiknek pályája a kilencvenes években teljesebbé válik, már az akkor fellépő legújabb nemzedék (pl. Orbán János Dénes, Fekete Vince, Sántha Attila) mellett. Miközben Borcsa tanulmánya áttekintésre és a tendenciák felmutatására törekszik, véleményem szerint nem vesz figyelembe egy sarkalatos kérdést: érdemes-e a romániai magyar irodalmat csak önmagában tárgyalni? Érdemes-e csak az ott zajlott tendenciákra figyelmeztetni, és nem tekintetbe venni például a Magyarországon történt eseményeket, megjelenéseket? A tanulmány elején Kulcsár Szabó Ernő emlékeztető irodalomtörténetében használt fogalomra utal a szerző, a „megszakított folytonosság”-ra, aminek értelmében a kultúrpolitika mind Romániában, mind Magyarországon külső tényezőként avatkozott az irodalom belső folyamataiba. Ha ez a mozzanat tud közös pontként szolgálni, talán az egyes alkotók, tendenciák, hagyományok együttes, összehasonlító értelmezése további kérdésfelvetésekhez vezetne, melyek sokkal inkább egységben láttatnák a magyar irodalmat.

Ahogy teszi ezt Borcsa Cselényi László költészete kapcsán – Bohár András kötetéről írva –, mikor a felvidéki költő líráját Nagy László és Juhász Ferenc költészetével veti össze, rámutatva azokra a párhuzamokra, melyek itt is, ott is kitapinthatók. Hasonlóképpen jár el a szerző, mikor Bogdán László *A démon női alakot ölt* című kötetét értelmezve Arany János lírahagyományát idézi meg, felmutatva azokat az egyezéseket, melyek Bogdán költészetét jellemzik. A kötet közepén szereplő hosszabb tanulmány értelmében éppen ezek azok az alkotók, akiknek munkássága példa a szövegirodalom működésére, melyet Borcsa így mutat be: „Mindezeket a nézeteket és elveket példázhatjuk az említett fiatal szerzőkkel [Fekete Vince, Orbán János Dénes, Demény Péter stb.], illetve munkáikkal. Mindenekelőtt azokra a versekre gondolok, amelyek az irodalmi hagyomány valamely tartományát választják mai kísérleteik, szövegalkotásuk »tárgyául« (Adytól Áprilyig és a kortársakig például), vagy lírikusi magatartásokkal, tovább

költői motívumokkal, illetve vershelyzetekkel folytatnak »vitát«, vagy ezeket »olvassák félre«, esetleg ellenpontozzák, bővítik azokat, nemkülönben gondolkodnak azokra, akik parafrázishoz vagy travesztiához folyamodnak. [...] Azaz létrejön a kreatív korrekció ilyen esetekben, tehát: szöveg születik, élni kezd a szövegirodalom.” (131) A szövegirodalom ilyen való meghatározása azért kérdéses számomra, mert a definíció alapján ide sorolhatnánk Lászlóffy Aladár vagy Szilágyi Domokos hatvanas években írt versei közül többet is, hiszen azokban is előfordul, hogy egy-egy idézet, szöveghely az, ami a költemény kiindulási pontjává vagy akár tárgyává szolgál. Gondolok itt például Szilágyi *Búcsú a trópusoktól* című, 1969-ben napvilágot látott kötetében lévő szövegekre, a *Haláltánc-szvit* Csokonai-, Shakespeare- vagy Werbőczy-idézeteire, az *Ez a nyár* Dsida-utalására. Párhuzamként pedig felidézhetjük Tandori első kötetének (*Töredék Hamletnek*, 1968) nyitóversét, az *Hommage-t* vagy az *Egy talált tárgy megtisztítása* című, 1973-as kötet több szövegét is (pl. *Mottók egymás elé, Egy vers vágóasztala*). A szövegközöttség poétikai eljárásairól van itt szó, voltaképpen arról, hogy egy szöveg létmódjának tekinteti-e az intertextualitást vagy csak funkcionálisan használja az intertextusokat (vö. Kulcsár-Szabó Zoltán, *Intertextualitás: létmód és/vagy funkció*, in Uő., *Hagyomány és kontextus*, Universitas, Bp., 1998.). Borcsa meghatározásából éppen erre a megkülönböztetésre nem derül fény, s így a szövegirodalom kifejezés – amit főként a posztmodern szövegfelfogással kapcsolatban szoktak emlegetni, talán kicsit szerencsétlenül – nem feltétlenül (csak) arra vonatkozik, amire a szerző jelen esetben használja. Ennek fényében talán a valóságirodalom és szövegirodalom szembeállítás sem mondható találónak, hiszen így nem érzékelhető az a különbség vagy változás, melyre utalás történik.

Borcsa János *Merítés* című kötetének első nagy fejezetének sűrűsödési pontja térben elsősorban az anyaország határain túl születő magyar irodalom, időben főként az utóbbi évtizedben született alkotások. A könyvben sorakozó kritikák arról árulkodnak, hogy szerzőjük érzékenyen figyel a határon túli magyar irodalom történéseire, értve ezen mind a szépirodalmi írásokat, mind az értekező próza eredményeit. *Az epika kísértése és a líra győzelme között* című írásában Sütő István költészetéről ír, és a 2004-ben megjelent *Utazások álruháért* című gyűjteményes kötet kapcsán nem csupán magáról a könyvről szól, hanem Sütő egész munkásságát értékeli, ezzel mintegy kísérletet tesz a költő irodalomtörténeti értékelésére. Ahogyan Nagy Attila verseskönyvét (*Sehol a hely*) bon-

colgatva ráirányítja a figyelmet egy olyan alkotóra, akinek neve még az irodalmi berkekben eligazodó olvasó számára sem feltétlenül ismeretes. Hasonló szempontból értékesek azok az írások is, melyek például Páll Lajos, Király László vagy Markó Béla líráját elemzik. Hiszen miközben az irodalmi közbeszéd javarészt arról szól, hogy egyetlen magyar irodalom létezik, az anyaországban születő értelmezések gyakran megfélekednek ezekről az alkotókról, főként az utóbbi évtized(ek)ben keletkezett írásaikról, s ha szó is esik róluk, leginkább a hatvanas, hetvenes években történt indulásukról, a „Forras-nemzedékek”-hez való tartozásukról szólnak az utalások. Borcsa írásai éppen arra mutatnak rá, hogy a fentebb említett szerzők esetén nem irodalomtörténeti kövületekről, lezárul pályákról beszélhetünk, hanem még alakuló, izgalmakat rejtő életművekről, melyekre érdemes odafigyelni. S miközben Borcsa elsősorban a romániai magyar irodalom eseményeire figyel, az első fejezet közepén, tehát hangsúlyos helyen két Nagy Gáspárról szóló írás kapott helyet. Nem Nagy Gáspár jelentőségét kívánom megkérdőjelezni, csupán az nem derül ki az írásokból, hogy ez a két szöveg miként illeszkedik a kötet szerkezetébe. Nagy Gáspár egyedüli nem határon túli szépirodalmi alkotóként szerepel a könyvben, s nem gondolnám, hogy egyedülként volt hatással a határon túli magyar irodalomra, vagy csak egyedül rá hatott emez, amint ezt hangsúlyossá vált szerepeltetése sejteti. Ugyanakkor ki kell emelni a *Nagy Gáspár találkozásai* című szöveget, hiszen a szerző esszéit értelmezve remekül mutat rá az irodalmi hagyományok működésére. Az értekező prózánál maradván érdemes még megemlíteni a Láng Gusztáv, Kántor Lajos vagy Elek Tibor kötetéről szóló írásokat, melyek áttekintő módon kísérik meg bemutatni a határon túli magyar irodalommal foglalkozó szerzők munkásságát.

Borcsa János *Merítés* című kötetére arra vállalkozik, hogy átfogó képet nyújtson a romániai magyar irodalom utolsó évtizedének kulturális eseményeiről. Teszi ezt úgy, hogy az egyes írásokban érzékenyen figyel azokra a párhuzamokra, egyezésekre és különbségekre, melyek a magyar irodalom térben egymástól távol születő alkotásai között fennállnak, melyek mind a határon túl, mind a határon innen a közös hagyomány alapjával szolgálnak. Ezt a szemléletet hiányoltam leginkább *Tendenciák a romániai magyar irodalomban avagy a valóságirodalomtól a szövegirodalomig* című tanulmányból, mely ennek az érvényesítésével talán bonyolultabb és tágabb összefüggések rákérdezéséhez is elvezethetett volna.

Vincze Ferenc

**Közlegény,
nemzetőrtiszt,
honvédőrnagy**

Kedves Gyula
–Ratzky Rita:
Csataterek Petőfije.
Dokumentumok,
Petőfi-művek hadtörténeti
és irodalomtörténeti-
poétikai elemzésekkel.
Timp Kiadó, Bp., 2009.

A Kedves Gyula és Ratzky Rita szerzőpáros olyan könyvet adott a Petőfi iránt érdeklődő olvasók kezébe, amelyről ki-kí azt hiheti, tartalmát nagy vonalakban ismeri. Hiszen minden Petőfi-életrajz beszámol a költő „fakabáttal” illusztrált ifjúkori katonakalandjáról és konfliktusoktól terhes honvédtiszti pályafutásáról, amely a 28. zászlóaljnál Debrecenben vette kezdetét és a segesvári csatatéren ért véget. Életének utolsó fél éve két altábornagy portréját szembesíti a köztudatban: a „nyakravallós” katonabürokratáét, Mészáros Lázárét és a szigorúságában is szeretetteljesen megértő Bem Józsefét.

A katonaköltőről két évtizedenként elkészített játékfilmek (*Feltámadott a tenger, Petőfi, '73*) is elhitték az idősebb befogadóval, hogy szinte minden lényegeset tud hőséről. A „barguzini csontváz” néven elhíresült szélhámosság tizennyolc-húsz évvel ezelőtt emelte a közérdeklődés centrumába Petőfit, a hitét, anyanyelvét, elveit megtagadó szibériai hadifoglyot. A *Csataterek Petőfije* arra döbrent rá, hogy részleteiben milyen szerény az az ismeret, amellyel rendelkezünk róla. Tudjuk-e, hogy miután 1839 szeptemberében – idősebbnek mondva magát – nyolc évre önként beállt a 48. (Gollner) gyalogezredbe, kis híján meghalt gyenge fizikuma miatt. Csak egy „emberséges katonarvos”, Conrad Römer szakvéleményének köszönhetően szerelt le másfél év múlva. Közben hosszabb időt töltött Grácban, Zágrában, Károlyváros környékén, de a költőként látni áhított Tirolba nem jutott el. Közben megismerhetjük Petőfi előjáróit és bajtársait, akikről – az időben előrefutva – azt is megtudhatjuk, melyik oldalon álltak a szabadságharcban.

A fiatalembert a katonaságnál töltött másfél év se tudta elszakítani a literatúrától. Amikor csak tudott, olvasott – őrmesterének nagy bosszúságára és az idősebb Schätzel Mihály János öröme, aki többször vendégül látta a Horatiust izlelgető ifjú poétát. Orlay Petrics Soma jegyezte fel, hogy költő-rokona kölcsön civil ruhában kiszökött a Sopronban fellépő Liszt Ferenc hangversenyére, s e kultúraszomjas kihágásért szigorú büntetést kapott.

A kötet bevezető fejezetében (*Soprontól Sopronig*) ismerhetjük meg a költő ekkor született zsenyéit is: a *Búcsút*, a *Triolettet*, valamint az *Első szerelem*, a *Galga*

partihoz és a *Honvágy* című verseket. A fejezetet, a többi négy résszel együtt, dokumentumok, térképek, metszetek, festmények, fényképek illusztrálják, beleértve a Petőfit megörökítő emléktáblákat, emlékműveket, domborműveket, szobrokat is.

A *Pesttől Debrecenig (1848 tavasza–nyara)* című II. fejezetben a szerzőpáros figyelme nem a március 15-i forradalom forгатókönyvét a gyújtóverssel együtt papírra vető és megvalósító forradalmár költőre irányul, hanem az ezt követő napokban felállított nemzetőrség tagjára. A nemzetőrség történeti előzményeit, érdemeit és felhasználhatóságának korlátait, harcértékét megismerve jutunk el az alábbi megállapításhoz: „Petőfi nemzetőri szolgálatáról nem sokat tudunk azon túl, hogy tagja volt a testületnek.” A nemzetőri szolgálatot a költő politikai szerepvállalása is kiegészítette: indult a népképviselői választáson. Kudarca közismert. Ugyanekkor az Újépületben folyó tűzérképzést is látogatta, s az is foglalkoztatta, hogy az Egyenlőségi Társulat felállítani tervezett forradalmian megbízható „különítményébe” belépjen. A június elején a Délvidéken kitört szerb felkelés azonban a honvédségnek nevezett új magyar katonaságot emeli a nemzeti önvédelem kérdésének és Európa érdeklődésének homlokterébe.

Az ebben az időszakban született katonai-politikai tárgyú versei közül a legismertebb a *Lenkey százada*, s politikai indulatossága miatt a legellentmondásosabb az addigi költőpéldaképet megalkuvással vádoló *Vörösmartyhoz*. Ez a kompromisszumos katonaállítást az országgyűlési képviselőként megszavazó Vörösmarty Mihályt igazságtalanul elmarasztaló vers is hozzájárulhatott Vahot Imre Petőfit megszólító nyílt leveléhez, amely *Egy önkéntes* címmel a Nemzetőr 1848. szeptember 10-i számában jelent meg. „Sándor öcsém, te minden versedben a szabadságnak elnyomói, ellenségünk vérét szomjazod, te keservesen panaszkodál, hogy nem akkor születél, midőn alkalma volt a magyarnak dicsősorút szerezni a harcmezőn. Íme, most nyakunkon a háború, minden ép karra szüksége van a hazának – te katona voltál, gyermeked nincs –, s roppant kardod, mellyel a márciusi napokban annyira csörömpöltél, mégis hüvelyében rozsdásodik” – írta többek közt Vahot.

Petőfi persze nem Vahot Imre epés levele miatt lépett be a Debrecenben szerveződő 28. honvédzászlóaljba, hanem – mint ezt a *Debrecentől Debrecenig* című III. fejezetből megtudhatjuk – a kötelességérzet mellett anyagi kényszertől és családi körülményeitől is ösztökélve. Állandó jövedelemmel nem rendelkezett, s átmenetileg Erdődön lakó felesége várandós volt. A századosi rang miatt nem lehet kivételezettséggel vádolni. Ifjúkori önkéntes szolgálata révén katonailag képzettek tekinthették, s ezt nem minden frissiben kinevezett

honvédtiszt mondhatta el magáról. Visszatetszést esetleg az válthatott ki, hogy miután szolgálatra jelentkezett – családi körülményeire hivatkozva – azonnal szabadságot kért, s mielőtt azt még hivatalosan jóváhagyták volna, elutazott a terjedő román népfelkelés miatt fenyegetettnek vélt Erdődre.

Költőként ekkor is tette, amihez legjobban értett: az országot egyre inkább fenyegető hadi helyzethez illőn *Csatadal* címmel verset írt, amely 1848. december 8-án jelent meg a *Közlönyben*. Ekkor már Debrecenben lakott. Innen ír karácsonykor „Kossuth polgártársnak” levelet, amelyben – történelmi érdemeire hivatkozva – azt kéri, hogy léptesse elő őrnaggyá. Válaszát az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke akár személyesen is közölhette volna vele, mivel 1849 első napjaiban a fővárost elhagyó parlament és a kormány szerepét is betöltő OHB Debrecenbe költözött.

Szolgálati ügyben Petőfit a hadügyminisztérium vezetőjéhez, Vetter Antal tábornokhoz irányították, akit Kedves Gyula tömören így mutat be: „A honvédség legnagyobb szakértelemmel rendelkező tisztje. Való igaz, hogy száraz, barátságtalan stílusú, a kortársak által rideg katonának jellemzett »osztrák stílu« tábornok volt, aki azonban egész elkövetkező életét a magyar nemzeti függetlenség ügyének szentelte.” Petőfi 1849. január 13-án kelt panaszlevelében így írt róla Kossuthnak: „Kérelmem inkább Vetter tábornok elé tartozik tán, mint Ön elé, de azzal az emberrel egyszer beszéltem és többször nem fogok beszélni, nehogy hamisnak tapasztaljam azon hitemet, hogy a bakonyi kanászok a legcivilizáltanabb emberek a világon.” Vetter Petőfiben nem a költőt látta, hanem azt a katonatisztet, aki egy hónapon át tulajdonképpen engedély nélkül volt alakulatától távol. A helyzetet végül a Petőfi kérését – miszerint Bem alatt kíván szolgálni – méltányoló Kossuth oldotta meg, aki január 17-én a 28. zászlóalj honvédszázadosát átteszi „Bem tábornok úr hadseregéhez”. Életének elkövetkező bő fél évről a *Petőfi az erdélyi és bánági csatatereken (1849. január 24 – július 31.)* című IV. fejezet számol be.

Petőfi nem „dekkolni” akart az elmúlt hónapokban, amit az is bizonyít, hogy február 1-jén lejáró immáron hivatalosan jóváhagyott szabadságát megszakítva január 17-én elindult az erdélyi hadszínterre, s egy hét múlva érkezett meg Bem szelindeki táborába. Ettől kezdve az előljárói ellen folyton lázadó honvédtiszt Bem tábornoknak engedelmeskedő beosztott lett – a felelősségteljes és korántsem veszélytelen parancsörtszti megbízással.

Bem az 1831-es lengyel szabadságharc idején ki nem állhatta a tollforgatókat. Mihaszna kávéházi szájhősöknek tekintette őket, akiket lovaglókorbácsával hajtott el, amikor Varsó szeptemberi kiürítése során tüzei közé

vegyülve akartak elmenekülni. Petőfihez teljesen más volt a viszonya. Nyilván tájékoztatták arról, milyen szerepet játszott az egy évvel azelőtti márciusi napokban. Azt is értékelhette, hogy a fiatalember családját odahagyva akkor csatlakozott hozzá, amikor az ellenség szorongatta.

Bem azt is megérezte, hogy győzelmei mellett az országszerte ismert Petőfi közelsége az ő hírnevét nap mint nap gyarapítja. Bizonyosság rá költészetének több kiemelkedő verse, mint az ekkor született: *Erdélyi Hadsereg, Négy nap dörgött az ágyú... Vajdahunyadon*. Ez utóbbiban Petőfi a legnagyobb magyar hadvezér, Hunyadi János mellé emeli Bem tábornokot.

Bem a február 4-i vizaknai ütközet során még parancsörtsztként tűzbe küldi a kitűnően lovagló és bátorságot tanúsító költőt, de azt követően minden áron kímélni igyekezett hadsegédét. A kímélet legtapintatosabb formája az volt, hogy futárfeladattal újra és újra Debrecenbe küldte, ahol a kormány lapjában, a *Közlönyben* tette közzé erdélyi hadszíntéri tudósításait. Debreceni jelenléte azonban újabb konfliktusforrás volt. Februárban a hadügyminiszterrel, Mészáros altábornaggyal tűzött össze a tiszt számára előírtas „nyakraváló” hiánya miatt, májusban pedig a frissiben kinevezett hadügyminiszter-helyettessel, Klapka György tábornokkal egy kényes tartalmú Bem-levél közzététele okozott „nézeteltérést”. Klapka e kérdés tisztázása végett vizsgálatot rendelt el ellene. Petőfi válaszul bejelentette, hogy kilép a hadseregből, de nem gondolta komolyan a lemondását, mert miközben engedély nélkül Pestre utazott, május 8-i keltezéssel Szolnokról Klapkának címzett levelében semmisnek tekintve korábbi kilépési szándékát, bocsánatkérésre szólította fel a helyettes hadügyminisztert, aki fiatal tábornokként óriási népszerűségnek örvendett. Petőfi sérelmeinek levélbeli felsorolását a következő sorral zárta: „Uram! Ezek olyan dolgok, amelyekért békés időben személyes elégtételre hívtam volna s tán lelőttem volna Önt, mint a verebet.” Nem csoda, hogy Klapka az általa vizsgálat alatt lévőnek tartott Petőfit, amikor Budán Görgei főhadiszállásán május 14-én meglátta, azonnal letartóztatta. A fogságtól Görgei közbenjárása mentette meg a költőt. Ezt követően Petőfi már tényleg lemondott őrnagyi rangjáról és kilépését a hadseregből 1849. május 28-án Szalontán kelt levelében hivatalosan is bejelentette.

Rangját két hónap múlva Bem adta vissza Petőfinek, miután a moldvai hadjáratból visszatérve július 25-én Berecken találkozott a nyomába szegődött költővel. Erről Petőfi feleségének írott utolsó levelében számolt be.

Szolgálatának új szakasza hat nap múlva ért véget...

Kovács István

Péter Gábor és társai A politikai rendészeti osztályok 1945–1946. Szerk. Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf. Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1. Főszerk. Gyarmati György. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Bp., 2009.

Ha az 1945-ben létrejött magyar rendőrség történetének politikai, pontosabban „politikai rendészeti” történéseit vizsgálja valaki, akkor Péter Gábor személye megkerülhetetlen. A valamikor szabónak készülő Eisenberger Benjámint az 1945 utáni magyar politikai élet meghatározó alakjává vált függetlenül attól, hogy nem volt tagja a Magyar Kommunista Párt, illetve a Magyar Dolgozók Pártja legszűkebb felső vezetésének, de állandó meghívottként rendszeresen részt vett a titkársági, politikai bizottsági üléseken, első kézből értesült így a leglényegesebb döntésekről és ismerte a mindenkori „irányt”.

Nem volt viszont olyan politikai vonatkozású ügy Magyarországon 1945 és 1953 között, amelyről a legtöbbet ne ő tudta volna, vagy ne az általa működtetett „boszorkánykonyhában” főzték volna azt ki. Ebben a tevékenységében nem kevés társa is akadt Péter Gábornak, aki Magyarország német megszállását követően az illegalitásban „jutott” e névhez.

1945 januárjában már az alakulóban lévő Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának a vezetője. Kinevezésének pontos története nem igazán nyomon követhető, de az biztos, hogy személye és a „kinevezés” megkérdőjelezhetlenné vált a későbbiek során.

S hogy miként jött létre a köznyelvben csak „politikai rendőrségnek” – majd később a névváltozások ellenére csak „ávó”-nak – nevezett szervezet, hogy alakultak a belső viszonyai, milyen szervezeti változásokon ment keresztül és mikor és milyen formában lett belőle a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztálya, az mind kiderül ebből a kötetből, amely egy több kötetesre tervezett sorozat nyitó darabja.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának két kutatója évek óta elmélyülten foglalkozik a politikai rendészet, az állambiztonság témakörével és már számos publikációt tudhatnak maguk mögött. Ez a dokumentumkötet – melyet alapos és a témában jó eligazítást nyújtó

bevezető tanulmány tesz teljesebbé – eredeti dokumentumok alapján ad képet az érdeklődőnek az 1945–1946-os esztendő „politikai rendészeti történéseiről”.

Megismerkedhetünk a szervezettel, az első „munkatársakkal” – sokuk neve évtizedek során sem ment feledésbe, és közülük nem kevesen a későbbi évtizedek magyar kulturális, politikai, gazdasági, jogi életének lettek közismert szereplői, illetve annak alakítói – , a párt – ezen minden esetben a kommunista értendő! – számára készített jelentésekkel és néha a belső hatalmi harcok egyes részleteivel is, mert olyan is volt bőven a politikai rendőrség keretén belül.

A létrejöttékor a szovjetunióbéli emigránsból – és a szovjet belügyi szervek munkatársából –, Tömpe Andrásból is „politikai rendőr” lett valamikori hazájában. Ő a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályát vezette, és 1945-ben még nem dönt el, hogy ő vagy Péter Gábor lesz az első számú politikai rendőri vezető. Péter ügyesebb volt. Hogy miként sikerült neki ezt a pozíciót megszereznie, mint utaltunk rá, nem pontosan tudható, de sikerült.

1945–1946-ban a magyar politikai élet más szereplői, az ún. „demokratikus pártok” is fontosnak tartották a rendőrség feletti ellenőrzést, amit a rendőrség állományában lévő „káderek” révén véltek megvalósítani, de elég gyorsan kiderült: a kommunistákat ebben (sem) lehetett megelőzni és kiváltani. A politikai rendőrség személyi állományáról készített korabeli összeállításokból az derült ki, hogy a szervezet tagjainak többsége a kommunista pártot is erősíti egyúttal, s az idő teltével arányuk még inkább dominánssá vált.

Más kimutatások szerint „régikáderek” – értsd ezen a Horthy-korszak különböző rendvédelmi szervezeteinek a tagjait – alig kerültek az új testületbe, és akik igen, azok is rövid idő után „házon kívül” találták magukat.

Kivételként talán csak a volt magyar királyi csendőrségben gazdasági szárazosi rendfokozatban szolgált Dienes András lehet említeni – egy időben Gyenes néven is ismert volt, később irodalomtörténész, Petőfi-kutató lett –, aki évekig megmarad(hatott) a testületben. (Igaz, később őt is letartóztatták és elítélték.)

Komoly gondként jelentkezett már a kezdettől fogva, de igazi gondot azért nem okozott a politikai rendőrségbe áramló egykori munkaszolgálatosok, zsidók nagy száma. Utóbbi maga Rákosi Máttyás is túlzottnak tartotta, de a kommunisták számának és szerepének növekedésével egyetértett.

Hasonlóan vélekedett Kádár János is, aki 1945. február 9-én – amikor is ő a Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitánysága vezetőjének a helyettese volt – a belügyminiszter, a kriptokommunista Erdei Ferenc számára

ra készített jelentésében a következőket írta: „Jellemző tünet a zsidók túl erős beáradása is.”

A kötet a politikai rendőrség – nevezzük egyszerűen csak így – első két esztendeje tevékenységének a dokumentumaiból válogat: bepillantást enged a kiépülő diktatúra szerkezetébe, rendszerébe, amelynek születése pillanata azonos a politikai rendőrség létrejöttével.

Ha egy magát demokratikusnak hirdető új hatalom első lépése a politikai rendőrség létrehozása, akkor az a rendszer demokratikus soha nem lesz! Igazolhatja ezt az állítást/véleményt az 1945 utáni magyar fejlődés, illetve politikai rendszer, amely egyszer „puhábban”, máskor „keményebben” valósította meg a kommunista álmokat, amíg azok szerte nem foszlottak. (Bár álmodozók továbbra is maradtak, többen azok közül kerülnek ki, akik egykor az „új rendszer” kiépítésében politikai rendőri szerepet vállaltak.)

Ennek a felvetésnek/állításnak a vizsgálata azonban nem tartozott a kötet szerkesztőinek a feladatai közé. Ők maradtak a „száraz tényeknél” és a dokumentumoknál, amelyeket jegyzetekkel igyekeztek még inkább érthetővé tenni, és a kötethez névmutatót is csatoltak. Utóbbi esetben nagy segítséget jelenthetett volna az

annotáció, mert nem mindenki tudja, hogy ki volt, majd mi lett pl. dr. Bauer Miklós, dr. Janikovszky Béla, dr. Kemény Gábor, Komlós János és a sort lehetne hosszasan folytatni. Magam örömmel olvastam volna a rövid életrajzokat. (Talán a következő kötet már kielégíti ilyen irányú kíváncsiságomat is.)

Végezetül a minden érdeklődő számára ajánlható munka egy-két apró elírására (?) utalnék. Miklós Béla dálnoki nemesi előneve soha nem vált családnévvé, és nem kell azt leírni, ha mégis azt teszi valaki, akkor a mondatkezdést leszámítva kisbetűvel írja! Magam úgy tudom, Miklós Bélának nem László nevű fia volt, hanem Lajos. Utóbbi maga is hivatásos tisztje volt a magyar királyi honvédségnek, majd az ún. „Miklós Gárda” szervezője lett.

Említeni lehetne még néhány hasonló apróságot, de azok a kötet igazi értéke mellett eltörpülnek. A munka igazi értékét ugyanis az eddig többnyire csak kevesek által olvasott korabeli dokumentumok adják, és az olvasó számára jó fogódzkodót nyújtó bevezető tanulmány. Köszönet érte a szerzőknek. Lehet okulni és tanulni belőle!

Szakály Sándor

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK SOMOGYI GYŐZŐ RENDKÍVÜLI ALKOTÁSÁT,
AMELY AZ ÍROTT SZÓ ALAPÍTVÁNY TÁMOGATÁSÁVAL JELENT MEG!

SOMOGYI GYŐZŐ A NAGY TÉRKÉP

A Kárpát-medence madártávlatból (térképalbum)

30 oldal műnyomó-papíron, A/2, kézi félbőr-kötésben

A neves képzőművész közel tíz éves (1978–1985) munkájának gyümölcse ez a reprezentatív album. Somogyi Győző a hetvenes években bejárta szinte az egész Kárpát-medencét és útjai során készítette vázlatait a fontosabb épületekről, várakról, templomokról. Így állt össze a nagy mű, amelyen a magyar kultúra és történelem nevezetes színterei láthatók a Drávától Moldva csángók lakta vidékéig. A könyvészetileg is magas szintű, kézzel kötött kiadvány nemcsak grafikai különlegesség és történelmi, művelődéstörténeti segédeszköz, hanem a régi térképészeti technikák és hagyományok művészi megelevenítése is egyben.

Az album ára: 29.990 Ft

Megvásárolható az Írott Szó Alapítvány székhelyén (1092 Bp., Ferenc krt. 14. Tel.: 06-1 413-6672)

Falra felvihető duplaív-kollekció 14.990 Ft

OSVÁTH GÁBOR

A koreai prózáról – röviden

Koreában, Japánban és Vietnámban a kínai nyelvnek és kultúrának egészen a XIX. század végéig olyan szerepe volt, mint a középkori Európában a latinak. Nemcsak a hivatalos nyelvet, hanem azzal együtt az írást, a vallásokat, a művészeti formák jelentős részét és az államszervezet modelljét is onnan kölcsönözték. Korea azért is érdemes megkülönböztetett figyelmünkre, mert – földrajzi helyzeténél fogva – a VI–VII. századtól kezdve fontos szerepet játszott a kínai kultúra Japán felé történő közvetítésében. A koreai, japán és vietnami irodalmi formáknak, köztük az elbeszélő irodalomnak a kialakulásában és fejlődésében szintén kulcsfontosságú volt az ókori kínai nyelv írásban fennmaradt változata, a klasszikus kínai, mivel ezeknek a népeknek abban az időben nem volt saját írásuk. Jelentős néprajzi előzmények után – szintén kínai minták hatására – kialakult az írástudók által művelt elbeszélő irodalom is *szoszol* néven. A művek részben kézíratosak, részben nyomtatással, fadúcos módszerrel terjedtek. A *szoszol* kínai eredetű szó, jelentése »kis tanítás«, amely úgy értelmezhető, hogy »csekély értékű tanítás«, azaz a megbecsültebb műfajokhoz képest (krónikák, értekezések, versek) jelentéktelenebb, hiszen nem ragaszkodik a tényekhez, kitalált történeteket tartalmaz. Ezt a helyét a műfajok hierarchiájában többé-kevésbé egészen a modern elbeszélő irodalom jelentkezéséig (XIX. század eleje) megtartotta. A *szoszol* tartalmi jellegzetességei között megemlíthető a vallási szinkretizmus (a konfucianus, buddhista és taoista motívumok együttes szerepeltetése, ami a távol-keleti vallásosságra általában jellemző volt), a népköltészeti hatások intenzitása, ami abban is megnyilvánul, hogy a reális és irreális közötti határ elmosódott: az álomfejtés mint motívum, a csoda szerepe, a történet deus ex machina-szerű megoldása a *szoszol* jellegzetes vonása maradt mindvégig. A cselekmény színpontja gyakran Kína, s ilyenkor a szereplők maguk is kínaiak, ugyanakkor a koreai színhelyen játszódó, koreai szereplőket felvonultató művekben is rengeteg utalás találha-

tó a kínai mitológiára vagy történelemre (ezek ismerete akkoriban az általános műveltség része volt az írástudók vékonyka rétege számára). A versbetétek szintén igen fontos szerepet játszanak, mivel a szereplők gyakorta versben kommunikálnak egymással (a poétika szabályait nem ismerő írástudó gyakorlatilag nem létezett). Sok műnek ismeretlen maradt a szerzője, s a szövegekbe mások is belejárvíthattak, emiatt több, meglehetősen eltérő változatuk létezik. A *szoszol* műfajának Koreában mintegy kétszázötven kínai és koreai nyelvű alkotása maradt fenn; a kínai nyelvűeket manapság koreai nyelvre lefordítva olvassák Koreában.

Kim Siszüp (1435–1493) *Kümo sinhva* (Elbeszélések az Arany teknősbéka hegye alól) című elbeszélés-sorozatának történetei a szerelem, a szabad párválasztás jogát hirdetik némi buddhista fatalizmussal ötvözve. Rim Dzse (1545–1587) allegorikus vagy megszemélyesített történeteivel a koreai szatirikus irodalom egyik megeremlítője. Az allegorikus forma lehetőséget adott a társadalombírálat kifejezésére: műveiben állatok, egér, ebihal, teknős vagy virágok jelképeznek egyes típusokat.

Az *Un-jong-dzson* (Unjong története, XVII. század) szerzőjének neve nem maradt fenn. A mű az egyén szerelemhez való jogát hirdeti abban a korban, amikor a párválasztás a szülők és közvetítők dolga volt. A műnek – a *szoszolok* sorában ritkán előforduló – tragikus végkifejlete arra utal, hogy ilyen körülmények között a boldogság csak a szerelmesek halál utáni újraegyesülésével érhető el.

A *szoszol* a koreai írás (*han-gül*: koreai betűk) megjelenését követő korszakokban virágzott igazán, s ehhez hozzájárult a koreai városi lakosság számszerű erősödése is. A rendkívül egyszerű koreai fonetikus, azaz hangjelölő írást a *Czoszon*-dinasztia (1392–1910) negyedik királya, *Szedzsong* (ur. 1419–1450) hivatalnokai a király közreműködésével tervezték meg. A munkát 1443-ban fejezték be. Korábban számos téves elmélet létezett arról, hogy a betűformákat milyen elvek alapján alakították ki. Csak egy XX. században megtalált könyvből derült ki az igazság: a mássalhangzókat jelölő betűk alakja az egyes hangok képzésekor domináns szerepet játszó szerveknek (ajkak, fog, nyelv, torok), illetve hangképzéskor elfoglalt helyzetüknek a sematikus ábrázolása.

Az összeállítást Falusi Márton szerkesztette; szakértőként közreműködött Osváth Gábor, Kim Bogook (ELTE Koreai Tanszék) és Nyerki József nyugalmazott nagykövet.

A konfuciánus szellemiségű koreai elit elitélő vélekedése miatt a koreai fonetikus írás használata periférikus maradt, s a felfedezése utáni időszakból a modern koreai irodalom jelentkezéséig a koreai irodalmi alkotásoknak mindössze öt százaléka született koreai írással, azaz koreai nyelven, a fennmaradó rész nyelve a kínai volt. Mindazonáltal az öt százaléknál több koreai nyelvű között is találhatók igen eredeti és jelentős alkotások. Kim Mandzsung (1637–1692) *Ku-un-mong* (Kilencek felhőalma) című regényét 1991-ben az Európa Kiadó *Pajzán álom* címmel jelentette meg. A *Ku-un-mong* főhőse egy ifjú szerzetes, aki álmában végigéli a konfuciánus karrier minden nagyszerűségét. Sikerei tetőpontján azonban visszavonul, számba veszi a Távol-Keleten ismert vallásokat, majd úgy dönt, hogy Buddha útjára lép. Az álom tehát ebben a műben metaforisztikus értelmű: magát az életet jelenti, amely buddhista értelemben az illúzióvilágban való tévelygés.

A koreai satirikus próza legnagyobb alakja Pak Csivon (1737–1805), aki a XVII–XIX. században hódító *sil-hak* (reális tudomány) mozgalom egyik legismertebb képviselője. A mozgalom a konfuciánus dogmatizmussal („csak a múlt nagyjai érdekesek a tanulmányozásra”) szemben nyugati típusú reformokat követelt. Pak Csivon e reformok szellemében éles kritikával illette a koreai uralkodó osztályt. Elbeszéléseinek a szellemisége sok szempontból rokonítható az európai felvilágosodás satiráival. Reformelképzeléseit *Ho-szeng-dzson* (Ho mester története) című művének nemesi származású tudós hőse valósítja meg, aki az arisztokrata társai által megvetett kereskedelemmel kezd foglalkozni, majd utópisztikus közösséget alapít egy távoli szigeten. A mű keserű végkicsengése az, hogy a korabeli Korea éretlen még a reformokra. *Jang-ban-dzson* (Történet egy jangbanról) című elbeszéléseben egy gazdag kereskedő *jangban*, azaz nemesember szeretne lenni, de amikor értesül a *jangban* életformának az etikettel kapcsolatos bonyolult kötelezettségeiről és a nemesség arcpirító előjogairól, rémülten mond le a lehetőségéről (magyarul: *A tigris intelme*, Terebess Kiadó, 2006).

A *Cshun-hjang-dzson* (Történet Tavaszillatról) is olvasható magyarul *Csunjan szerelme* címmel (Európa Kiadó, 1958). Ez a XVIII. századi mű tartalmazza a leg-

ismertebb koreai szerelmi történetet. Cshunhjang szép és okos lány, akinek az anyja, Volme megvetett foglalkozást űzött egykor: *kiszeng*, azaz kurtizán volt. Az új tartományi főnök fia, Ri Mong-rjong (Álombéli sárkány) beleszeret a gyönyörű lányba. A nemes ifjú megkéri Cshunhjang kezét, de balszerencsájukra a fiú apját máshová helyezik és Mongrjongnak is mennie kell. Egy új, zsarnoki természetű kormányzó érkezik, aki fenyegetéssel, sőt kínzással próbálja a lányt meghódítani, sikertelenül. Végül börtönbe zárhatja és kivégzéssel fenyegeti. Mongrjong áruhában, királyi inspektorként érkezik vissza. Mint koldus belopódzik a kormányzó lakomájára, és részt vesz a költői versenyen. Távozása után találják meg a versét, amely a szegényeken élősködő urak gyilkos kritikája. Másnap felfedi kilétét és megbünteti a hivatali hatalmával visszaélő kormányzót; összeházasodik szerelmével, akinek példaszzerű hűségét a királyi udvarban is csodálják.

A modern irodalom kialakulásához vezető út a XIX. század végén kezdődött. A megújulás hívei a konzervatív Kínától való politikai és kulturális elszakadást és a modernizálódott Japán felé történő közeledést hirdették; a koreai nyelvűséget és a koreai írást is a Kína-ellenes, nemzeti érzelmek fokozására kívánták felhasználni. A társadalmi életben egyre nagyobb teret nyertek a – jórészt japán közvetítéssel megismert – európai liberális eszmék, a művészetben pedig a nyugati stílusok és műfajok léptek a régi, idejétmúlt helyére. Az elbeszélő irodalom kínai mintára kialakult uralkodó műfaja, a *szoszol* átadta helyét a modern regénynek és elbeszélésnek. A modern koreai irodalom két megteremtőjének Cshö Namszont (1897–1957) és Ri Gvangszut (1892–1950?) tartják, előbbi a koreai nyelvű modern verset teremtette meg, utóbbi a modern prózát. Az első, modernnek elismert regény Ri Gvangszu alkotása (*Mu-dzsong*; Érzéketlenség, 1917). A szerzőt a szegényekkel együttérző és a modern Koreáért aktív szerepet vállaló értelmiségi regényhősei miatt „koreai Tolsztojnak” nevezték el. A századelő hazafias és optimista, a reformeszmékért lelkesedő szemlélete a húszas évekre megváltozik. 1910-ben Korea Japán gyarmat lett, s a Japánt mintországának tekintő értelmiségiek előtt feltárult a kolonializmus igazi arca. Mindazonáltal a húszas és harmincas évek az irodalmi élet fellendülését

hozták, mivel a japán gyarmatosítók az 1919. március elsejei japánellenes országos megmozdulásoktól megrettenve a harmincas évek végéig lazítottak kissé a gyepplőn. Ekkor alkotott a „koreai Maupassant” Hjon Dzsingon (1900–1943), a szintén naturalista stílusjegyeket mutató Rjom Szangszop (1897–1963), Kim Dongin (1900–1951), a baloldali ellenfeleitől miszticizmussal vádolt Kim Dongni (1913–1995), Ri Hjo-szok (1907–1942), Ri Szang (1910–1937), a baloldali írók köréhez tartozó Cshö Szohe (1901–1932) és mások.

1920 után az irodalmi életben két főbb csoportosulás alakult ki: az elsőbe a művészet öntörvényűségét, a „tisztá irodalmat” (*szunszu munhak*) hirdető nacionalista írók tartoztak, míg a másikba az antikolonialista és internacionalista eszméket vallók, akik az irodalomban a politikai propaganda hatásos eszközét látták.

A japán uralom alóli felszabadulás napja, 1945. augusztus 15-e korszakos jelentőségű a koreai történelemben. E nap örömteli hozadéka mellett egy újabb nemzeti tragédia kezdetét is jelzi: a nemzeti megosztottságét. Az éles ideológiai szembenállás jegyében a baloldali írók nagy része Észak-Koreába települt, s ott az irodalom a mai napig „pártos” jellegű. A koreai háború forgatagában milliók pusztultak el, családok tízezrei szakadtak szét úgy, hogy közel ötven éve azt sem tudják, él-e legközelebbi rokonuk a másik ország-részben, vagy nem. Ez a tragikus időszak az írókat sem kímélte: volt, aki eltűnt, volt, akinek közeli rokonai Északra kerültek: oda hurcolták őket, vagy ideológiai okokból oda távoztak. A háború, majd a háborút követő időszak kemény megpróbáltatásai mindmáig kimeríthetetlen témákat nyújtanak az irodalom számára. A déli elbeszélő irodalom a két tábor közötti éles szembenállást, a déliek helytállását mutatja be a realista ábrázolás hagyományos eszközeivel, legjobb alkotásaiban művészileg hitelesen. O Szangvon (1930–1985) *A haladék* (*Jujé*, 1955) című elbeszéléseinek hőse egy dél-koreai tiszt, aki az északiak fogságába kerülve a kivégzés előtti éjszakán visszaemlékezik az elmúlt napok történéseire (magyarul: *A tigris intelme*. Koreai elbeszélések, Terebess Kiadó, 2006). Ennek az elbeszélésnek, amely az ember és ember közötti megértés teljes hiányát s a háború emberi életet semmibe vevő barbarizmusát ábrázolja, érdekes ellenpólusa Hvang Szunvon (1915–2000) *A daru* (*Hak*) című novellája. Két gyerekkori barát közül az egyik fogoly, a másik az őrzője, a kettejük közötti gyanakvást végül kölcsönös megértés váltja fel.

A háborúk véget érnek egyszer, de sebeik nehezen hegednek. Cshö Inhun (sz. 1936) legjelentősebb műve *A tér* (*Kvangdzang*, 1961), a hatvanas évek talán legfon-

tosabb alkotása. Az értelmiségi főhős, Ri Mjongdzsun 1953-ban, a hadifogolytáborból kiszabadulva nem tud választani a két Korea között, s emiatt öngyilkos lesz.

A háború utáni nehéz első évtized Dél-Koreában a hatalmához görcsösen ragaszkodó, öregedő Li Szin Man elnök diktatorikus uralmának jegyében telt el. Az ötvenes évek nyomasztó légkörét mutatja be Pak Kjongni íróőnek (1927–2008) *A hitetlenség évada* (*Pul-sin side*, 1957) című elbeszélése. Egy özvegyasszony sorsa azt sugallja, hogy a legnehezebb körülmények között, emberi tragédiák és mások közönye ellenére is megmaradhat az emberi méltóság és tartás: ez nyújthat reményt a jövőt illetően. Az egyszerű koreaiaknak a kudarcokon és megpróbáltatásokon felülemelkedni képes erkölcsi tartása és szívóssága minden bizonnyal hozzájárulhatott ahhoz, hogy a végtelenül elmaradott, kilátástalannak tűnő helyzetben levő Korea az elmúlt évtizedek egyik leglátványosabb sikertörténetét megvalósíthassa.

A hatvanas években lépett színre az ún. „*hangül* generáció” (*hangül széde*), amelynek a tagjai már nem japán iskolában, japán nyelven, a kínai írásjegyek bűvöletében nevelődtek, s talán ezért is fogékonyabbak voltak a nyugati demokratikus eszmények iránt. Kim Szüngok (sz. 1940) Szöul, 1964 tele (*Szöul, 1964 njon kjoul*, 1965) című elbeszélése arról szól, hogy az elidegenedés jelensége megszünteti az emberi együttérzést, vakká és süketé tesz mások bajával, szenvedésével szemben. A mű történelmi hátterét az az időszak szolgáltatja, amikor bizonyossá vált, hogy Pak Csong Hi tábornok többszöri ígérete ellenére fenntartja a katonai diktatúrát, nem adja át a hatalmat a civileknek. Kim Szüngok másik műve, a *Mudzsin utazás* (*Muzsin kiheng*, 1964; Nagyvilág, 2006. február) című elbeszélése nem rendkívüli eseményt ír le, hanem olyant, amilyen mindannyiunkkal megeshet: témája a hétköznapi megalkuvás, az emberi gyengeség. A tragikum abban rejlik, hogy a főhős nem meri vállalni a kínálkozó lehetőséget élete megváltoztatására, s ez hosszabb távon személyisége feladását, érzelmi halálát jelenti majd. A mű nem mondja ki ugyan, de sugallja azt a felismerést, hogy a megalkuvásokat eredményező személyiséghibák vezetnek a diktatúrák, elnyomó rendszerek alattvalói pszichéjének kialakulásához. Cso Széhi (sz. 1942) az urbanizációt a legszegényebb rétegek szemszögéből ábrázolja; a gyors modernizálódás legnagyobb vesztesei a főművében általa allegorikus értelemben törpének nevezett réteg tagjai. Tizenkét darabból álló novellaciklusát (*Nandzsengiga sszoollin cagün gong*) *A törpe* címmel 2008-ban adta ki a Nyitott Könyvműhely Kiadó. A mű az 1945 utáni dél-koreai irodalom legnagyobb példányszámban megjelent műve. Ri Hocshol (sz. 1932) *Egy hűvös este fülledtsége* (*Cshuun conjok-üi mudoum*)

című novellája egy unatkozó tábornok és egy szolgálatban levő közrendőr találkozásán keresztül mutatja be a hatalom és a kisember viszonyát.

Egyéni szint képvisel a dél-koreai prózában Ri Cshongdzsun (sz. 1939), aki izig-vérig urbánus író. Figyelmének témája szintén a nagyvárosi elidegenedés, a diktatúra szorításában vergődő értelmiségi. Gyakran szerepeltet elbeszéléseiben valamilyen pszichés betegséget metaforaként; a betegség a nagyvárosi természetellenes lét és a politikai elnyomás együttes terméke és egyúttal jelképe is. *A maszk álma* (*Thal-üi kkum*, 1972) című novellájában az ügyészként dolgozó férjről a felesége megtudja, hogy a férfi éjszakánként álbajuszt ragasztva, parókában járja az utcákat. A főhős öngyilkosságával végződő történet az egyén és a társadalom tudathasadásos kórképeinek pontos rajza. Diktatúra, szabadság és jólét összefüggéseit boncolgatja *Az önök paradicsoma* (*Tangszindül-üi cshonguk*, 1976) című regényében is. A cselekmény színhelye egy távoli szigeten levő lepratelep. Az új igazgató elhatározza, hogy elejét veszi a gyakori szökéseknek. Ennek érdekében kemény kézzel rendet teremt, ugyanakkor ideális körülményeket, kiváló ellátást, úgyszólván „paradicsomi állapotokat” biztosít a betegeknek. Terve mégsem sikerül: az embereket nem lehet boldoggá tenni akaratauk ellenére, ignorálva szabadságvágyukat.

Felmérések szerint a legnépszerűbb koreai prózáíró Ri Munjol (sz. 1948). Néhány éve nagy szenzáció volt, miszerint hírt kapott Északon élő magas állású kommunista apjáról, aki állítólag tudja, hogy fia híres író lett. Apát és fiát a koreai háború választotta el egymástól: a balos érzelmű apa Északon maradt, míg az anya a kisfiúval Délre szökött. *Eltorzult hősiünk* (*Uri-üi ilgyürodzsin jongung*, 1987) című kisregénye a diktatúra kialakulásának majd felszámolásának folyamatát modellálja egy iskola mikrovilágában.

Hatalom, nép és értelmiség viszonyát boncolgatja *Philon disznaja* (*Pilon-üi tvedzsi*, 1989) című elbeszélésében is, amelyben a katonaságot olyan közösségként ábrázolja, amely az egész társadalom bajait érzékeltetni képes.

A dél-koreai társadalom modernizálódásának egyik fokmérője a sikeres műveket publikáló írók igen nagy száma. Közülük az egyik legjelentősebb Pak Vanszo, akinek válogatott elbeszélései magyarul is megjelentek (*Annak az ősznek három napja*. Elbeszélések, Bp., Nyitott Könyvműhely, 2007). Műveinek hőse elsősorban a koreai nő, a patriarchális múlt és a modern kor konfliktusának hordozója. A fiúgyermeket preferáló hagyomány és az egyre kevesebb gyermeket vállaló jelen terméke az abortuszokra szakosodott középkorú és férjezetlen doktornő (*Kü kaül-üi szamil*; *Annak az ősznek három napja*, 1980). A doktornőre nehezülő pszichés terhek közül az egyik a háborúban átélt szenvedés, a másik a lelkipfordulás, amelyet jól jövedelmező, de embertelen munkája miatt érez.

A közel háromezer, rendszeresen publikáló koreai író működését nem könnyű feladat áttekinteni. A pezsgő irodalmi életet jelzi az is, hogy Koreában igen sokféle irodalmi díjat osztanak szét minden évben, ezek száma meghaladja az ötszázat! Emiatt elemzésemben nem törekedhetem teljességre. Tanulmányomat hiánypótlásnak és egyúttal figyelemfelhívásnak szántam: eddig alig jelent meg a mai koreai irodalmat bemutató magyarországi tanulmány. A fordítások száma öröndetesen gyarapszik. A koreai fél nyújtotta anyagi támogatás igen nagy szerepet játszhat ebben a folyamatban. Az ELTE 2008-ban megalakult Koreai Tanszéke várhatóan kinevel majd néhány tehetséges fiatal szakembert, akik élnek majd ezekkel a lehetőségekkel. A sikeres dél-koreai társadalom megismerése kultúráján, irodalmán keresztül tanulságos lehet az ellentmondásoktól gyötört magyar társadalom emberének.

PAK CSIVON

Ho mester története

Ho mester Szöul Mukcsok kerületében élt. Ha a Déli-hegy mentén átkelünk a völgyön, egy forráshoz jutunk, amely egy öreg gingko fa árnyékában csordogál. E fával szemben volt egy ágakkal benőtt kapu, amely mindig nyitva állt Ho szél- és esőverte kicsiny nádkunyhója előtt. A házigazda nagyon szeretett olvasni. A családot varrónő felesége tartotta el.

Egy napon Ho felesége nem bírta már elviselni a koplalást:

– Ha uram sohasem teszi le a hivatalnoki vizsgát, akkor mi haszna, hogy annyit olvas?

Férje nevetve válaszolt:

– Még nem fejeztem be a tanulmányaimat.

– S nem lehetne-e mesterember?

– Hogy lehetnék? Soha nem tanultam kézügyességet igénylő munkát.

– Hát akkor nem lehetne-e kereskedő?

– Hogyan lehetnék kereskedő tőke nélkül?

Türelme fogytán Ho felesége mérgesen kifakadt:

– Hogy lehetnék, hogy lehetnék! Ez minden, amit kelmed a könyveiből megtanult éjt nappallá téve? Nem lehet mesterember, sem kereskedő. S ha tolvajnak állna?

Erre Ho félretette könyvét, felállt, s így szólt:

– Milyen kár! Tíz esztendő szántam a tanulmányaimra, de csak hét lett belőle...

Kisétált a házából. Senkit nem ismert a városban. Fel-alá járkált az Unjong utcában, majd végül a piacon megkérdezte, ki a leggazdagabb ember. Azt felelték, hogy a Pjon nevű kalmárt keresse, így el is ment annak házához. Miután bemutatták neki, meghajolt a kereskedő előtt, és így szólt:

– Szegény vagyok, de szeretnék vállalkozásba kezdeni. Van egy ötletem, amit megvalósíthatnék, ha kölcsönözne nekem tízezer rjangot.

– Rendben van – mondta a kalmár, és rögvest odaadta neki a kért összeget. Ho elfogadta, majd köszönés nélkül távozott. Pjon fiainak és vendégeinek szemében Ho koldusnak tetszett. Kopott volt az öve, bőrcipőjének sarka foszladozott, sapkája ütött-kopott, a kabátja meg sáros volt, és még az orra is folyt.

– Ismered ezt az embert? – kérdezték Pjont hitetlenkedve. Nemleges válaszára tovább kérdezték:

– Kidobták tízezer rjangot az ablakon egy idegen kedvéért, akinek még a nevét sem kérdezted meg. Miért?

Pjon így válaszolt:

– Az az ember, aki kölcsönt akar kérni, általában sokat köntörfalaz. Azt mondja, hogy tartani fogja a szavát, hogy nincs ok az aggodalomra, és még folytathatnám. De ez az ember, akivel most találkoztunk... Ruhája és cipője rongyos volt, de lényegretörően beszélt, szégyenkezés nélkül. Ez egy olyan ember, akit nem érdekel a földi gazdagság, hiszen elégedett az életével. Akármin jár is az esze, az valami nagy üzlet lehet, és kíváncsi vagyok, hogy mibe fog kezdeni. Ha nem adtam volna neki pénzt, akár megkérdezhettem volna a nevét is. De minek, ha már megvettem?

Ily könnyen pénzhez jutva, Ho így gondolkodott: „Anszong városa Kjongi megye és Csungcsong megye határán van, és mindhárom déli tartomány útjai ott kereszteződnek.” Haza sem térve rögtön Anszongba ment, és gondoskodott szállásról. Másnap kiment a piacra, és felvásárolta az összes gyümölcsöt, amit csak talált. Kétszer annyit fizetett, hogy megvehesse mindet, így gyümölcsmonopóliumot hozott létre. Kis idő múlva az emberek nem tudtak ünnepet rendezni vagy áldozatot felajánlani, mert eltűnt a gyümölcs a piacról. A gyümölcsárusok rohantak Ho mesterhez, hogy visszavásárolják gyümölcsüket tízszeres áron.

Miután eladta az összes gyümölcsöt, késeket, kapákat, pamutot, kendert és selymet vásárolt. Ezután átkelt Csedzsu szigetére, ahol felvásárolta az összes lószórt, amit talált.

– Néhány év múlva senki nem lesz Koreában, aki képes lenne fejfödöt vásárolni – mondta. S korábban, mint amire számított, a lószőrkalapok ára tízszeresére emelkedett.

Egy napon Ho megkérdezett egy tengerészt:

– Ismersz-e olyan lakatlan szigetet valahol, amely alkalmas lehet emberek letelepítésére?

– Igen, uram. Egyszer régen elkaptam egy három nap, három éjjel dühöngő vihar, mire végül egy szigetre vetődtem. Úgy vélem, valahol Szagun és Nagaszaki között lehet. Ligetek és virágos rétek borították, amíg csak a szem ellátott, óriási gyümölcsök és uborkák nőttek ott anélkül, hogy valaki gondozta volna őket, a szarvasok csordákban kószáltak, és delfinek úszkáltak a hajónk körül...

Ho nagyon elégedett volt a válasszal.

– Ha elviszel oda, megosztom veled a gazdagságomat.

A tengerész ráállt az alkura. Egy jó széllel megáldott napon kihajóztak délkeletre, és elérték a szigetet. Ho felmászott egy hegycsúcsra, de kissé elégedetlennek tűnt.

– A sziget még ezer li széles sincsen, országnak bizony kicsiny. Mivel azonban a föld termékeny, s a vize édes, kellemesen élhetnék itt.

– Kivel élne itt, ezen a lakatlan szigeten? – kérdezte a tengerész.

– Az emberek követik az erényes vezetőt. Inkább az erényeim hiánya miatt aggódom, nem az emberek miatt.

Korábban Pjonszan környékén több ezer rabló garázdálkodott. A helyi hatóság csapatai eleinte képtelenek voltak őket megfékezni. Idővel azonban a városok megszilárdították védelmüket, a banditák nem tudták őket többé kifosztani, s az élelmiszertartalékaik kifogyóban voltak. Visszahúzódtak messzi rejtekhelyükre, ahol előbb-utóbb éhínség várt rájuk. Ezt hallván, Ho mester egyszer csak egyedül felkereste a rablók búvóhelyét, és eképpen próbálta meggyőzni vezetőjüket:

- Ha elrabolnátok ezer rjangot, és szétosztanátok egymást közt, fejenként mennyi jutna a zsákmányból?
- Hát bizony egy rjagnál nem több.
- Van-e valamelyikőtöknek felesége?
- Nincs.
- Van-e földetek?
- Miért rabolnánk, és miért szenvednénk most, ha lenne feleségünk és földünk?
- Ha komolyan gondolod, amit mondasz, akkor miért nem házasodtok meg, építetek házat, vesztek ökröt, és műveltek földet?
- Ki ne vágya erre? Csupán nincs pénzünk.

Ho elmosolyodott, majd így válaszolt:

- Rablók, akik a pénz miatt aggódnak! Ha csak pénz kell, adok. Ha elmentek holnap a tengerpartra, vörös zászlós hajókat fogtok látni. Mind tele lesz pénzzel. Vegyetek belőle, amennyit akartok.

Ezzel Ho otthagya őket. A rablók nevettek rajta, és örültek hitték.

Mindezek ellenére kimentek másnap a partra. Meglátták Ho mestert, hajóin háromszázezer ezüstpénzzel. A látottaktól teljesen lenyűgözve felsorakoztak és meghajoltak előtte.

- Bármit megteszünk, amire kegyelmed mint vezérünk utasít.

- Jól van, akkor próbáljatok meg minél több pénzt magatokhoz venni.

A rablók a pénz köré gyűltek, de egy-egy ember még száz rjangot sem tudott elvinni.

- Miféle rablók vagytok, ha még száz rjangot sem tudtok cipelni? Most, hogy a neveteket már ismeri a hatóság, nem mehetek vissza az emberek közé. Nincs hová. Van egy ötletem. Fogjátok a száz rjangot, szerezetek magatoknak asszonyt és ökröt, addig itt várok.

A rablók beleegyeztek, majd szétszéledtek. Ho mester várt, s annyi tartalékot halmozott fel, amennyi elég kétezer embernek egy évre.

Az összes bandita visszatért a megadott napon. Amikor mind a fedélzeten voltak, a hajók elindultak a sziget felé. Az élet újra nyugodt lett a szárazföldön.

A sziget új lakói fákat döntöttek, házakat építettek, és bambuszkerítéseket csináltak. A föld oly gazdag volt,

hogy még akkor is termett, amikor Ho emberei elhanyagolták a munkát.

Az aratás olyan bő terméssel szolgált, hogy jó részét hajóra tették, és Nagaszakiban eladták. Nagaszakit, a háromszázezer lakosú japán várost abban az időben igen nagy éhínség sújtotta, ezért Ho emberei mindent el tudtak adni, s egymillió ezüsttel tértek haza.

- Most látom ötletemet beteljesülni – mormolta Ho mester elgondolkozva. Összehívta a szigetnek mind a kétezer lakosát, és így szólt hozzájuk:

- Amikor idejöttem veletek, úgy terveztem, hogy először mindannyiukat gazdaggá teszek, utána feltalállok egy új írásrendszert, új viseletet és fejfedőt. De a sziget kicsiny, erényeim gyengék, ezért elhagyom ezt a helyet. Ha majd lesznek gyerekeitek, tanítsátok meg nekik, hogy a kanalat a jobb kezükben tartsák, és csak a szüleik után vegyenek a rizsesztáלבól.

Ezek után Ho egy kivételével elégette az összes hajót, mondván:

- Ha senki nem megy el innen, más sem jön ide.

Legvégül a vízbe dobott egymillió ezüstöt.

- Valaki majd megtalálja, ha apály lesz. De még a szárazföldön sem tudna egymillió rjangot elkölteni, hát még ezen a kis szigeten.

Végül magához hívta azokat, akik olvasni tudtak, és megparancsolta nekik, hogy szálljanak vele együtt hajóra, majd így szólt:

- Kitépem a viszálykodás gyökerét ezen a szigeten.

Ezek után Ho tovább járta Korea földjét, és a szegényeket segítette. Még így is maradt százezer ezüstje.

- Megadom a tartozásomat Pjonnak.

Elment tehát Pjonhoz.

- Emlékszel rám? – kérdezte Pjont, aki igen meg volt lepve.

– Nyomorúságos külsőd semmit sem változott, minden bizonnyal éltekoztad mind a tízezer ezüstöt – válaszolta a kereskedő.

Ho csak mosolygott, mondván:

- Csak a hozzád hasonlóknak növelik megjelenésük fényét pénzzel. De hogyan tudná tízezer ezüst ragyogóbbá tenni az Utat?

Ezek után visszafizette a tartozását tízszeresen, majd így szólt:

- Befelejtem a tanulmányaimat egy reggelen, mert nem bírtam az éhséget elviselni. A te tízezer rjangoddal elért sikereim azonban csak szégyenérzetet keltettek bennem.

Pjon annyira meghökkent, hogy rögtön felugrott, és meghajolt Ho előtt, mondván, hogy ő csak a tíz százalék kamatra tart igényt.

- Hogyan kezelhet úgy, mint egy kereskedőt?! – háborodott fel Ho. Ingujját megrázva kiindult a ház-

ból. Pjon lopva követte a tudóst, aki lement a völgybe, a Déli-hegy melletti kis házába.

– Kie ez a ház? – kérdezte Pjon egy öregasszonytól, aki épp ott mosta a ruhákat.

– Ho mester háza. Szegény ember volt, de mindig olvasott. Egy reggel elhagyta otthonát, és öt évig haza sem tért. Felesége egyedül maradt, és férje távozásának napján évente illendően megtartotta a gyászszertartásokat.

Pjon így tudta meg végül embere nevét. Megkönnyebbülten felsóhajtott, majd hazasietett. Másnap visszatért a házikóhoz mindazzal az ezüsttel, amit a tartozáson felül kapott, de Ho visszautasította.

– Ha meg akartam volna gazdagodni, eldobtam volna egymilliót a szigeten, hogy cserébe a töredékét kapjam?! – kérdezte. – Csak a támogatásodra számítok, hogy elláss minket. Ha küldesz elég ennyit a családomnak és elegendő ruhát, hogy öltözködhessünk, elégedett leszek az életemmel. Miért akarnék a sok pénz miatt aggódni állandóan?

Pjon ezer módon próbálta Hót meggyőzni, de mindhiába. Gondoskodott tehát ételről és ruháról, de ha többet hozott a kelleténél, Ho rögtön a nemtetszését fejezte ki, és megkérdezte:

– Miért akarod a házamba hozni a gonoszt?

Ha Pjon bort hozott magával, akkor a tudós különösen melegen üdvözölte, és a két jóbarát addig iddógált, amíg az ital tartott. Barátságuk elmélyült az évek folyamán. Egy szép napon Pjon megkérdezte, hogyan tett szert Ho egymillió ezüstre öt év alatt. Ho így válaszolt:

– Nagyon jól tudod, hogy országunk nem kereskedik más országokkal, és amit egy tartomány termel, azt mind el is fogyasztja. Tízezer rjanggal mindent felvásárolhatok akármelyik áruból, és olyan áron adhatom tovább, amilyenek nekem tetszik. Ha valamikor egy hivatalnoknak eszébe jutna a kereskedésnek ez a módja, akkor az ország népe nagyon megszenvedné.

– Tulajdonképpen honnan tudad, hogy kölcsön fogok adni tízezer rjant? – kérdezett újra Pjon.

– Nem kegyelmed lett volna az egyetlen, aki kölcsönad nekem. Az Ég úgy rendelte, hogy aki gazdag, tovább gyarapodjon. S ha így van, miért ne adna nekem pénzt? Mihelyt megkaptam a tízezret, máris a kölcsönt adó gazdag ember szerencsés csillagzata alá kerültem.

Pjon tovább faggatózott:

– Manapság a hivatal meg akarja bosszulni a mandzsuktól megtámadott Namhan várának szegényletes elestét. Eljött az ideje annak, hogy bölcs és jó képességű emberek felemelkedjenek és szolgálják az

országot. Miért akar egy ilyen tehetséges ember, mint kegyelmed, ennyire észrevétlen maradni?

– Sokan éltek s haltak meg úgy, hogy soha nem ismerték el őket. Cso Szonggi,¹ aki méltó volt arra, hogy követ legyen egy ellenséges országban, ócska kenderruhában halt meg. Vagy Rju Hjongvon,² aki szakember volt a katonai ellátás területén, arra kényszerült, hogy dologtalanul fejezze be életét Puanban. Mostoha sorsuk mutatja, hogy milyen emberek dirigálnak manapság az államigazgatásban. Magamról annyit, hogy volt egy kis tehetségem az üzlethez, és megvehettem volna akár kilenc király országát, de a tengerbe dobtam a pénzemet, mert tudtam, hogy mindennek semmi értelme.

Pjon nagyot sóhajtva felállt, s távozott.

Pjon régi barátságát ápolt Ri Vang miniszterrel, aki akkoriban a fővárosi helyőrség parancsnoka volt. Egyszer a miniszter megkérdezte Pjontól, hogy ismer-e olyan tehetséges és rátermett embert, akivel egy nagy cél érdekében együtt dolgozhatna. Amikor Pjon megemlítette neki Ho mestert, Ri így szólt:

– Valóban? Mi az utóneve?

– Három éve ismerem, de fogalmam sincs.

– Kérlek, mutass be neki.

Mikor az este leszállt, Ri megparancsolta öreinek, hogy távozzanak, és elsétált a barátjával Ho kunyhójához. Pjon kint hagyta Rit, és tájékoztatta Ho mestert barátja látogatásának céljáról. Ho mintha oda sem figyelt volna, csak annyit mondott:

– Nyisd ki a bort, amit hoztál.

Eliszogattak boldogan, de Pjon közben aggódott Ri miatt, aki kint várt, és hiába hozta fel újra barátja ügyét, Ho továbbra sem figyelt rá. Már jócskán az éjszakában jártak, amikor Ho végre beengedte a látogatót.

Ho meg sem moccant a helyén, mikor Ri belépett, s a parancsnok egy ideig nem tudta, mitévő legyen, de végül bejelentette, hogy a kormány bölcs embereket keres.

Ho csendre intette, s így szólt:

– Az éjszaka rövid, de a mondanivalód hosszú. Felesleges lenne végighallgatni. Mi a kegyelmed rangja?

– Tábornok.

– Valóban? Akkor megbízható tisztje az államnak. Ha ajánlanék önnek egy bölcs remetét, mint, mondjunk, a néhai Csu-ko Liang, megkérhetné-e a királyt, hogy személyesen háromszor látogasson el szegényes kunyhójához?

Ri mérlegelte a dolgot magában, majd így válaszolt:

– Hát ez nehéz lenne, de megtudhatnék-e mást is az elképzeléseiből?

– Mást nem ajánlhatok – válaszolta Ho.

1 Cso Szonggi (1638–1689): irodalmár, aki bár letette a hivatalnoki vizsgákat, mégsem vállalt állami állást

2 Rju Hongvon (1622–1673): kiváló tudós, a felvilágosult sir-hak (reális tudományok) mozgalom kiemelkedő alakja

Ri azonban hajthatatlan volt, így Ho mégiscsak folytatta:
– Mivel a múltban Korea a Ming-dinasztia lekötöztette volt, a Ming sereg maradéka hazánkba menekült. Mára csavargókként tengődnek és nőtlének. Meg tudná-e győzni az udvart, hogy a királyi ház hercegnőit az ő vezéreikhez adják a megfelelő birtokokkal egyetemben?

Ri leszegett fejjel, hosszan hallgatott, majd így felelt:

– Ez is nehéz lenne.

– Ez is nehéz, az is nehéz! Hát akkor mit tud kegyelmed tenni? Van egy másik javaslatom, gondolja, hogy azt meg tudná valósítani?

– Előbb hallani szeretném.

– Ha valaki egy nemes cél érdekében kíván cselekedni, össze kell barátkoznia bátor emberekkel, akiket az Ég is támogat. Ha valaki azt tervezi, hogy egy másik országot megtámad, nem remélhet győzelmet hírszerzők nélkül. A mandzsuk,³ aki urai mindennek, ami az Ég alatt található, gyanítják, hogy nem nyerték el a kínaiak rokonszenvét. Minket, koreaiakat legmegbízhatóbb szövetségesüknek tartanak, mivelhogy elsőként hódoltunk meg nekik. Ha megkérjük őket, hogy ifjaink náluk tanulhassanak és kormányukat szolgálják, mint a Tang- és Jüan-dinasztia korában, továbbá hogy kereskedőink szabadon közlekedjenek, bizonyára tetszeni fog nekik a gesztus, és kérésünket teljesítik majd. Kiválasztjuk a megfelelő ifjakat, mandzsuk-módi szerint levágatjuk hajukat, mandzsuk öltözéket kapnak, és Kínába küldjük őket. A tanult ifjak megfelelnek majd a hivatalnokvizsgákon, a kereskedők pedig mélyen bejutnak az országba, egészen a Jangce folyóig, hogy értesüléseket szerezzenek, és összebarátkozzanak az ottani nemes hazafiakkal. Csak ezek után kezdetjük el tervezni azt a vállalkozást, amellyel országaink szégyenét elseperhetjük. A győzelmet követően keresünk egy embert a Ming-dinasztia Csü ágából, és császárrá tesz-

szük. Ha a Csü ágából nem lenne örökös, Korea és Kína vezető rétege választ majd uralkodásra megfelelő embert. Így országunk Kína tanítómestere lehetne, s élvezhetnénk azt a tekintélyt, hogy Kína nagybátyja lehetünk.

– A mi tudós-hivatalnokaink közül, akik olyannyira ragaszkodnak a hagyományokhoz, vajon melyik fogadná el, hogy fiai mandzsuk hajviseletet és öltözéket hordjanak? – szólalt meg sóhajtozva Ri.

Erre Ho dühösen kiabálni kezdett:

– S vajon kicsodák ezek a tudós-hivatalnokok?! Szentelenség magukat így hívni, hiszen a barbár Je és Mek⁴ földjén születtek! A fehér⁵ kabát és nadrág, amit állandóan viselnek, csak gyászolásra való, a hajukat úgy kötik meg, mint a déli barbárok! Hogy beszélhet kegyelmed az illemről?! Fan Vu-Csi tábornok nem féltette a saját fejét, amikor egy személyes sérelmet bosszult meg, vagy Vu-ling király, a Csao-házból, nem szégyellte felvenni barbár ruhát, hogy országát erőssé tegye. Azt mondd, bosszút

akarsz állni a Ming-dinasztiáért, de azért a hajviseletedhez is ragaszkodsz. És ez még nem minden. Edzened kellene magad lovaglásban, kardforgatásban, törvívásban, íjászatban s ködobásban, mégsem veted le hosszú s széles ujjú ruhádat, és egyre csak az illemről papolsz. Három ajánlatot is tettem, de egyik sem felelt meg. Hogyan lehet az ilyen ember megbízható tisztviselő? Az olyannak, mint kegyelmed, a fejét kéne venni!

Ho körbenézett kardot keresve, mintha kész lenne ott rögtön megölni Rit, aki erre úgy megijedt, hogy kiugrott a hátsó ablakon, s hazáig szaladt.

Másnap Ri ismét betért Ho kunyhójába, de üresen találta. Ho eltűnt.

Ambrus Éva fordítása

3 mandzsuk: mára elkinaiasodott, altaji eredetű, egykor nomád nép Északkelet-Kínában, a dzsücsücsik leszármazottai. 1644-ben foglalták el Pekinget, majd közel négy évtizedes harc után egész Kínát. Dinasztiájuk Csing (Tiszta) néven 1911-ig, a köztársaság kikiáltásáig uralta Kínát. A kínaiak korábban hosszú hajukat a fejük búbján csomóba kötötték, a mandzsuk viszont leborotválták hajukat, amelyet csak középen hagytak meg, hogy azt copfba fonva viseljék. Uralmuk alatt a kínaiaktól is megkövetelték a mandzsuk hajviseletet, a vazallusi függésben lévő koreaiaktól viszont nem.

4 Je és Mek: a koreaiak ősei. Je és Mek törzsi államok szövetsége a Jalu folyó középső folyásánál helyezkedett el Liaotung körzetében; az i.e. 4. századtól kezdve említik őket a kínai krónikák. Vezető rétegük közreműködött a koreai Kogurjo állam (i.e. 37– i. sz. 668) megalakításában.

5 a koreaiak hagyományos viselete fehér színű, amely eredetileg a gyász színe Kelet-Ázsiában

HVANG SZUNVON

A daru

A közelben zajló harcok nem érték el a falut, amely a 38. szélességi foktól északra feküdt, Szang-szám mégis alig ismert rá szülőhelyére. Az elhagyatott ház udvarán a fehér lopótökök nagy kupacban heverték; nem maradt senki, aki felvitte volna őket a tetőre. Kicsit távolabb gyermekek vonultak csöndben az úton. A falusiak féltek.

Szang-szám megállt a hegy lábánál a gesztenyésben, és felmászott egy fára. Mintha csak a bibircsókós öregember hangját hallotta volna hirtelen a távolból, ahogy azt kiáltja: „Mihaszna kölykök, már megint más gesztenyefájára másztok!”

Lehet, hogy az öreg időközben meghalt? Nem látta a vének között, akikkel nemrég találkozott. A fa törzsébe kapaszkodott, és az őszi eget fürkészte. Közben néhány gesztenye a földre esett, a burkuk már megszáradt és kettévált.

Amikor belépett a házba, amelybe ideiglenesen felderítők költöztek, egy szorosan megkötözött embert látott. Közelebb ment hozzá, hogy jobban lássa az arcát. Dak-ze volt az, egykori legjobb barátja, akit gyermekkor óta nem látott.

Megkérdezte a felderítőtsíztet, aki Tecshonból érkezett vele, hogy mi történt. Azt felelte, hogy ez a figura a Paraszt Szövetség másodtitkára volt, és a saját házában rejtőzött, ezért tudták elfogni.

Szang-szám leült a földre, és cigarettára gyújtott.

Dak-zét Csong Dánba kellett kísérni. Egy fiatal katonát jelöltek ki a feladatára.

Szang-szám a parázsló cigarettacsutkáról egy újra gyújtott, majd mikor azt is elszívta, felállt.

– Én kísérem el ezt az alakot.

Dak-ze Szang-számra se nézett, mintha a legkevésbé sem érdekelné, mi történik majd vele.

Elhagyták a falu környékét. Szang-szám egyik cigarettát a másik után szívta. Úgy tetszett, nem is élvezi a dohány ízt. Alig tartotta bent a füstöt, máris kifújta. Később felmerült benne, hogy talán ez az alak, Dak-ze is szívesen rágyújtana. Eszébe jutott, hogy amikor fiatalok voltak, hogyan lopóztak ki tökleveleket szívni a ház mögötti kerítés rejtekében. De nem lenne helyes ebben a helyzetben cigarettával kínálni.

Egyszer, fiatal korukban Dak-zéval a bibircsókós arcú öreg kertjébe mentek gesztenyét lopni. Szang-számon volt a sor, hogy felmásson a fára. Az öreg hirtelen elkiáltotta magát.

Szang-szám leesett a fáról, és nagyot huppant a földre. A gesztenyeburkok tüskéi fenekébe szúródtak, de nem ért rá velük foglalkozni, menekülniük kellett. Jó messzire futottak, hogy biztosak legyenek abban, az öreg nem éri őket utol. Csak ekkor mutatta meg az ülepét Dak-zének. Nagyon fáj, amikor barátja egyenként kihúzta a tüskéket. Nem tudta visszafojtani könnyeit. Dak-ze hirtelen elővett egy marék gesztenyét a sajátjából, és Szang-szám zsebébe nyomta.

Szang-szám eldobta a cigarettát, pedig még bele sem szívott. Elhatározta, hogy amíg ez az ember a foglya, nem gyújt rá újabbra.

Elérkeztek a hegy lábához. Két évvel a felszabadulás előtt Szang-szám a 38. szélességi foktól délre költözött, Tecshon környékére. Abban az időben gyakran járt ide, a hegy lábához Dak-zéval takarmányt gyűjteni.

Szang-számot hirtelen elöntötte a méreg, és kiabálni kezdett:

– Figyelj, te! Hány embert öltél meg?

Dak-ze ekkor hátrafordult, és Szang-számra nézett, majd elfordította a fejét.

– Azt kérdeztem, hány embert öltél meg?

Dak-ze újra megfordult, és szúrós szemmel nézett Szang-számra. Tekintete parázslott, és hosszú bajuszát kezdte rácsálni.

– Mert feltételezem, hogy ezt csináltad: a környéket jártad, és embereket öltél.

Óh, ez a semmirekellő! Szang-szám mégis megkönnyebbülést érzett, miután végre kimondta, amit gondolt. Majd újra megszólalt:

– Miért marad a házában egy olyan ember, mint te, a Paraszt Szövetség másodtitkára, miért nem szökök meg? Biztosan titkos küldetésed volt, ezért rejtőztél el, ugye, igazam van?

Dak-ze nem válaszolt.

– Mondd meg őszintén! Azért rejtőztél el, mert feladatot kaptál, amelyet a házadból kellett végrehajtanod?

Dak-ze csöndben lépkedett. Úgy tűnik, gondolta Szang-szám, hogy ez a férfi fél megszólalni. Ilyenkor segíthet, ha jól belenézel a pofájába. De az továbbra sem akarta feléje fordítani a fejét.

Szang-szám kezét a pisztolyára tette, és azt mondta:

– Semmi értelme kimosni magad az egészből. Úgyis hamarosan lelőnek. Inkább mondd el nekem gyorsan az igazat.

Dak-ze továbbra sem nézett rá, de megszólalt:

– Nem akarom én kimosni magam semmiből. Én csak egy egyszerű, szegény parasztcsalád gyermeke vagyok, akinek azt mondták, hogy keményen dolgozott, ezért megérdemli, hogy a Paraszt Szövetség másodtit-

Hvang Szunvon elbeszélései (*A daru* és a *Durva szemcsés homok*) a Ráció Kiadó *Kagylóhéjak* című kötetében jelentek meg először 2005-ben.

kára legyen. Ha ez főbenjáró bűn, hát nem tehetek róla. Minden, amihez értek, a földművelés, semmi más.

Pár pillanat múlva hozzátette:

– Az apám betegem fekszik az otthonában már vagy fél éve.

Dak-ze apja özvegy volt, egész életét szegény parasztként élte le, és megöregedett, mire felnevelte egyetlen fiát. Már hét évvel ezelőtt is a földig görnyedt, arca pedig összeaszalódott.

– Hát nem nőültél meg?

Kis idő múlva Dak-ze azt válaszolta, hogy de igen.

– És kit vettél el?

– A Törpét.

– A Törpét?

A szegény kis Törpét könnyebb volt átugrani, mint megkerülni. De mindig kimérten és udvariasan bánt mindenkivel. Hányszor gúnyolták Dak-zéval, hogy az sírva fakadt.

– És hány gyermeketek van?

– Az első most ősszel fog megszületni.

Szang-szám alig tudta megállni a nevetést. Micsoda kép! Egy kis test hosszú kézzel és hatalmas, kiugró pocakkal. Aztán így szólt:

– Egyébként is, nem gondolod, hogy gyanús vagy, amiért nem szöktél meg, hanem otthon maradtál?

– Óh, gondoltam én a szökésre. Valaki azt mondta, hogy ha a déliek benyomulnak, akkor minden férfit felsorakoztatnak és kivégeznek, ezért az összes tizenhét és negyven év közötti férfinak Északra kell menekülnie. Úgy gondoltam, hogy én is elmegyek, és édesapámat majd a hátamon viszem. De apám nemet mondott. Hogy hagyhatna ott mindent, amiért egy egész életen dolgozott, mondta. Az apámnak rajtam kívül senkije sincs, és már megöregedett a munkában, ezért nekem haláláig vele kell maradnom. Mi földhöz kötött emberek vagyunk, semmi értelme sem lett volna elmennünk.

Szang-szám egyszer, éjszaka azt javasolta édesapjának, hogy szökjenek meg. Az édesapja akkor ugyanezt mondta. Hogyan hagyhatná ott egy paraszt a földjét? Szang-szám tehát egyedül jött el. Úttalan utakon és barátságtalan falvakon át vándorolva, csak egy gondolat foglalkoztatta: a munka, amelyet elkezdett, a munka, amely most idős szüleire, fiatal feleségére és gyermekére maradt. Szerencsére azóta semmi bántódásuk nem esett, épek, egészségesek.

Túljutottak a hegycsúcson. Most már Szang-szám került Dak-ze tekintetét. Erősen perzselt a nap, égette homlokukat. Milyen remek idő lenne ez gabonacséplésre – gondolta.

Amikor leértek a hegyről, Szang-szám megállt, és nem mozdult. Úgy tetszett, hogy a közeli tisztáson fehér

ruhás emberek dolgoznak a földig görnyedve, ám valójában darvakat láttak. Elérkeztek a határ menti fegyvermentes övezetbe. Ezek a darvak itt zavartalanul élhették életüket, hisz a területre senki nem léphetett.

Egyszer, amikor Szang-szám és Dak-ze tizenegy évesek voltak, a szüleik tudta nélkül idejöttek, és csapdába csaltak egy darvat. Egy gyönyörű mandzsúriai darvat. Lekötözték a szárnyát, és naponta kijöttek megnézni. Időnként a hátára pattantak. Majd egy nap a felnőttek beszélgetését kihallgatva megtudták, hogy valaki egyenesen Szöulból jön darvakat lőni. Néhány példányra volt szüksége a kormánynak, és a tartomány kormányzója személyesen engedélyezte a vadászatot.

A gyerekek, amikor ezt megtudták, a tisztáshoz futottak. Nem érdekelte őket, hogy kiderül a titkuk, sem az, hogy megszüldjék őket. Csak attól féltek, hogy lelővik a darvukat. Eszeveszetten futottak a madárhoz, odakúsztak hozzá, és kiszabadították. De a daru csak dülöngélt, járnai sem tudott. Biztosan azért, mert már túl sok ideje volt fogságban. Felemelték és feldobták a levegőbe. Hirtelen lövés dördült. A daru csapott néhányat a szárnyával, majd a földre zuhant. Eltalálták!

Ebben a pillanatban egy másik daru röppent fel a közeli gazból, és nagyra tárta szárnyait, mire az ő madaruk felemelte a fejét, és válaszolt neki. A levegőbe emelkedett, tett néhány kört a fiúk feje fölött, és elrepült a távolba. A két fiú csak állt ott, és az eget bámulta, míg a daru teljesen el nem tűnt.

– Hé, fogjunk néhány darvat, mielőtt továbbindulnánk – törte meg hirtelen Szang-szám a csendet.

Dak-ze zavarában csak állt mozdulatlanul, nem értette a dolgot.

– Rendben, én egy hurkot készítek, te addig tereld felém a darvakat – mondta Szang-szám.

Ekkor eloldozta a kötelet Dak-ze csuklójáról, és leguggolt a gazba.

Dak-ze arca egy pillanat alatt elfehéredett. Érezte, hogy a golyó, amelyet Szang-szám szavatolt neki, abból az irányból fog jönni, amerre egykori barátja az előbb eltűnt a bokrokban.

Szang-szám a bozótos túlsó felén bukkant elő, és körbenézett:

– Hé, mit állsz ott, mint egy idióta? Siess, és terelj felém néhány darvat.

Végre úgy tetszett, Dak-ze megértette, mit akar Szang-szám, és kúszni kezdett a bozótban át, el. Ekkor néhány daru kitérte hatalmas szárnyát a kék őszi ég alatt, majd ráerősen a magasba röppent.

1953 januárja

Yoo Jinil és Szűts Zoltán fordítása

HVANG SZUNVON

Durva szemcsés homok

Éppen virágzott a kajsziarack.

Doli anyja minden alkalommal napkelte előtt érkezett haza, most azonban még nyoma sem volt. A gyerek a földön feküdt és az éjjeliedényre meredt. Sírás fojtogatta.

Amikor az anyja hajnalonta hazaért, azonnal az éjjeliedényért nyúlt. Doli is megszokta már, hiszen mindig erre az összetéveszthetetlen hangra ébredt. Egyébként is korán megtanulta, hogy a legkisebb neszre föleszméljen. Megesett, hogy reggelente, amíg az anyja a hálóingét próbálta magára erőltetni, Doli a melle után kapkodott, de a nő durván félrelökte a gyerek kezét, és csúnyán leteremtette. A fiút ilyenkor émelyítő italszag csapta meg. Általában úgy érezte, hogy az anyja lázas, s míg mellette feküdt, még lélegzetet is alig-alig vett, nehogy azzal is a terhére legyen.

Az asszony a nappalokat valóban az ágyban töltötte, mintha beteg volna.

Doli minden reggel kívárta, amíg a nap betűz a papírajtón, majd óvatosan fölkel az anyja mellől, félre húzta a tolóajtót és kiosont a résen. Előkereste anyja műanyag cipőjét, hogy tüzetesebben is szemügyre vehesse, de mindig csak sár és durva szemcsés homok volt benne, amely a közeli aranybánya salaktárolójából származott. Amíg az apja élt, napszámosként dolgozott a bányában, s az ő cipője is állandóan tele volt sárral és durva szemcsés homokkal.

Az anyja csak sötétedés után szokott fölkelni, hogy végre készítsen valamit vacsorára és másnap reggelire. Ilyenkor sosem tűnt betegnek, de szinte csukott szemmel tette a dolgát. Miután elkészült az étellel, nyomban vissza is feküdt.

Doli el-elhatározta, hogy megpróbálja kivárni, mikor az anyja elmegy otthonról, de mindannyiszor elnyomta az álom. Néha éjszaka is fölkel és kibotorkált a mosdóig, de az anyját már nem találta. Aztán reggel ismét az éjjeliedény hangja ébresztette.

Már estére járt az idő, s az asszony még mindig nem tért haza.

Doli magát összehúzza feküdt, és el-elnyomta az álom. Az ajtó hangjára fölriadt, de csak a házinéni nézett be rajta.

– Nézzenek oda! Itt az új nap, de ez a ribanc még mindig nem jött haza! – morogta, és belépett a szobába. A sarokban álló faládikát kereste. Kinyitotta, belenézett, aztán fölkapta és kivitte az udvarra. Majd amikor az ágyneműt is fölnyalabolta, ismét megszólalt.

– Ó, pedig ez a silány kurva már kéthavi lakbéremmel tartozik!

Körbenézett, aztán Doli felé fordult.

– Anyád nem jön vissza többé. Mostanra már jó messze jár.

Doli alig múlt nyolcesztendő, föl se foghatta a házinéni szavait. Még hogy az ő anyukája ne jönne haza? Az meg hogy lehet? Csak nézett rá kikerekedett szemekkel, ám amikor meglátta, hogy az asszony az éjjeliedényért nyúl és azt is elviszi, elfogta a rémület és bömbölni kezdett.

Melegebbet érzett, mint a tulajdon ágyában, de a hideg is ott ólálkodott körülötte. Doli az éjszakát egy marhahúslevest és rizst kínáló kifőzdében töltötte, hátával a kémény tövének támaszkodva.

– Hohó, már mindenhol kerestelek!

Azonnal fölismerte a himlőhelyes öregasszonyt. Ha valaki, ő biztosan tudja, hol lehet az anyja. Doli jól emlékezett rá, hogy anyja néhány nappal az apja halála után arra kérte, menjen el a himlőhelyes öregasszonyért. Aznap még pénzt is adott neki édességre, ő pedig még a legkevényebb cukorkákat is elszopogatta, mire hazaért. Éppen belépett az udvarra, mikor meghallotta az anyja hangját.

– Nem bírom már elviselni ezt a sok szenvedést. Megteszem, amit tanácsol, hátha valóban jóra fordul a sorsom.

Doli nem sokat törődött a hallottakkal, azt azonban még ő is észrevette, hogy az anyja tekintete mintha megváltozott volna. Az öregasszony másnap is megjelent, de már egy harcsabajsos férfit is hozott magával, aki öltönyt és lábszárvédőt viselt. Doli azonnal észrevette cipőjén a durva szemcsés homokot. Aztán ismét kapott némi pénzt, s már futhatott is az újabb adag csemegeért. Azon az estén látott először púdert az anyja arcán, aki akkor jött haza először hajnalban.

A himlőhelyes öregasszony megtörölte Doli orrát a szoknyája szegélyével.

– Anyád megkért, hogy vigyázzak rád, ezért vagyok itt.

Doli úgy képzelte, csak követnie kell a himlőhelyest, aki majd egyenesen az anyjához vezet, hiszen már biztosan vár rá az öregasszony házában, a bánya melletti telepen. Ám csalatkoznia kellett, mert éppen az ellenkező irányba, a hegy lába felé vették útjukat. Egy ismeretlen ház előtt álltak meg, s míg Doli álmélkodott a díszes kapu láttán, az öregasszony a füléhez hajolt.

– Holnaptól te leszel itt az úrfi! Csak tedd, amit az új szüleid mondanak! Megértetted?

Doliban bennrekedt a szó.

Ledörzsölték róla a kozmót, frizurára nyírták, új ruhát adtak rá. Még a nevét is megváltoztatták.

Szobinak szólították, ő pedig apának és anyának hívta az idegeneket.

Iskolába is el kellett járjon, de nem akadt egyetlen barátja sem. A szünetekben az udvar sarkába húzódott, onnan kémlelte az utat, amelynek végében hatalmas salakrakások meredeztek. Ugyan merre lehet a régi házuk?

Ismét elvirágzott a kajszibarack.

Doli az emlékeibe merült. Hirtelen a tavalyi tél vilant elé, amikor olyan korán kezdődött a havazás. Akkor panaszkolta az apja, hogy véres a széklete, s attól fogva egyre erőtlenebb, egyre sápadtabb lett, de a munkát mégsem hagyhatta abba. Annyira legyengült szegény, hogy a halála előtt éppen csak tíz napot feketett.

Egy alkalommal, iskola után Doli elsétált a régi házig, ám mikor csecsemősírást hallott egykori szobájuk felől, megállt, majd visszafordult.

A himlőhelyes öregasszony gyakran föltűnt Doli új otthonában, de már alig szólt a fiúhoz. Kizárólag a ház úrnőjével társalgott, aki ilyenkor mindig behívta a szobájába. Távoztában egészen a kapuig kísérte, s alkalmanként kis csomagocskát nyomott a markába. Mindezek ellenére Doliban továbbra is élt a remény, hogy az öregasszony egyszer elvezeti az igazi anyjához.

Mióta a fiút befogadták, nemegyszer előfordult, hogy mostohaanyja le sem hunyta a szemét, mert egész éjszaka a férjét várta. A férfi másnap leginkább a kártyára hivatkozott, ám az asszony megkérte Dolit, járjon végére a dolognak, s kövesse, akár a világ végére is. Doli pedig részletesen beszámolt neki az elhagyatott utcáról, a házról, s a férfi cipőjét az ajtó elől ügyesen belopkodó lányról, majd részletesen útba igazította.

A leleplezés éjjelén a mostohaapa földúltan, zihálva rontott ki az idegen házból. Felesége az utca közepén érte utol, s ütötte, karmolta, marta ahol érte, miközben magából kivetkőzve szitkozódott.

– Jól van, ölj meg! Menj, élj azzal a kurvával! Ölj meg! Érted? Most rögtön ölj meg!

Időbe telt, míg a férfi is szóhoz jutott.

– Idefigyelj! Csak nem gondolod, hogy azért jártam itt, mert érdekel ez a semmicske parasztlány? Csak azt szerettem volna megtudni, hogy mi a módja annak, hogy végre fiúgyermekünk születhessen. Ennyi az egész.

A vihar elültével néhány hónapra béke költözött a családba, ám Doli mostohaapjának egy este ismét mehetnékje támadt. Látványosan összekészítette a fürdőben használatos eszközeit, s elindult.

Doli tudta a dolgát.

A férfi elhaladt a fürdő előtt, s az első sarkon befordult. Doli megszorította lépteit, s még éppen elcsípte, amint az besurran egy ismeretlen házba. Közelebb merészkedett. Legnagyobb meglepetésére azonban a cipőjéért

ugyanaz a fiatal lány nyúlt ki, mint amelyik nemrégiben a botrányt kirobbantotta. Hát ez meg hogy kerül ide? – hökkent meg Doli, de még mielőtt kiért volna a sikátorból, valaki hátulról erőteljesen megragadta.

– Mit képzelsz, te kis átokfajzat? Azt hiszed, hogy tönkre teheted mások életét? – sziszegte a meglesett lány, miközben körmeivel mély, nehezen gyógyuló sebeket ejtett a fiú nyakán.

Ismét eltelt egy esztendő. Már éppen zsendült a kajszibarack, amikor Dolinak föltűnt, hogy mostohaanyja szinte csak zöldségeken él, s mintha a hasa is elkezdett volna gömbölyödni. Csakhamar megjelent a himlőhelyes öregasszony. A leendő édesszülők életkoráról érdeklődött, majd látványosan számolgatott valamit az ujjain, végül kimondta, hogy a születendő gyermek minden kétséget kizáróan fiú lesz. Ez alkalommal a szokásosnál is nagyobb csomaggal távozott.

Újév után megszületett a kisfiú. Három hét elteltével pedig ismét megjelent a himlőhelyes öregasszony, ám ezúttal nem önszántából, hanem szolgálót küldtek érte. A házba be se lépett, az udvaron beszélgetett az újdonsült apával, aki egy nagy köteg pénzzel engedte útjára.

Doli e napon hagyta el végleg a házat, s az öregasszonnyal együtt ballagtak ki a széles kapun.

– Amikor kiszámoltam, biztos voltam benne, hogy lány lesz, de neki fiút kellett szülnie! – morgott magában az öregasszony, majd Dolira pillantott. – Nincs szerencséd, fiam, sajnos nem tehetek érted többet.

A fiú már semmit sem értett.

Doli egy ruhagyár kifutófiúja lett. Ebben is az öregasszony keze lehet, gondolta magában, mert a szabóműhelyben mintha már tudtak volna az érkezéséről. A munka egyáltalán nem volt nehéz, a tulajdonosék pedig kimondottan kedvesen bántak vele. A himlőhelyes arcú öregasszony időről-időre náluk is megjelent, s mindig kapott néhány ruhadarabot ajándékba.

Két esztendő elteltével Doli már ismerte az összes szövetfajtát. A tulajdonos ekkor úgy döntött, hogy Szoulba teszi át a székhelyét, ahol már nagyobb üzletet nyithat. Hívta Dolit is, tartson vele, de amint a himlőhelyes öregasszony is hírért vette a dolognak, berontott hozzá, s kijelentette, hogy a fiút nem vihetik magukkal. Doliban is elült a kezdeti buzgalom, s a lelke mélyén belátta, jobb lesz neki az öregasszony közelében, így előbb vagy utóbb majdcsak találkozhat az anyjával.

A következő naptól Doli egy mezőgazdasági szerzőköteteket árusító bolt alkalmazottja lett. A tulajdonos nagyobbik fia mellé osztották be, aki az apja távollétében már a pénzügyeket is intézhette. Doli pedig udvart

söpört, vizet hordott a kútról, s amikor a tulajdonos vidékre utazott a portékáival kereskedni, ő nyitotta a boltot is. Amikor éppen nem az üzletben foglalatoskodott, a tulajdonos nyolc éves fiával kellett törődnie. Különbőféle tárgyakat és játékokat fabrikált neki. Drótból szemüveget hajlított, fából pörgettyűt faragott, de készített tollaslabdát és papírsárkányt is. Ilyenkor érezte magát a legboldogabbnak.

Egy éjszaka, a mosdóba menet kihasználta a kínáló lehetőséget, és az ajtó üvegén át bepillantott az alvó család szobájába. A gyerek keze az anyja mellén pihent, aki még álmában is karolta őt. Doliban föl voltak az emlékek. Elvesztettnek hitt anyjára gondolt, aki oly sokszor félrelökte lendülő kezét, s aki még fektében is jobbára csak a hátát mutatta neki. Gyorsan ellépett az ajtó elől, és megfogadta, soha többé nem néz be rajta, de nem tudta betartani. A következő éjjelen ismét ott állt az ajtó mögött.

Néhány nap múlva a tulajdonos még éjszaka is a könyvelést bújta, Doli pedig mit sem sejtve állt meg az ajtó mögött. Átszellemülten nézte az egymást ölelő anyát és gyermekét, egyszerűen nem tudott betelni a látvánnyal, mikor egy vasmarok hátulról üstökön ragadta.

– Nocsak! Nem elég az aranygyűrű? Újabb értékek után leskelődünk? – szorongatta a boltos, majd akkora pofont kevert le a fiúnak, hogy az alig tudott talpon maradni.

Ekkor nyitotta rájuk az ajtót az idősebb fiú, de amint megpillantotta őket, nyomban visszahőkölt. Dolinak ekkor jutott eszébe, mi történhetett. Előző éjjel látta a nagyobbik fiút gyanúsán matatni a szobában, de nem vitte rá a lélek, hogy beárulja.

A tulajdonos tüstént a himlőhelyes öregasszonyért küldetett, s Dolinak ismét tovább kellett állnia.

Alig mentek valamicskét, mikor az idősebbik fiú jelent meg mögöttük a sötétben. Úgy tett, mintha nagyon is fájlalná a történeteket, miközben egyfolytában azon mesterkedett, miként csúsztathatna Doli markába egy nagyobb pénzköteget az öregasszony háta mögött, de miután Doli nem vette el tőle, dolgavégezetlenül eloldalgott.

– Azt terveztem, hogy holnap veszek néhány szer számot ennél a boltosnál, de te keresztülhúztad a számításomat – fordult Doli felé az öregasszony. – Azt mondta, te loptad el a gyűrűt. Nos, ha te voltál, akkor mutasd!

Doli képtelen volt akár egy szót is kiejteni a száján, mire az öregasszony úgy gondolta, talán célra vezetőbb, ha csavar egyet a kérdésem.

– Eladtad, mi? Lássuk, mennyit kaptál érte?

A fiú továbbra is néma maradt, a himlőhelyes öregasszony meg csak lemondóan legyintett.

– Az öreged is az arany megszállottja volt. Az apróbb aranyrögöket mind lenyelte, de úgy, ahogy találta őket, sárosan, a durva szemcsés homokkal együtt, egészen addig, míg meg nem feneklettek a gyomrában, és el nem patkolt tőle.

Doli csak állt, és szinte földbe gyökerezett a lába.

Az öregasszony háza közel esett a bányához, de nem volt nagyobb egyetlen szobánál. Odabenn egy férfi és egy nő iszogatott, egymás kezéből kapkodva ki a borospoharat. Meglehetősen részegnek tündek.

– Gyere már közelebb, te! – kurjantotta a férfi, s fél kézzel magához rántotta a nőt, majd szabad keze utat tört magának a blúza alatt.

– Nem ittál még eleget, hé? – évődött a lány, és egy ügyes mozdulattal kisiklott a szorításból. Ezután félrehúzta az asztalkát a sarki fekhely elől, és nagyot sóhajtván eloltotta a lámpát.

A himlőhelyes arcú öregasszony intett Dolinak, feküdjön ő is le, s azonnal horkolni kezdett. A szoba szemközti sarkában a lány először csak kuncogott, később már nyöszörgött is, ám Doli hiába szorította kezét a fülére, még a fojtott s egyre szaporább sikongásokat is el kellett viselnie.

Amint így viaskodott magában, hirtelen nyomást érzett a derekánál. Azt gondolta, az öregasszony forgólódik álmában, sőt, ha nem vigyáz, még agyon is nyomja, de csakhamar rájött, éberebb az még nála is, mivel éppen az ő kabátjában markolászik. A fiú első felindulásában el akarta lökni magától, végül mégsem állt ellen. Eszébe jutott, hogy az este először a gyűrűt, aztán meg az érte kapott pénzt követelte. Az öregasszony pedig alapos munkát végzett, mert a kabát után Doli nadrágját is átkutatta. A fiú úgy tett, mintha az igazak álmát aludná.

Pirkadatkor a férfi már nem volt a szobában, ám a lány puffadt, foltos arccal, szétterülve feküdt az ágyon. A fiú egy pillanatra megállt fölötte, majd kisietett a házból.

Egyenesen a bányához ment. Ő is csak hallott róla, de hajdanán azt híresztelték, nagy élet volt itt valaha. Csak úgy dőlt a tömérdek arany a földből. Mára azonban a salakbuckákon kívül semmi sincs itt, s azok is leginkább a sírhantokhoz hasonlatosak. Doli leült a legközelebbire, és belemarkolt a számtalanszor átmosott durva szemcsés homokba. Mi lenne, ha a szájába venne egy keveset? – tűnődött magába merülve. Talán segítene megérteni néhány dolgot. Például azt, hogy apja miért ellenőrizte minden használat után az éjjeliedényét? Miért borította mindig a mosóteknőbe? És miért vizsgálta át olyan tüzetesen? A fiú remegni kezdett a félelemtől. Már sejtette, miként kerülhetett az anyja cipőjébe is a durva szemcsés

homok. Egyszeriben körülzsongták a gondolatok, miközben baljós emlékképek váltogatták egymást a szeme előtt. Az apja különös halála, a harcصاباجسزú idegen a lakásukban, akit a himlőhelyes öregasszony hozott magával, és az a sok púder, amit az anyja magára kent azon a különös és nyomasztó éjszakán...

– Már mindenhol kerestelek! Ej, te gyerek, te gyerek! Elgondolni se mertem, hogy éppen itt lelek rád! – közeledett az öregasszony.

Doli fürkésző tekintettel kereste a pillantását, s maga is meglepődött, hogy a hála, amit eddig érzett iránta, mára teljesen eltűnt a szívéből. Hej, pedig milyen boldog volt, midőn eljött érte a fogadóba és magával vitte a kémény töve mellől!

– Látom, pityeregtél. Mi baj van, fáj valamid? Találtam neked munkát a fogadóban. De egyet mondhatok. Nagyon vigyázz, mert nincs több lopás! Megértetted? Na gyere, igyekezzünk.

Dolinak már a nyelve hegyén volt a kérdés, hogy mi történt az anyjával, de az utolsó pillanatban visszanyelte. Képtelen lett volna elviselni, ha az öregasszony kurtán odaveti: nem tudom! Ugyanakkor az is eszébe jutott, ha a fogadós valóban alkalmazza, nem kell többször a himlőhelyes arcú házában aludni. Ettől határozottan megkönnyebbült.

Egy hajnalban, miután a fogadó udvarán immár harmadszor is elvirágzott a kajszibarack, Doli éppen az udvart söpörte, mikor az öregasszony belépett a kapun. A fiú hozzászólt már a gyakori látogatásokhoz, s úgy gondolta, ezúttal sincs másként, mint a korábbiakban, s csupán egy kisebb kölcsönre van szüksége. Ez alkalommal azonban nyoma sem volt a vibráló fontoskodásnak, valósággal sugárzott belőle a derű és a kedvesség.

– Anyád visszajött! – állt meg előtte, s mélyen a szemébe nézett. Döbbenetében Doli még a seprűt is kiejtette a kezéből. Remegő kézzel nyúlt érte, majd a barackfának támasztotta.

– Min gondolkozol, te gyerek? Anyád itt áll a kapu előtt!

Doli a kapuhoz lépett, ahol egy kócos, ápolatlan és hullasápadt középkorú nőt pillantott meg.

– Na, mit szólsz a fiadhoz? – törte meg a csöndet az öregasszony. – Már kész felnőtt, nem? Tizenhat éves. Ó, mennyit fáradoztam, hogy a gondját viseljem!

Az anyjának a szeme sem rebbent, csak állt mozdulatlanul, és kifejezéstelen ábrázattal meredt a semmibe.

– Láthatod, az anyád nagyon beteg. Vidd be gyorsan, hogy mielőbb lepihenhessen.

A fiú megágyazott neki a szobája sarkában, s amint lefektette, az anyja nyomban le is hunyta a szemét. Az

öregasszony mintha csak erre a pillanatra várt volna, mert rögtön Doli felé nyújtotta nyirkos tenyerét.

– Tegnap este pénzt adtam anyádnak gyógyszerre. Senki más nem tudta volna megszerezni, csak én.

Doli sürgősen orvost akart hívni, ám az anyja – anélkül, hogy fölnézett volna – mély, rekedt hangon közölte, neki nincs szüksége orvosra, csak hagyják őt csöndben pihenni.

A fiú, amikor akadt egy-egy szabad perce, mindig benézett az anyjához. Már alig ismert rá. Talán csak a tászkás szeme volt a régi, bár az is nagyon mélyen ült és folyton váladékozott. Alig reggelizett valamit, ebédre talán még annyit sem evett, s vacsorára pedig csak néhány korty tengerihínár-levest ivott.

Doli alkonyatkor kivitte néhány vendég csomagját az állomásra, ám mire visszaért a fogadóba, hatalmas földzúdulás fogadta. Eltűnt az egyik vendég pénztárcája. A férfi azt állította, csak egy pillanatra lépett ki a mosdóba, mialatt valaki beosont hozzá és a tárcáját kilopta a kabátja zsebéből.

Doli anyja ekkor tántorgott be a szobába. Elmondása szerint csak a mosdót kereste odakinn, ám Doli abban a pillanatban jött rá, hogy egy fontos dologról megfeledkezett. Nem hozott az anyjának éjjeliedényt. Azonnal elrohant és a legszebb darabbal tért vissza a kínai árustól. Amint belépett, anyja egy üres injekciós ampullát nyomott a kezébe, és kérte, hogy szerezzen neki belőle. Doli már szaladt is a sarki gyógyszertárba. Amint a patikus meglátta az ampullát, közölte a fiúval, hogy ilyet csak recept ellenében adhat. Elmesélte, hogy az előző nap összetűzésbe keveredett a főnökével, mert engedett egy himlőhelyes arcú öregasszony unszolásának és eladott neki egyet. Azt is elárulta, hogy az ampulla ópiumot tartalmaz.

Amikor Doli anyja látta, hogy a fia üres kézzel tér haza, ordítozni kezdett.

– Te ostoba majom! Hát még ennyit sem tudsz megtenni értem? Miért is születtek, hiszen ha nem volnál, most én se lennék ilyen nagy bajban. Nézd meg a hasam! Nézd meg ezeket a hegeket. Olyan a hasam, mint a kígyóbőr. Csak azért, mert megszülettem egy ilyen kis senkiházit, mint te! Tudod te, hogy mért nem kellettem annak a finom műszakvezetőnek? Ugye, nem tudod? A hasam miatt! Aztán a vasúti felügyelőnek se kellettem. Rettegtem, hogy az öreg suszter is visszautasít, azért kezdtem el lőni magam ezzel a szarral. Pár napja az öregget bevitték a rendőrök, mert elcsaklizta egy kuncsaftja cipőjét. Nem tehettem mást, idejöttem, hogy lássam, képes vagy-e törődni velem, hogy számíthatok-e rád?

Aztán könyörgőre fogta.

– De nem minden az én hibám. Amikor ránézek ezekre a sebhelyekre, mindig eszembe jut, mennyi vér-

ben jöttél a világra. Fiam, könyörülj meg anyádon! Ments meg, kérlek! Szerezz nekem egy injekciót, mert ha nem szerzel, én hamarosan meghalok!

Doli képtelen volt tovább hallgatni, s azonnal a kórházba rohant. Ott azonban közölték vele, hogy az ilyen betegekét jelenteniük kell a rendőrségnek. Ekkor visszafutott a gyógyszerért, ahol ezúttal a tulajdonos fogadta.

– Uram, bármit kérhet, csak adjon nekem egy ópiumos ampullát! – lihegte földúltan.

A férfi gyanakvóan nézett a könnyeivel küszködő fiúra.

– Rendben van, adok egyet, de csak ha megígéred, hogy máshol nem veszel ilyet.

Megegyeztek.

– Mindig is tudtam, hogy az én fiam vagy – szólalt meg az anyja megenyhülten, miután beadta magának az injekciót. Ettől Doli is jobb kedvre derült, és megkereste a fogadó tulajdonosát, hogy szeretné megtéríteni a kirabolt vendég kárát.

Amikor visszatért a szobájába, az anyja már mélyen aludt. A fiú lekapcsolta a lámpát és mellé feküdt. Óvatosan átölelte a nyakát. Az asszony most nem lökte el a kezét, Doli pedig szoritotta, egyre erősebben szoritotta. A legyengült test megremegett, akár egy szitakötő, de a fiú már nem engedett a szoritáson.

1953 október

Yoo Jinil és Szűts Zoltán fordítása

RI HOCSHOL Egy hűvös este fülledtsége

– Azt kérde, uram, unatkozom-e? – vigyorgott bárgyún a tábornok segédtszije. Általában kellemesen érinti az embert, ha a felettese ez iránt érdeklődik.

A fiatal tábornok, aki addig forgószékében hanyatt, keresztbe vetett lábával az asztalon pihent, hirtelen előrebukott, dobbantott a padlón, és megismételte a kérdést:

– Unatkozik, százados? Unatkozik, mi?

Szavaiból nem volt nehéz kihallani, hogy voltaképpen ő maga unatkozik, mi több, majd belehal az unalomba. Az alárendelt pedig magától értetődő udvariassággal osztja ezeket az érzéseket, de hát merne is csak nem unatkozni!

Alig múlt tíz napja, hogy a generális megkapta első tábornoki csillagát. Ezt követően egy hétig mást sem csinált, mint fogadásokra járt. Szőulba és más városokba is ellátogatott a feletteseihez, de már két-három napja tétlenkedett itthon, az ásatag laktanyában. Nem akadt teendője, s emiatt egyre nyugtalanabbá vált. Mintha egész teste, a talpától az ülepén át a feje búbjáig viszketne.

Ott volt az elmúlt este. A tábornok magához intett egy szolgálatát éppen befejező közlegényt, és dzsipjével a közeli városba hajtott. Ketten ették-itták végig az összes éttermet és az egész választékot, aztán a tábornok diadalittasan rendezte a számlát. A szegény kiskatona nem tudta mire vélni a helyzetet, először halálra rémült, azt hitte, valamilyen titkos, főbenjáró vétségért viszik a veszítőhelyre, de aztán – hátha ez utolsó kíván-

sága – a világért sem mulasztott el egyetlen fogást sem. Másnapra híre ment a különc lakomának, és bármerre járt, a tábornokot mindenütt kaján tisztelgés fogadta.

– Min mulattok, nyavalyások?! – ordított rájuk kidagadt erekkel, de azok csak vigyorogtak.

Délután öt óra múlt. A szemközti utcalámpa bevilágított az irodába. Tompa fényét a rovarok tavaszi rajzása bizsergette.

– Nincs igazam? Unatkozol te is...

– Igen, uram.

A tábornok felállt. Levette zubbonyát a fogasról, magára húzta, visszaült és összefonta ujjait.

– Jó volna egy háború. Ugye, jó volna, százados?

– Nos, uram...

– *Nos, uram?* Miféle válasz ez? *Igen* vagy *nem*?

– Egyetértek Önnel, tábornok úr!

– Miért?

Nagyon unatkozhat, vélekedett a segédtszjt. Ismét elvigyorodott, és így felelt:

– Az unalom miatt, tábornok úr.

– Ki unatkozik, te vagy én?

– Mindketten, uram!

A tábornok láthatóan elégedett volt a válasszal, kedélyesen felnevetett.

– Ez igen! Egy igazi katona így felel – ismételte. Aztán hozzátette: – Valami háborúféle, az volna jó. A katonának ne unatkozzanak. Igen, egy jó kis háború. A katonai forradalom* oké, de annak vége, lezártuk mindörökre... Valami újra vágyom. Mit mondasz erre, százados?

– Magam is így gondolom, uram.

– Miért?

– Nem tudom. Nehéz szavakba önteni, tábornok úr.

A tábornok megint felnevetett. Nevetéséből önbizalom áradt, egy olyan emberé, aki tudja, hogy önbizal-

* Az 1961-es katonai puccs hívei akciójukat katonai forradalom néven említették.

mat áraszt magából. Alaposan begyakorlott, így aztán erőltetett nevetésnek hangzott.

– Rendben van. Kocsikázzunk egy kicsit – mondta a tábornok, és hirtelen felpattant a helyéről.

Kim százados a volánhoz ült. A tábornok rákiabált:

– Szálljon ki!

A százados kikászálódott. A tábornok váratlanul ráordított:

– Vi-gyázz!

A segédtsit meglepődött ugyan, de engedelmeskedett.

– Pihenj!

– Vi-gyázz!

Újból vigyázzba vágta magát. A tábornok őt használja unaloműzőnek, de azért engedelmeskedni kell.

– Pihenj! Vi-gyázz! Pihenj! Vi-gyázz!

Mialatt ők ketten ezzel a játékkal voltak elfoglalva, a katonák ijedten bámulták, mit művel ez a két tiszt.

A tábornok végül elmosolyodott, és megveregette a százados vállát:

– Nagyon jó. Ez aztán a katonás tartás, százados! Majd hozzátette: – Hívd össze a fiúkat!

Jókora ribillió kerekedett, végül mindenki ott izzadt teljes menettfelszerelésben. Mintha kitört volna a háború. A tábornok felsorakoztatta a századokat, és ide-oda cikázva harsogta:

– Katonák! Őrizzük meg a harci szellemet és az elszántságot! Készültségünk egy percre sem lankadhat! Dicséret a katonaság éberségének! Oszolj!

A katonák zavarodottan vonultak vissza körleteikbe, fülükben csengett a rövid, de hatásos szónoklat.

– Százados!

A tábornok széles mosolyában már pipa füstölt.

– Kocsikázzunk egyet, százados!

– Merre, uram?

– Csak a környéken. Lássuk, hogyan élnek a szomszédos városban.

A segédtsit a volán mögé ült. Magában azért fohászodott, hogy felettese végre lecsillapodjék.

A tábornok harctéri tekintélyét jócskán megtépázták a békeévek. Immár nem lehetett komolyan venni, és a százados sehogyan sem fogta föl, hogyan vihette végbe a neki tulajdonított hőstetteket. Azt mesélték róla, hogy a harcvonalak mögött arcizma sem rándult, higgadtan végezte a hadműveleteket, akár a begyakorlott számtanpéldát. Megfontolt volt. Szükszavú. A századost napról napra meghökentették a tábornok kamaszos húzásai. Neheztelt rá, de nem tudta igazán megvetni felületessége miatt, imponált is neki felettésének vagánysága. A tábornok olyan ember lehet, akit mélyen felkavarnak a hétköznapi apróságok, a bosszúságok felbőszítik, nem éri be azzal, ami közönséges,

ami megszokott. Az ilyenek nem adják meg magukat a sorsnak, minél kritikusabbá válik a helyzet, annál higgadtabbak. A tábornok bizonyára efféle ember, gondolta a százados. Mint szárnysegéd sokszor részesült fejmosásban jelentéktelen apróságok miatt, de egy idő után hozzászokott a letolásokhoz. Sőt, időnként az volt a benyomása, hogy egy kisgyerek a felettese, és neki kell vigyáznia rá.

A százados legkisebb fia hétéves volt. Valahányszor Kim százados hazatért hozzá egésznapos szolgálata után, a gyerek nyüstölte, hogy játsszon vele. A játék szereposztása a következőképp festett: fia lépett elő tábornokká, ő megmaradt századosnak. Gyereke, fakarddal az oldalán, vezényszavakat harsogott, melyeknek engedelmeskednie kellett.

– Vigyázz!... Pihenj!... Vigyázz!... Pihenj!... – A százados tréfásnak találta, hogy a játék hevében egészen természetesnek tűnt fia számára a parancsolgatás. Partvissal hadonászó felesége sietett segítségére, mint valami felmentő sereg:

– Nyughass már, kicsim, apád nagyon kimerült!

A százados arra jutott, hogy ő maga hétköznapi emberként azoknak a szolgálatára hivatott, akik a hétköznapiak ellen láznak, akik nem törődnek bele a mindennapok sivárságába, kritikus helyzetekben pedig világraszóló tettekre képesek.

A tábornok képtelen volt lassan vezetni. „A katoná nem öszvérhajcsár!” – így rivall a sofőrökre. A százados hamar tisztába jött ezzel, és rálépett a gázpedálra. Autójuk elérte az ötven mérföldes tempót. Sima és széles úton siklottak a város felé.

– Százados!

– Uram?

– Tudod-e, ki a legbátrabb az ütközetben? – kérdezte a tábornok, hátra dőlve a bőrülésen, szájában pipával. Hogy az alárendeltje nem felelt, folytatta: – Tegnap egy sorállományúval töltöttem az estét. Az affélék kiválóak a csatában! Az olyan lassú észjárású fickók... ők a legbátrabbak, a legkitartóbbak. Egyszerű bosszúvágy és gyűlölet fűti őket. És magas fűtőértékű félelem. Azt tudod-e, milyen a bátor parancsnok?

– Ezt tudom, tábornok úr.

– Nos?

– Az önhöz hasonlók, uram!

A tábornok hamiskásan vizslatta:

– Hát milyen vagyok én?

– Ön keményen bánik az alárendeltjeivel. Nem szenvedheti az unalmat, ezért a dolgok normális menetével sem elégedett. Ilyen ember ön, tábornok úr.

– Pontos észrevétel, nagyon pontos! Ezt nem is néztem volna ki magából, százados. Maga okosabb, mint

gondoltam – mondta a tábornok, és segédtsíztje hátára csapott. A dzsip is megrázkódott belé.

Az autó már a városban száguldott. Semmi említésre méltót sem tapasztaltak. Útépités folyt a városközpontban, az aszfaltotlan sávon porfelhőt kavartak. Kétfelől alacsony házak sorakoztak, homlokzatukra vastagon rárakódott a por, homok és egyhangúság. A kihalt utak fölé idősebb férfiak görnyedtek, kornyadoztak az ingatlanirodánál, a zöldéségnél háziasszonyok sertepertéltek, szoknyájuk körül maszatos kölykök ágaskodtak. Izgalomra várva lesték, hátha történik valami. A kereszteződés közepén rendőr ácsorgott, tétova pillantásokat vetett mindenfelé, aztán megpillantotta a dzsipen a tábornoki rangjelzést, és feszes vigyázzban tisztelgett. A századosnak fel sem tűnt ez, ám a tábornok a süvítő szélvédőn áthajolva is viszonzta a tisztelgést.

– Százados!

– Igen, uram!

– Tegyük még egy kört.

– Uram?!

– Azt mondtam, tegyük még egy kört. Vissza a folyópartra, aztán át a városon!

A századosnak fogalma sem volt arról, mit akar a felettese, a tábornok azonban nem tért ki a részletekre, csak szívta pipáját szótlanul.

A dzsip nekiiramodott a város szélének, aztán pedig vissza a központ felé. A kora tavaszi föld pezsgett, bozsgott, illata bódítóan belengte a határt, a folyóvíz opálosan áttűnt a szürkésfehéren gomolygó porszemcséken. Egy ideig a parton haladtak, üstökös-ként húzva maguk mögött a porfelhőt.

– Százados!

– Igen, uram!

– Az emberek egy része izgágán ugrabugrál, míg a többiek békésen elvackolódnak szűkös életükben.

– Igen.

– Érti, mire gondolok?

– Azt hiszem, igen.

– Maga szerint a türelmetlen természetűek boldogok?

– Fogalmam sincsen, vajon boldogok-e, tábornok úr.

De azt tudom, hogy nagyon hatékonyak. Az építésben és a rombolásban egyaránt. Ez a hatékonyság kétélű fegyver.

A dzsip megint a városba ért. Sebességét csökkenteni kellett, ahogy letért a szilárd burkolatról. Olyannyira, hogy a százados kibetűzhette az ingatlaniroda homlokzatán alig lebbenő reklámszöveg piros feliratát. A lomha szöveg mintha befülledt volna a kisvárosi szürkületbe. „A fülledtség – merengett a százados –, a júliusi monszun nyirkos hősége, mikor moccanni sincs erőd, csak a szünyogok csípnék; sokak számára ilyen az élet.

Számomra is” – gondolta. – „Az emberi lét végső bizonyosága a fülledt hőség.” A fia jutott eszébe:

– Apuci, vi-gyázz! – A százados bokái összecsaattannak.

– Apuci, pihenj! – Szétveti lábait.

– Vigyázz! Pihenj! Vigyázz! Pihenj!

A felesége közbelép. Azt mondja:

– Elég! Apuci nagyon fáradt. – Aztán csilingelő hangján elneveti magát. Az élet fülledtsége...

A felesége lesegíti a kabátját. A százados gépies arc kifejezést ölt magára, hogy megőrizze családfői méltóságát. Az asszony telitölti a mosakodólavort. Néha fent van a hold, néha nincs. De hiszen mi jelentősége ennek? A felesége megszólal – a fülledt, fojtogató élet, a megélhetés gondjairól fecseg. Ez fárasztja a férfit. Végső soron sokkal pihentetőbb a tábornokkal kocsikázni.

Megint a kereszteződéshez értek, ahol a rendőr előírászerűen tisztelgett. Középkorú, sápadt férfi volt.

– Százados!

– Igen, uram!

– Tegyük még egy kört!

– Uram?!

– Azt mondtam, tegyük még egy kört!

A tábornok egyre izgatottabbnak látszott. A százados felettese tekintetét fürkészte, hogy kikémlelje, mi történik vele, de hasztalan. Az autó nekiiramodott a város szélének, aztán pedig vissza a folyóparton a központ felé. Megint a kereszteződéshez értek, a rendőr megint feszesen tisztelgett a száguldó dzsipnek, a tábornok megint katonásan viszonzta.

– Még egyszer, százados. Tegyük még egy kört! – kiáltotta.

A százados végre megértette, miről van szó. Halványan, elégedetten elmosolyodott. A tábornok a századosra pillantott:

– Rájött, százados?

– Igen, uram!

– Mi a véleménye?... Mit gondol? – a tábornok kivörösödött az izgalomtól.

Hirtelen a százados is szaporábban kapkodta a levegőt. A fenébe is, mi ez? Önmagát is meglepte, mennyire izgatottá válik, mintha egy démon kényszerítene, hogy kitépje onnan, belülről a fuldoklást, mint szervetlen, idegen testet. Úgy érezte, a hétköznapi fülledtsége elviselhetetlenül tapad a bőrére, át- meg átjárja és belételepszik. Láta, ahogy a tábornok zubbonyát áztatja az izzadság. Saját arcáról is törölgetnie kell a patakokban csordogáló verítéket.

A dzsip már közel hetven mérföldes sebességgel robogott; a közömbös szemlélő azt hihette erről a folyóparti száguldásról, mintha valami szörnyszülött rohanna a szakadék felé. Mintha az autóra is átragadt volna a

izgalom. Bekapcsolt fényszórói lüktető emberi szemként világítottak. Mintha a kocsit nem gépezete és üzemanyaga mozgatná, hanem a két tisztben feszülő láz. Autótestű, ikerfejű kentaur? A két férfi azt kívánta, bárcsak ez az állapot örökké tartana. A gépből áradó energia nyugtázta le őket? A városka utcáin kódorgók rémülten lesték a hajszát. Az öregek az ingatlanügynökség előtt a padkára húzódtak leskelődni, a kölykök abba hagyták játékukat, és bámulták a lázas robogást. A zöldes és trécselő vevői úgyszintén.

A dzsip elszabadult vadállatként iramodott végig a főutcán. Már a rendőr is ijedten, de ismét előírás szerint, sőt a korábbiaknál is feszesebben és hosszabban tisztelt. Őt is hatalmába kerítette ez az ősi dühöngés?

– Még egy kört! – kiáltotta az egyre intenzívebben verítékező tábornok, s intett a lovaglópálcával.

Addigra már teljesen besótétedett. A dzsip a keresztesedéshez ért. A rendőr ott volt, és előírászerűen tiszteltget.

– Állj! – ordította a tábornok.

Csikorgó fékekkel álltak meg, mély csöndbe zuhantak. A hétköznapiok füledtsége itt is utolérte őket. A tábornok kiugrott a dzsiből, és a rendőrhöz lépett.

– Hány éves vagy?

– Hamincnyolc, uram – felelte a vigyázzban álló rendőr.

– Nevezd meg a feletteseid!

A rendőr tétovázott.

– A feletteseid, ember, fentről lefelé! Vagy nem tudod, mi az, hogy *felettes*?

A rendőrnek végre sikerült kinyögnie a városi rendőrkapitány nevét.

– Fentről lefelé! A belügyminiszterrel kellene kezdeni! – förmedt rá a tábornok. Rövidesen kiderült, hogy a rendőr nem tudja a minisztere nevét, többszöri nekirugaszkodás után is csak az országos rendőrfőkapitány jutott eszébe.

– Hol laksz? – faggatta tovább a tábornok.

Kim százados lejegyezte a címet. Nyilvánvalóan ez a parancsnok kívánsága. Aztán visszaültek az autóba.

– Hajtsak vissza a laktanyába, uram?

– Előbb ugorjunk el erre a címre. De álljunk meg egy hentesnél útközben.

A segédtsízt gázt adott, a dzsip azonban már nem az a vad kentaur volt, mint nemrég, csak egy esetlenül csörömpölő fémdoboz. A százados zsebkendőjével törölgette arcáról az izzadságot.

A hentesnél két font húst vásároltak, a közeli vegyesboltban süteményt és édességet. Nyugodt tempóban gördültek a kívánt cím felé.

Egy rozoga, deszkából ácsolt házhoz értek, ahonnan rongyos asszony támolygott ki a fékcsikorgásra.

Nem lehetett több negyvennél, de ápolatlansága sokkal idősebb nő benyomását keltette.

Amikor a százados megkérdezte tőle, hogy itt lakik-e ez és ez a rendőr, a nő bölintott, és kérdően rábámult:

– Mi történt? Csak nem csinált valami rosszat?

A százados elmagyarázta neki, hogy ki a másik tiszt és mit akar: kifejezni háláját egy kivételesen példamutató rendőr családjának. A rendőr felesége zavarba jött, de inkább tűnt rémültnek, mint meglepettnek.

A tábornok közelebb lépett, és nem túl meggyőzően hozzátette:

– Nagyszerű fickó, az ön férje kiváló ember. – A tábornok nem mozgott otthonosan ebben az új szerepben. Olyan hangon szólt, mint egy iskolásfiú feleléskor. A százados alig bírta visszafojtani kuncogását.

– Ön bizonyára boldog, hogy ilyen nagyszerű ember a férje – folytatta a tábornok –, azért jöttünk ide, hogy kifejezzük hálánkat. Amikor rájött, hogy nem tud semmi választ kicsikarni a hüledező asszonyból, segédtsíztjére förmedt:

– Százados, miért nem adja már ide?

A százados átadta a csomagot.

– Hány gyerekük van? – kérdezte a tábornok csomaggal a kezében.

– Hatan vannak.

– Bizonyára nagyon boldogok. Úgy értem, hat gyerek sok örömmel jár.

Az asszony nem válaszolt erre semmit.

– A férje nagyszerű ember... – A tábornok ezt még többször elismételgette apró meghajlások kíséretében. A nő elveszetten toporgott, egyik lábáról a másikra helyezte testsúlyát. Egy félmosoly kíséretében vette el a csomagot. A tábornok rosszkedvűen ült be a kocsiba. Segédtsíztje észrevette ezt, bekísérte az asszonyt a házba, majd kisvártatva visszajött. A felettese komor arckifejezéssel szívta pipáját.

– Tábornok úr, nagyszerű dolgot cselekedett! Az egész család magánkívül van az örömtől. A kicsomagolt süteményt és édességet bámulják és sírnak. Egyre csak azt hajtogatják, „hogya” lehet egy tábornok ilyen nemes szívé és nagylelkű” – mondta a százados.

A sötét felleg egycsapásra szertefoszlott a tábornok homlokán.

– Nagyszerű! Mehetünk vissza a laktanyába! – kiáltotta vidáman.

Késő éjjel, amikor a rendőr hazaért, és a felesége elújságolta, mi történt, csak ennyit vetett oda:

– *A franc essen bele!*

(1976)

Osváth Gábor fordítása

RI CSHONGDZSUN
A maszk álma

Dzsijon a férjére, Mjongsikre várt a hálószobájában.

Tizenegy óra volt.

Az őszi hold beragyogta a kertet, s a lenge függönyökön keresztül halovány fénybe vonta a szobát. Az egész házat egy könnyű nyáreste csendessége hatotta át. Mjongsik az emeleten alakított ki magának közös dolgozó- és hálószobát, ahonnan olykor az éjszaka közepén lopakodott le Dzsijonhoz.

Az asszony már órákkal korábban felöltötte hálóingét, de hol az ágy körül téblábolt csupán, hol meg a derengő udvart kémlelte az ablak mögül. Férje a szokásosnál is tovább maradt távol ezen a napon, ám Dzsijon nem volt se feszült, se türelmetlen. Nem volt rá oka. Nem azért, mintha minden tekintetben megbízott volna a férjében, hanem mert tudta, nem történhet baja.

Mjongsik éjszakai kimaradásainak nem volt különösebb jelentősége. Korábban szinte minden éjjel elment otthonról, majd miután hazatért, le-lesétált Dzsijon hálójába és boldoggá tette.

Ezen az éjszakán hosszú kihagyás után távozott el újra. Az asszonyt kissé váratlanul is érte, annak ellenére, hogy a férfi már vacsora közben is furcsán viselkedett. Mint mindig, mikor elért hozzá az éjszaka hívó szava, ideges lett és félénk. Alig hallhatóan beszélt, s amint befejezték az étkezést, fölállt, és zavartan nekításmaszkodott a falnak, mintha a felesége segítsége nélkül moccanni sem tudna. Könyörgő arckifejezése azonnal elárulta, hogy újfent az éjszaka hívja. Dzsijon arcán aprócska, alig észrevehető mosoly bujkált. „Olyan ez a Mjongsik, akár egy nagy gyerek. Szegénykém. Ismét magára kell hagynom” – gondolta magában.

– Azt hiszem, a vacsora nem tett jót nekem!

Gyomorfájásra hivatkozva magára hagyta a férjét és visszavonult. Mjongsik mintha csak erre várt volna, nyomban lekapcsolta a lámpát és fölsietett a szobájába. Néhány perc elteltével Dzsijon már hallotta is lefelé jönni, aztán megnyikordult a kertajtó, s a férfi hangtalanul, árnyék módjára suhant át az udvaron.

Dzsijon nem nézte végig, ahogy a férje elsiet, sőt Szunit, a cselédlányt is arra utasította, eszébe ne jusson a kapuig kísérni.

– Amikor az úr esténként távozik, ne kapcsold föl a kerti lámpát, és igyekezz úgy tenni, mintha semmit se látál volna. Ugyanígy tégy, amikor visszatér. A férjem nem kedveli az éjszakai fényességet. Ha kinyitottad neki a kaput, azonnal gyere vissza a házba. Ezt jól jegyezd meg!

„Biztosan megint bajuszt ragasztott.” Dzsijon elképzelte, amint a férje hosszú lépteivel fürgén és könnyedén keresztülsiet az udvaron. Képzeteiben Mjongsik parókát és bajuszt viselő sejtelmes alakká változott. Minderről Dzsijon a férje távozása után néhány perccel meg is bizonyosodhatott.

Amint Mjongsik elment, az asszony azon nyomban fölsietett a szobájába s az íróasztal fiójára meredt. Arra a fiókra, amit Mjongsik soha sem húzott ki a felesége jelenlétében, de amelynek tartalmát az asszony mégis jól ismerte. Dzsijon kihúzta a fiókot. A fiókban parókák, műbajszok, kalapok és különféle szemüvegek heverték, Dzsijon azonban megállapította, hogy egy torzonborz paróka és egy aranybarna bajusz hiányzik. Elmosolyodott.

Majdnem fél tizenkettő volt már. Dzsijon az ablakhoz ment, vetett még egy pillantást az alvó kertre, majd visszament a szobájába s férje éjszakai arcát maga elé képzelve végigheveredett az ágyon. A gondosan fésült hosszú parókával és bajusszal álcázott arc különös szomorúságot árasztott. Ezt az arcot egyetlen egyszer látta Dzsijon, azon a napon, amikor fölfedezte férje furcsa szokását.

Minden olyan értelmetlennek, logikátlanak tűnt.

Férjét kisgyermek kora óta zseniként tartották számon. A falubeliek vagy egykori iskolatársai előtt ez volt az elsődleges ismertetőjegye. Az ötödik osztályból mindjárt a hetedikbe lépett, nyolcadikban pedig első díjat nyert egy országos irodalmi versenyen. Verse, amelynek a Kis kezek címet adta, rendkívül mély benyomást tett a zsűri tagjaira. Később, mikor az elsők között jutott be a jogi karra, mindenki biztosra vette, hogy a közeljövőben a jogászok kamarájának tagjai közé léphet. Így is történt.

Ilyen képességek birtokában nem csoda, hogy amikor egy közös barát bemutatta őt Dzsijonnak, mint esetleges jó partit, szülei úgy föllelkesültek, hogy a lányukat szabályosan belesodorták a házasságba anélkül, hogy ideje lett volna tüzetesebben szemügyre venni a leendő férjét. Ennek ellenére eleddig nem volt oka megbánnia a sebtében megkötött házasságot. Eleinte olyannyira elmerültek egymásban, hogy szinte nem is volt érkezésük egyebekkel foglalatoskodni. Amikor letelt az első három év, amelyet a férjének hadbíróként kellett letöltenie, nyomban polgári bírói állást kapott, amitől ismét megtelt önbizalommal és életerővel. Legalábbis a feleségének úgy tűnt.

Aztán egy napon különös dologgal kellett szembe-sülnie.

A férfi fáradtan, zaklatott állapotban tért haza, s a közösen elköltött ebéd után nyomban vissza is vonult. Kisvártatva Dzsijon frissítő kávét készített és fölvitte Mjongsiknak. Amint a szobájába lépett, kis híján elejtette a tálcát ijedtében. Mjongsik a felismerhetlenségig elmaszkírozott arccal, hosszú, bozontos parókában, ragasztott

bajusszal, mozdulatlanul ült az ablak mellé húzott széken, az alkonyodó kertre meredve. Látva felesége riadalmát, színlelt közömbösséggel szabadult meg kelleitől.

– Ez csak játék! – vetette oda az asszonynak zavarodott mosollyal.

– Játéknak bizony elég gyerekes! Valóságos csoda, hogy el nem kezdtem sikítani – nyugtázta Dzsijon, de több szó nem esett róla.

Az asszony természetesen nem hitte el, hogy mindez csupán ártatlan játék volna, s napokig másra sem tudott gondolni. Hosszasan őrlődött magában, míg végül fölment Mjongsik szobájába, és rátalált a fiókban őrzött maskarákra. Elgondolni se tudta, a férje mikor és hol szerezhette be őket.

A falióra szerint még öt perc volt éjfél, de a legkisebb jel sem utalt férfi érkezésére. Dzsijon fölkel az ágyról, és üres tekintettel bámult bele az udvar sötétjébe.

Már a szomszédok pletykái is a fülébe jutottak. Beszélték, hogy Mjongsikot nem egyszer látták kijönni a sötét házból, de merőben idegen árbázattal, mint ahogy azt is, hogy éjszakánként egy furcsa figura leskeli hosszan Dzsijonék udvarát, mielőtt belépőzna. Az asszony ebből jött rá, hogy a férje éjszakánként ölti magára a fiókjában talált eszközöket. A férfi egyre gyakrabban járt el éjszakánként. Dzsijon azonban azt is észrevette, hogy Mjongsik nap mint nap egyre sápadtabban tért haza a munkából. Lehangolt volt és ágról szakadtabbnak tűnt a tört szárnyú madárnál. Szavát is alig lehetett venni, ugyanakkor minden semmiségen fölizgatta magát. Vacsora után mindig erőre kapott és sietősen készülődött, ám azt senki sem tudta, mikor és hogyan távozott. Csak a lekapcsolt kerti lámpa jelezte, hogy már elhagyta a házat.

Dzsijonnak egy idő után az volt az érzése, hogy a férje nemcsak az éjszakai kiruccanások alkalmával álcázza magát, hanem valószínűleg ebéd után is, hiszen mind gyakrabban igényli a csendes egyedüllétet. A lelke mélyén abban reménykedett, hogy valóban pihentetőleg hat rá a gyakori átváltozás. Hogy mitől a levertség, a különös fáradtság? Erre nem tudott válaszolni, de kénytelen volt hinni a szemének, hiszen férje elkínzott vonásai a különös átváltozásokat követően valóban kisimultak. Mindez pedig Dzsijon lelki békéjére is jó hatással volt. Az érzés, amelyet kiváltott belőle, már nem volt sem meghökkentő, sem hátborzongató. Mi több, egyszer csak azon kapta magát, hogy Mjongsik praktikái különleges vonzalommal és lelkesedéssel töltik el, ezért aztán soha sem zavarta meg férje pihenését. Inkább arra vágyott, hogy segíthessen neki abban, hogy így, a maga módján kúrálja ki fáradalmait. Sohasem árulta el neki, hogy tud a titkáról, csak arra vigyázott, ilyenkor ne kerüljön az útjába. Az a tény, hogy ezeken az éjszakákon a férfi ritkán mulasztotta el, hogy lemenjen hozzá a

falépcsőn, és olyan gyengédséggel és odaadással szeretkezzen vele, mintha első alkalommal fedezné föl őt, elég volt ahhoz, hogy meggyőzze az asszonyt arról, az éjjeli séták csakugyan jótékony hatásúak.

A férfi éjszakai eltávozásai pedig egyre gyakoribbá váltak. Délutáni pihenése a maszk mögött naponta ismétlődő szertartássá változott, így a kései séták után még pihentebben siethetett le Dzsijon szobájába. Felesége biztos volt benne, hogy férje csak ily módon tud tökéletesen kikapcsolódni. Talán azért, mert így képes a világot s benne önmagát kívülről szemlélni. Dzsijon tehát csak éjszakánként, a séták után találkozhatott Mjongsik valódi, legbensőbb énjével.

A történetek az asszony lelkében se múltak el nyomtalanul. Amikor éjszakánként Mjongsikra vágyott, lelki szemei előtt mindig maszkban látta őt. Gyengéd szeretettel gondolt rá, elfogadta a maszkot, használatának okát, saját pozitív érzéseit a maszk iránt pedig befejezett tényként kezelte. Talán, mert férje is hasonlóan érzett. Ugyanakkor egyre kényelmetlenebbül érezte magát Mjongsik nappali arcával szemben, amely továbbra is merev volt és kifejezéstelen, akár egy álarc. Dzsijont az is nyomasztotta, hogy még sohasem találkozhatott a férjével akkor, mikor az diadalmasan és megkönnyebbulten visszatért éjjeli sétájából. Megkönnyebbulten, hiszen Mjongsik is érezte, hogy a maszk az igazi arca.

Úgy tűnt, mintha neszezést hallana a kapunál. Dzsijon fölpillantott a faliórára. Tíz perccel múlt éjfél. Erőteljesen kopogtak az ajtón. Nem lehet más, biztosan Mjongsik az. Az asszony lélegzetét visszafojtva fülelt, miközben érezte, hogy az egész mellkasa átforrósodik az izgalomtól. Nem kelt föl, csak feküdt és hallgatott.

Mjongsik nem használja a csengőt, mindig csak kopog. Először csak halkán, s ha nem jön válasz, valamivel hangosabban. Amikor Szuni meghallja a kopogást, átsiet az udvaron, hogy kinyissa a kaput, majd sarkon fordul és visszamegy. Mjongsik pedig bejön és bezárja maga után az ajtót.

Így történt ezen az éjszakán is.

A férfi közeledő lépteit hallva Dzsijon arra gondolt, hogy talán megint ivott, s egy kicsit spicces is, majd magára húzta a paplant. A felsőtestét elöntő forróság lassan áterjedt a hasára, majd a combjára, s mire a férje fölért az emeletre, kellemes bizsergést érzett egész testében.

Nemrég az is bekövetkezett, amitől már régóta tartott. Egyszeriben úgy érezte, már sem a paróka, sem a bajusz nem nyújthat többé megnyugvást a férjének, mert mintha már a maszk mögött is kimerült lenne. Ugyanazt az elgyötörtséget érezte rajta, amely korábban csak délutánonként jelentkezett, amikor Mjongsik hazajött a munkából. Ha éjszakai sétái után meglátogatta, továbbra is

gyengéd volt és figyelmes, de mintha a nyugtalanság, a zavarodottság jelei mutatkoztak volna rajta, néha pedig ilyesztően mély sóhajok törtek föl belőle.

Már jóval kevesebbet csatangolt éjszakánként, s ahogy teltek a napok, a hetek, egyre nyúzottabbá vált. Szürkületkor már szinte tántorgott a fáradtságtól. Estére még át-átlényegült ugyan, de már látszott rajra, ami korábban soha: engedne is meg nem is az éjszakai elhívásoknak. Dzsijon is kénytelen volt tudomásul venni, hogy férje már csak elvéve enged a test csábításainak. Hiába próbálta fölvidítani, Mjongsik minden alkalommal bizonytalanabbnak, tétovábbnak mutatkozott. S ami talán a leginkább fáj az asszonynak: nem volt már olyan gyengéd sem, mint annak előtte. Dzsijonnak még az is megfordult a fejében, hogy a férfinak talán rejtett mazochista hajlamai vannak, mert mintha büntudatot táplált volna vele szemben. Előfordult, hogy el is sírta magát az asszony előtt, de az okáról hallgatott. Dzsijon kimondhatatlanul sajnálta a férjét, és teljes egészében átadta magát a szomorúságnak.

Már a faliórára se pillantott föl.

Ám ma, éppen ma, ennyi szünet, ennyi böjt után mégsem akarta magát megadni, s tett egy utolsó kísérletet. Fektében magára terítette köntösét, s mint aki csupán vágya paraszán igyekszik igazítani, csábító testtartásba helyezkedett, és tovább várakozott. De hiába, mert egyetlen hang, egyetlen nesz se szűrődött ki az emeleti szobából. Az asszonyt hirtelen elfutotta a méreg. „Hát ma sem?!“

Önkéntelenül is az egyik leggyötrőbb éjszakájuk ötlött az eszébe. Pontosan így történt minden azon a napon is, ő csak várt és várt, mégse történt semmi. Először azt gondolta, Mjongsik tán megbetegedett, esetleg túl sokat ihatott. Ez volt az első alkalom, hogy az éjjeli szertartás után nem tért be hozzá, így Dzsijon aggodása a szégyenérzeténél is erősebbnek bizonyult, s gátlásait hátrahagyva, elfogódottan állt meg a férfi ajtaja előtt.

– Kerülj beljebb, kedves! – szólalt meg Mjongsik, mielőtt rányithatta volna az ajtót. A hangja alapján nem tűnt ittasnak, sőt, leginkább ünnepélyesnek tetszett. Dzsijon belépett. Mjongsik magába roskadva gubbasztott a sötétben.

– Ül már le, kérlek!

Arca kivehetetlen volt, csak a hangja jutott el az asszonyhoz.

– Maradj velem egy kicsit ma éjszaka!

Dzsijonnak úgy tűnt, mintha őszintén így akarná, mégsem volt bátorsága közelebb menni hozzá. Egy kerek zsámolyon keresett menedéket, amely méterekre volt a férfitől, aki meg sem kísérelt féle fordulni, rezzenetlen tartással bámult ki a vaksötét ablakon. „Talán olyasmi után vágyódi, amit se megadni, se megérteni nem tudok? Az egész megmagyarázni meg végképp?” – töprengett az asszony, de a férfi ismét megszólalt.

– Az éjszaka mindig megnyugtat, de a nappal! A nappal szinte csípi, marja, eszi a bőrömet, az arcomat. Végül is milyen szerencsések vagyunk mi, emberek, hogy a bőrünk megvéd bennünket a naptól. Vagy ez így lenne természetes? Ki tudja? Ami az egyiknek szerencse, az a másiknak szerencsétlenség. De akár így, akár úgy, az ember álarcos. Így menekül a könnyek elől. Mert mondd csak, láttál te már síró maszkot? Na ugye. Hát persze, hogy nem. A maszk láthatatlanul, befelé zokog.

Dzsijon hajlott rá, hogy a férje mégis részeg, különben nem motyogna maga elé mindenféle sületlenséget. Egy dolgot azonban megértett. Mjongsik kizárólag a maszkos énjével hajlandó azonosulni, annak minden vonatkozásával és következményével együtt.

Úgy emlékszik, ült még egy keveset, majd szó nélkül fölállt és visszament a szobájába.

Elképzelhető, hogy ma is valami hasonlónak néz elébe?

Szinte bizonyos volt benne, hogy fölösleges tovább várnia. De mihez kezdjen? Menjen föl ismét? Szenvedélye időközben kihűlt, kizárólag a férje állapota miatt aggódott. Már csak arra vágyott, hogy megtudja, mi történt. Hirtelen erős vágyat érzett, hogy újfent megpillanthassa Mjongsik arcát. Igen, a felejthetetlen arcot, amelyet csupán egyetlen egyszer látott, azzal a bozontos parókával és a bajusszal. Azt az arcot, amelyet az első magányos éjjelen képzelt maga elé, midőn a hetet-havat összehordó férje körvonala it bámulta a hálószobája sötétjében.

Dzsijon lassan kinyitotta a szemét, fölkelt az ágyról és az ablakhoz lépett. Aprót mozdítva a függönyön kipillantott a holdsütésben deresnek látszó kertre.

Mit tegyen? Vigyen föl talán egy pohár langyos mézes-tejet? Egyáltalán, helyén való újból fölkeresnie a férfit? Ha ivott is, az alkohol nemigen tehetett komoly kárt benne, legalábbis eddig nem fordult elő, hogy akár egyszer is igazából legyőzte volna. Nem, a mézes-tej egyáltalán nem jó ötlet. „Az ördögbe is!” – tépelődött magában tanácstalanul. Egyszerűen nem volt hozzászokva a tudathoz, hogy ő látogassa a férjét éjszakánként. Csak állt elbizonytalanodva, tehetetlenül, szemével a fagyos kertbe kapaszkodva.

De mi ez? Mintha egy ablak nyílt volna a közelben. „Lehet, hogy ő is ott áll az ablakánál?” – mert bizonyos volt benne, hogy föntől jött a zaj. De hát miért is ne állhatna ott egy ilyen kivételesen szép, holdvilágos éjszakán? Az asszony e percben már örült neki, hogy mégse tört rá a férjére. Nem érzett magában elég erőt, hogy oda-fönt bármi váratlannal is szembenézzen, ám mégis furdalta a kíváncsiság.

Miután a zörgés, matatás abbamaradt, magára terítette a kardigánját és szapora léptekkel megindult a bejárati ajtó felé. Kilépve a kert hűvösébe egyenesen a férfi ablaka alá

osont, s amint föltekintett, mindent pontosan úgy talált, ahogy azt előzetesen elgondolta. Az emeleti ablak sarkig kitárva, középen pedig Mjongsik állt, fehérén, holdasan, akár egy réveteg kísértet. Arcát az égre emelte, de Dzsijon számára egy pillanatig sem volt kétséges, hogy parókát és bajuszt visel. A férfi pedig csak nézte, csodálta a delejező mindenséget, és maga volt a megtestesült elvágyódás. Az asszony úgy gondolta, férje talán éppen most akar a lehető legközömbösebbnek látszani, hogy minél hosszabban tűrhesse arcán a holdat. Sőt, talán már lábujjhegyen is áll, mert e pillanatban mi sem lenne természetesebb, mintha egyszerűen elemelkedne, és csak lebegne és lebegne a mérhetetlen szabadságérzet igézetében.

Dzsijon elbűvölten állt, s úgy érezte, időtlen idők óta hull a könnye. Tudta, ez egyszer biztos volt benne, hogy Mjongsik is könnyezik, és megpróbálta földézni, mit mondott neki azon a zavaros éjszakán. Igen, ha

igaza van, és a maszk nem sírhat, akkor a férje most nem visel maszkot. Akkor a férje sír. Nagyon szerette volna hinni, hogy a férje sír. „De mi van, ha mégis? Ha mégis a maszk sír, Mjongsik maszkja sír?” – csapongott, miközben könnyei szakadatlanul folytak. Olyan kozmikus magány kerítette hatalmába, hogy képtelen volt tovább elviselni, és mint akit üldöznek, lélekszakadva rontott be a házba.

Nem volt mély alvó, de megszűnt körötte a világ.

Reggelre Mjongsik kihült teteme ott feküdt az ablak alatt. Fehér ingben, parókában, bajuszosan. Homlokán aprócska seb, alig vérezhetett. Az asszony hosszasan térdelt fölötte, ám sírásra, könnyekre utaló jelet nem talált. A kisimult arcról béke és nyugalom sugárzott, mintha a maszk a halálban is óvná a mindennapok gondjaitól.

Szabó Orsolya fordítása

PAK CSIVON (1737–1805) kínaiul alkotó író, költő, polihisztor, politikai gondolkodó. A megújulást hirdető sil-hak (reális tudományok) reformmozgalom egyik vezetője, eszméinek hirdetője szépirodalmi és elméleti munkákban. 1780-ban egy küldöttség tagjaként Kínába utazott, s a két hónapos út tapasztalatait örökíti meg a huszonhat kötetes *Jolha ilgi* (Zsöho-i napló, a császár nyári lakhelye után). A mű leveleket, esszéket, tanmeséket, elbeszéléseket és költeményeket tartalmaz. Realista elbeszéléseivel a modern koreai próza előhírnöke. Híres kötete: *Panggyong-ak-ve-dzson* (A Panggyong-pavilon nem hivatalos története).

HVANG SZUNVON (1915–1995) dél-koreai prózaíró és költő. Két elbeszélése iskolai szöveggyűjtemények állandó darabja: a *Szonagi* (Zápor, 1953) egy falusi kisfiú és egy szőli kislány között kialakuló barátság lélektanilag hiteles, lírai szépségű ábrázolása, a *Hak* (A daru, 1953) a koreai háború idején játszódik, s a politikai ellentéteken felülemelkedő humanizmus győzelmét sugallja. Legismertebb regényei: *Umdzsigimün szong* (Vonuló vár, 1968–72), melyben egy sámánizmus-kutató, egy keresztény pap és egy ateista agrármérnök a hagyományos koreai életforma és a modern, nyugati kultúra együttélésének lehetőségeire keresik a választ; *Khain-üi hujé* (Káin utódai, 1953); *Ingandzsommok* (Emberi oltás, 1957);

Irvol (Nap és Hold, 1964); *Sindul-üi csuszavi* (Az istenek kockajátéka, 1982). Magyarul megjelent válogatott novelláskötete: *Kagylóhéjak* (2005).

RI HOCSHOL (1932) dél-koreai prózaíró. Észak-koreai állampolgárként az északi hadseregben szolgált a koreai háború idején, de fogságba esett, majd a háború után Délben maradt. A hatvanas évektől szerepet vállalt a Pak Csonghi diktatorikus rendszerének megdöntéséért vívott küzdelemben, ezért börtönbüntetésre ítélték. Novelláit és regényeit a háború pszichés terhe és a nemzeti megosztottság fájdalma ihletik. Főbb művei: *Szoul-ün manvonida* (Szöul tele van, 1966); *Kü kjoul -üi kin kjégok* (Annak a télnek a hosszú völgye, 1978); *Nam-njokh szaram, puk-njokh szaram* (Déliék és északiak, 2002).

RI CSHONGDZSUN (1939–2008) dél-koreai prózaíró. Az ún. „április 19-i nemzedék” legsikeresebb tagja (a Li Szin Man elnök zsarnoki hatalmát megdöntő 1960. április 19-i felkelésben részt vevő írócsoportot nevezik így). Főbb művei: *Tangsidul-üi cshonguk* (Az önök paradicsoma, 1976); *Pihva milgo* (Tűzímádók, 1985); *Szophjon-dzé* (A nyugati stílus, 1993). Utóbbi regénye a phanszori előadók életén keresztül keres választ a művészet kérdéseire. A műből nagysikerű film készült.

Ágh István (1938, Felső-iskáz) költő, író, műfordító. A Hetek alkotócsoport tagjaként indult. 1975-től az Új Írás folyóirat munkatársa, jelenleg a Hítel szerkesztője. József Attila- (1969, 1980) és Kossuth-díjas (1992). Legutóbbi kötete: *Kidöntött fánk suttagása* (életrajzi regény, 2008).

Ambrus Éva (1985) az ELTE francia-alkalmazott nyelvészet szakos hallgatója. 2005-ben végezte el az ELTE koreai nyelv és kultúra programját. Erasmus-ösztöndíjas.

Baán Tibor (1946 Rákospalota) tanár, költő, kritikus. Legutóbbi verseskötete: *Elfelejtett színek* (2006), tanulmánykötetei: *Szerepválaszok* (2004, Év könyve-díj); *Fények a labirintusban* (2006).

Czegő Zoltán (1938, Bukarest) író, költő. A kolozsvári egyetem lélektan-pedagógia-magyar szakán végzett 1962-ben. 1968-ig tanított, majd a Megyei Tükör alapító szerkesztője lett. 1983 és 1988 között a Magyar Művelődési és Szociális Nevelési Bizottság műemlékvédelmi és képzőművészeti felelőseként dolgozott. 1988 óta Magyarországon él. Legutóbbi regénye, az *Időrianás* az Irodalmi Jelen pályázatán negyedik helyezést kapott (2006).

Csernák András (Budapest, 1973) közjegyző-helyettes, író. Az ELTE Állami Jogtudományi Karán végzett. Budapesten él. Prózai írásai mások mellett az Új Átlók Művészeti Társaság antológiáiban (*Kerülve az aranymetszést*, 2008; *Toronyzene*, 2009) jelentek meg. Első kötete: *Narziss* (hosszú elbeszélés, 2008).

Csokits János (1928, Budapest) költő, esszéíró. Az 1940-es évek végétől emigrációban élt Párizsban, Angliában, majd Andorrában. Hazatelepülése óta folyóiratokban jelentette meg nagy visszhangot kiváltó stúdiómait a latin világ erkölceiről, szokásairól. Arany János- (2005), József Attila- (2006) és Balassi Bálint-émlékardíjas (2007). Legutóbbi kötetei: *Egy tükkör cserepei* (esszék, tanulmányok, 2006), *Sötétedés* (vál. és új versek, 2008).

Dobai Péter (1944, Budapest) költő, író, filmrendező. A *Mephisto*, a *Redl ezredes* és a *Hanussen* című Szabó István-filmek forgatókönyvírója. 1981-ben Cannesban elnyerte az Év Legjobb Forgatókönyve díjat. József Babérkoszorú-díjas (2000). Legutóbbi kötete: „*Barth hadapród, becsületszavamra, visszatér a nyár!*” (versek, 2005).

Ébert Tibor (1926, Pozsony) író, költő, zeneművész. A Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskolán és az ELTE magyar-filozófia-esztétika szakán végzett. 1945-ben Budapestre települt. Hosszabb ideig Franciaországban élt. Két színpadi játékát francia színházakban játszották. Több hangjátékát sugározta a Magyar Rádió és külföldi adók. Művei húsz kötetben, folyóiratokban, antológiákban jelentek meg. Többek közt Bartók- Pásztor- (1987), Péterfi Vilmos-díjas (2006). 1996-ban a Magyar Köztársaság Érdemrendjével tüntették ki.

Erős Kinga (1977, Brassó) kritikus, a Magyar Napló szerkesztője, Budapesten él. Írásai többek között az Új Könyvpiac, Irodalmi Jelen, Szépirodalmi Figyelő, Kortárs és Hítel című folyóiratokban jelennek meg. Kötete: *Könyvbölcsőm* (interjúk, kritikák, tanulmányok, 2007).

Fecske Csaba (1948, Szögliget) költő. 1969 óta publikál. Húsz könyve jelent meg eddig (versek, gyerekversek, mesék). Többek közt Szabó Lőrinc-díjas. Legutóbbi kötete: *Első életem* (2006), *Fricskamaxi* (humoros írások, 2007), *Tolvaj szél* (gyerekversek, 2008) és *A visszalopott idő* (szonettek, 2008).

Izsó Zita (1986, Budapest) az ELTE jogi karán tanul. Első, testvérével közösen írt darabjával 2005-ben megnyerte a Magyar Rádió IV. Ifjúsági Színjátékíró Versenyét. A Közeg Színház is műsorra tűzte 2006-ban és 2007-ben egy darabját, majd 2007 őszén az Egyetemi Színpad drámairól pályázatán, legutóbb pedig 2009-ben a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem pályázatán lett helyezett. Verseket 2006 óta publikál. A www.uj-lenyomtat.net irodalmi rovatának a szerkesztője.

Jánosi Antal (1937, Budapest) dramaturg, szerkesztő-rendező. Az ELTE magyar-történelem szakán végzett. Évtizedekig dolgozott a Magyar Televízióban. Közel ötven dokumentumfilmet készített költőkről, szobrászokról, építészekről, művelődéstörténelemszerekről. Sulyok Vincéről készült portréfilmje (*A fény vándora*) alapján a költőt 2006. októberi számunkban mutattuk be.

Király Farkas (1971, Kolozsvár) költő, szerkesztő, műfordító. Budapesten él. A *Napút* című irodalmi folyóirat és a *Napkút* kiadó, valamint a FISZ *Hortus Conclusus* sorozatának szerkesztője, a *Szabad Föld* hetilap olvasószerkesztője. Román, angol, francia nyelvből fordít. Legutóbbi kötete: *Szósav* (versek, 2007).

Kontra Ferenc (1958, Darázs) író, szerkesztő. A szegedi József Attila Tudományegyetemen végzett 1982-ben. Az újdíéki Magyar Szó irodalmi mellékletét, a *Kilátót* szerkeszti. Munkáit több nyelvre lefordították. Többek között Szirmai- (1992) és Artisjus-díjas (1995). Kötetei közül: *Farkasok órája* (regény, 2003) és *Wien a sinen túl* (regény, 2006), *Drávaszögi kereszték* (II. kiadás, 2008).

Kovács István (1945, Budapest) költő, polonista, történész, a Kilenek költőcsoporthoz tagja. Az MTA Történettudományi Intézetének főmunkatársa. József Attila-díjas. Legutóbbi kötetei: *A gyermekkor tündöklete* (önéletrajzi regény, 2006), *Az idő torkában* (válogatott versek, 2007), *A barátság anatómiája I-II.* (Írások a magyar-lengyel kapcsolatokról és a lengyel kultúráról, 2007, 2009). „*Egy a lengyel a magyarral*” (*A szabadságharc ismeretlen lengyel hősei* (történelmi esszék, 2008).

Miklóssy Endre (1942, Bercel) építész-urbanista. 1975–1993 között területi szervező-kutató, Magyarország gazdasági-társadalmi helyzetének térségi összefüggéseit vizsgálta. 1993–2003 között tisztviselő az államigazgatásban. Egyetemi oktató. A magyar gondolkodás sajátosságait tanulmányozza. Legutóbbi kötete: *A másik ember keresése* (2009).

Osváth Gábor (1946) a BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar Keleti Nyelvek Szakcsoportjának docense, az ELTE Koreai Tanszékének mb. előadója. Koreai nyelvet és irodalmat tanít. Ösztöndíjasként két

évig tanult Észak-Koreában, 1992-ben és 2000-ben Szöulban végzett kutató munkát. Tagja a Korea-kutatók Európai Társaságának (AKSE). Fontosabb Művei: *Az öt barát éneke* (koreai versek, 2002), *A tigris intelme* (koreai elbeszélések, 2005), *Koreai nyelv és irodalom* (válogatott tanulmányok, 2006).

Szabó Orsolya (1986): az ELTE angol nyelv és irodalom szakos hallgatójaként elvégezte az ELTE koreai nyelv és kultúra programját is.

Szakály Sándor (1955, Törökkoppány) hadtörténész, az MTA doktora. Előbb a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója, majd a Duna Televízió alelnöke, jelenleg a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Karán egyetemi tanár. Kutatási területe az 1868 és 1945 közötti magyar hadtörténelem, társadalom-, illetve sporttörténet. Legutóbbi kötetei: *Múltunkról – kritikusan?* (2005); *Katonák, csendőrök, ellenállók* (tanulmányok, 2007).

Szikra János (1954, Bácsalmás) költő. Verset, kispórázt és szociográfiát ír. A Fejér megyei Pátkán él. IRAT-nívódíjas (1990).

Szűts Zoltán (1976, Nagyberek) az ELTE magyar szakán végzett, ugyanitt doktorált. Jelenleg a Kodolányi János Főiskola Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékén docens. 2004 és 2007 között a szöuli Hankuk

Idegennyelv Egyetem magyar tanszékén nyelvi lektorként dolgozott. Kutatási területe a kommunikáció és média a világhálón. Kötetei: *Versszelídítés* (1998), *Ezer ütés percenként* (2003), fordításai: *Kagylóhéjak* (2005.), *A tigris és a nyúl – koreai mesék és történetek* (2007).

Ughy Szabina (1985, Ajka) a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bölcsészkarának negyedéves hallgatója.

Végh Attila (1962, Budapest) költő, esszéíró. Tanulmányait a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen (1989) végezte. 2004-ben a Debreceni Egyetem filozófia szakán szerzett diplomát. Nagymaroson él, a Magyar Hírlap munkatársa. Legutóbbi kötete: *Hamuszáj* (versek, 2008).

Vincze Ferenc (1979, Marosvásárhely) 2005-ben végzett az ELTE magyar, német és összehasonlító irodalomtörténet szakán. 2005-től az ELTE doktori iskola hallgatója. 2005-től a Napút folyóirat kritika rovatának vezetője és a Napkút kiadó szerkesztője.

Yoo Jinil (1969, Szöul) a szöuli Hankuk Idegennyelv Egyetem magyar szakán végzett, majd az ELTE-n doktorált magyar irodalomból 2002-ben. Jelenleg a szöuli magyar tanszék oktatójaként magyar irodalomtörténetet tanít. Tagja a készülő koreai-magyar szótár szerkesztő bizottságának.

Zelnik József (1949, Gyula) etnográfus, író, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, az ÖKOTÁJ című periodika főszerkesztője. Budapesten él. Legutóbbi kötetei: *Testámen, Leonardo* (2003), *A zöld ember* (2003), *Tengerkönyv* (2006).

Zsávolya Zoltán (1968, Csorna), költő, író. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen tanít. Legutóbb megjelent könyve: *Poliptichon. Fantomképek a kortárs magyar irodalomról* (2006).

A Barankovics István Alapítvány jövő évi irodalmi ösztöndíját **Iancu Laura** (1978, Magyarfalva) nyerte el. Legutóbbi kötete: *Karimaiból kihullajt* (versek, Magyar Napló, 2007). A költőt a Magyar Napló 2008 júliusi számában mutatta be, a Nyitott Műhely rovatban.

Szavazzon a hónap versére!

Honlapunk **VERSEK** rovatába minden hónap közepén fölkerül néhány vers név nélkül, melyekre Olvasóink szavazhatnak egy hónapon keresztül. A legtöbb szavazatot kapó verset megjelentetjük a Magyar Naplóban! A februári lapszámba kerülő versre **2010. január 18-ig** lehet szavazni.

A legutóbbi versszavazás győztese **Izso Zita** *In memoriam* című verse, amely lapszámunkban olvasható.

Gratulálunk a Szerzőnek!

www.magyarnaplo.hu

Kulturális hírek, események

Budakeszi Nagy Gáspár Városi Könyvtár Január 12., kedd, 18 óra

Nádas László *Palackposta... Levél Rozikának a múltból és 1956-ról* című könyvének a bemutatója. A szerzővel Karádi Ilona beszélget, az esten közreműködik Bechtold Róza. Budakeszi, Fő u. 108. www.ngvk.hu

Érdi Csuka Zoltán Városi Könyvtár Január 20., szerda, 17 óra

A Magyar Kultúra Napja alkalmából Sudár Annamária és Szabó András tart irodalmi estet „Mennyei poggyász” – *Nyelvemlékek, versek, írások és vallomások, nyelvtörök és mondókák a magyar nyelv életéből* címmel. Erd, Hivatalnok u. 14. www.csukalib.hu

Megjelent **A X. századi magyarok kísérleti régész szemmel** címen Magyar Attila sorozatindító könyve. A száznyi fotóval és grafikával illusztrált írás két évtized kutatómunkáját és gyakorlati tapasztalatait összegzi. A hétkötesre tervezett sorozat első része *A vitézekről...* alcímet kapta, utalva a szerző nem titkolt szándékára, mely szerint elsősorban a hagyományörzőknek, a történelmi életmód rekonstrukciója iránt érdeklődőknek kíván jól használható kézikönyvet, gyakorlati útmutatót adni. *Magánkiadás, 105 oldal, puha kötés, ára: 2500 Ft* *Megrendelhető és megvásárolható a Magyar Napló szerkesztőségében*

A MAGYAR NAPLÓ a világhálón!

A Magyar Napló világhálós változatának ingyenes rovatai:

- Irodalmi hírek
- Könyvruház
- A Hónap verse költői vetélkedő
- Fényképes beszámolók
- Határon túli szerkesztőségek adatai
- Irodalmi kvízzjáték

Előfizetőink részére elérhető rovatok:

- a legfrissebb Magyar Napló lapszámok
- a teljes archívum 2000-től
- szerzői lexikon fényképekkel, folyamatosan frissített adatokkal

A Magyar Napló előfizetői ingyenesen regisztrálhatnak az világhálós változatra is!

Csak internetes előfizetőink részére az előfizetési díj 1 évre

- belföldre 3000 forint
- külföldre 12 euró

Az előfizetéssel kapcsolatban kérjen bővebb tájékoztatást, valamint befizetési csekket az elofizetes@magyarnaplo.hu e-mail címen!

www.magyarnaplo.hu

IRATKOZZON FEL A MAGYAR NAPLÓ LEVELEZŐLISTÁJÁRA!

Csatlakozzon elektronikus hírlevelünk népes olvasótáborához, és a jövőben rendszeres, közvetlen tájékoztatást kap rendezvényeinkről és új kiadványainkról.

Küldje el nevét és e-mail címét az info@magyarnaplo.hu e-mail címre, vagy iratkozzon fel honlapunk Hírlevél rovatában: <http://www.magyarnaplo.hu/hirlevel.php>

Kérjük, ajánlja a Magyar Napló hírlevelét barátainak, ismerőseinek is!

EGYEDÜLÁLLÓ ELŐFIZETÉSI AKCIÓ A MAGYAR NAPLÓ IRODALMI FOLYÓIRATRA!

*Fizessen elő a Magyar Napló irodalmi folyóiratra, és mi egy ajándékkönyvet küldünk Önnek!
Régi előfizetőink minden karácsonyra könyvajándékot kapnak!*

- Megrendelem a Magyar Napló havi folyóiratot
- 1/4 évre ~~2010 Ft~~ helyett **1930 Ft-ért**pld.-ban
 - 1/2 évre ~~4020 Ft~~ helyett **3870 Ft-ért**pld.-ban
 - 1 évre ~~8040 Ft~~ helyett **7390 Ft-ért**pld.-ban

Név:

Kézbesítési cím:

Telefonszám:

E-mail cím:

Számlázási cím:

Megrendelés kezdete:

Aláírás:

Kérjük, az előfizetési szelvényt juttassa el szerkesztőségünkbe postán, faxon vagy személyesen.

Megrendelését leadhatja telefonon és világhálós oldalunkon is.

Magyar Napló Kiadó Kft.
1450 Bp., Pf. 77. Telefon és fax: 413-6672
E-mail: info@magyarnaplo.hu
Honlap: www.magyarnaplo.hu